

D.B. 43157

x.com. C

YILDIZ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

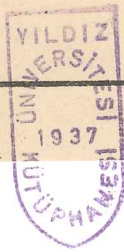
ÜNİVERSİTE KAMPÜS
PLANLAMASINDA AKTİVİTELER
CİNS VE ORGANİZASYONU

YÜKSEK LİSANS TEZİ
MİMAR İPEK ŞEN

İSTANBUL - 1987

YILDIZ ÜNİVERSİTESİ
GENEL KİTAPLIĞI

Kot : ..... R 151
Alındığı Yer : Fen Bil. Ens. 219
Tarih : 16.11.1987
Fatura : .....
Fiatı : 2500 TL.
Ayniyat No : 1/36
Kayıt No : 45027
UDC : 727.3
Ek : .....

Ö N S Ö Z

Tez konunun saptanmasında ve çalışmalarım sırasında yardımcı olan Sayın Hocam Doç. IŞIK AYDEMİR'e, tez çalışmalarım için gerekli olanakları sağlayan Doç. ALTAN AKI ve Doç. AYDIN KUNT'a, bütün sorularımı sabırla yanıtlayan Y.Doç. ZEKİYE ABALI'ya, Öğr.Gör. BÜLENT TARIM'a ve kürsüdeki diğer çalışma arkadaşlarıma, çevirilerimde bana yardım eden eşim MEHMET ŞEN e teşekkür ederim.

İPEK ŞEN
İSTANBUL
1987

Ö Z E T

Fakültelerden oluşan lisans, lisanüstü öğrenci yetiştirmekle beraber görevleri arasında araştırma yapmak da olan yüksek öğretim ve bilim kurumu, üniversitenin tarih içinde geçirdiği evreler ve günümüzdeki durumları Türkiye ve dünyada olmak üzere incelenmiştir. Üniversitenin geçirdiği fizikî evrelere değinilip, üniversite sorunları ele alınmıştır.

Üniversite kampüs planlamasının temel kavramları açıklanıp genel yerleşme kararları, üniversite-çevre ilişkileri anlatılmıştır. Fiziksel planlama sürecindeki aşamalar ve fiziksel planlama analiz ilkeleri grafiklerle sunulmuştur.

Aktivitelerin saptanması, organizasyonu, büyüme, esneklik, gelişme kavramı ve ulaşım konusu anlatılmıştır. Örnekler bu unsurlar gözönüne alınarak incelenmiştir.

Sonuçta, yaygın olan kampüs plan şemaları açıklanmıştır.

S U M M A R Y

University which has the function of making investigations with the education of undergraduate and postgraduate and forming by the faculties is a high education and science society. The development of university through the history and the new situation of it in the world and in Turkey are investigated. The physical stages of the university is told and its problems are tried to come out.

Explaining the basis of university campus planning, the principles of general settlement and university - environment relations is told. The steps of the physical planning stage and the rules of physical planning analysis are presented by graphics.

The definition of activities, their organisation, enlargement, flexibility, idea of development and transportation is told. Examples are investigated according to these factors.

At the result the well known campus plan sketches are explained.

İ Ç İ N D E K İ L E R

1. GİRİŞ	1
2. ÜNİVERSİTE KAVRAMI	3
2.1 ÜNİVERSİTENİN TARİH İÇİNDEKİ GELİŞİMİ	4
2.1.1 19. YÜZYILDA ÜNİVERSİTE ANLAYIŞLARI.	12
2.1.2 GÜNÜMÜZDE ÜNİVERSİTE ANLAYIŞI VE KURAMLARI	18
2.2 TÜRKİYE'DE ÜNİVERSİTEYE YAKLAŞIM	20
2.2.1 CUMHURİYET DÖNEMİ VE 1933 REFORMU ..	23
2.2.2 1981 REFORMU	27
2.3 ÜNİVERSİTE SORUNLARI	28
2.3.1 ÖĞRENCİ SAYISININ HIZLA ARTMASI	28
2.3.2 MASRAFLARIN ARTMASININ DİĞER NEDENLERİ	29
2.3.3 ÖZERKLİK	30
3. ÜNİVERSİTE KAMPÜS PLANLAMASI	32
3.1 TEMEL KAVRAMLAR	32
3.1.1 1933 CIAM ATİNA ANLAŞMASININ ÜNİVER- SİTE KAMPÜSLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ ..	32
3.1.2 "TOPLU BİÇİM" KAVRAMI	33
3.1.3 "TANINABİLİR - ALGILANABİLİR ÇEVRE", "YAYA ÖLÇEĞİ" VE "YAYALAR KAMPÜSÜ"..	36
3.1.4 HASIR YAPILAR	41
3.1.5 ÜNİVERSİTE KAMPÜSLERİNİN NÜFUSU	42
3.1.6 "ÖN PLAN" VE "ARKA PLAN" YAPILARI ..	43
3.1.7 BÜYÜME	44
3.2 GENEL YERLEŞME KARARLARI	44
3.3 ÜNİVERSİTE - ÇEVRE İLİŞKİSİ	45
4. AKTİVİTELERİN CİNS VE ORGANİZASYONU	49
4.1 AKTİVİTELERİN SAPTANMASI	49
4.2 AKTİVİTELERİN ORGANİZASYONU	51

4.3 BÜYÜME, ESNEKLİK, GELİŞME	53
4.4 ULAŞIM	57
5. ÖRNEKLER	60
6. SONUÇ	82
7. FAYDALANILAN KAYNAKLAR	87

1. GİRİŞ

1. GİRİŞ

Üniversiteler ortaya çıkışından günümüze kadar gelişmelerini sürdürmüşlerdir. Eğitim ve öğretimin öneminin anlaşılmasıyla üniversitelere verilen değer de artmıştır.

Bu çalışmada ilk önce üniversite kavramı ve tarih içindeki gelişmesi incelenmiştir. Böylece kampüs planlamasında aktivitelerin saptanması ve organizasyonu konusuna girmeden önce Üniversitenin ne olduğu ele alınmıştır.

Üniversite toplumun bir aynasıdır, toplumun tüm özelliklerini yansıtır. Toplumun gereksinmelerine göre biçim kazanır, toplumdaki değişimler Üniversitelere doğrudan yansır. Üniversitelerde meydana gelen gelişmeler fizikî değişimlerde de kendini gösterir.

Zamanla gelişen teknoloji, artan gereksinmelerle birlikte Üniversitelerde de gelişmeler olmuştur. Kilisede başlayan eğitim Üniversiteler için ayrı bir kent planlamaya varmıştır.

Bu çalışmanın amacı; üniversite kavramının ve gelişiminin incelenmesi, kampüs planlama ilkelerinin açıklanması ve bu açıklamaya bağlı olarak üniversite kampüslerindeki "işlev şeması"nın ortaya konması, incelenen örnekler sonucunda aktivite ilişkilerinin optimum uyum içinde olduğu plan tiplerinin saptanmasıdır.

Bu amaca ulaşabilmek için kampüs planlamasındaki temel kavramlar incelenip, çevre - Üniversite ilişkileri ele alınmış, aktiviteler saptanıp, ilişki şemaları çıkartılmış, büyüme, gelişme ve ulaşım konusu açıklanmıştır. Bunlar örneklerde incelenmiş ve sonuçta çeşitli plan tiplerinin istenen "optimum çözümü" sağladıkları görülmüştür.

2. UNİVERSİTE KAVRAMI

2. ÜNİVERSİTE KAVRAMI

Gerçek anlamda üniversiteler, 12. yüzyılda ortaya çıkmış ve önemini arttırarak günümüze kadar gelmiş eğitim kurumlarıdır. Başlangıçta "öğretmenler ve öğrencilerin" birliği anlamına gelen "UNIVERSITAS MAGISTRORUM ET SCHOLARUM" olarak adlandırılan ve uğraşları bilim alanlarını kapsayan grubun yaşadığı yerdirdi. Üniversitas, "genellik, evrensellik, giderek bütün bilgileri kapsayan" anlamına gelir.¹ Günümüzde ise üniversite "Bilimlerin Birliği" (Universitas Literarum) anlamındadır.² Başka bir tanımla üniversite, "Girdisi insan olan eğitimin çıktısı, ekonomik sistemde üretim ve tüketim faaliyetlerinde bulunan ve kendi kültürünü kendi yaratan ve yenileyen eğitilmiş insan olmaktır."³ Kısaca üniversite, "Belli bir toplumda bilgi ve kültürün, hangi amaçlara uygun olarak, toplum bütününe nasıl girdiğini ifade eden bir evrenciktir."⁴

İlk kurulan üniversiteler:

1119 Bologna, 1200 civarı Salerno, Padua, Paris, 1249 Cambridge, Oxford, 1348 Prag, 1365 Viyana, 1386 Heidelberg, 1388 Köln, 1409 Leipzig, 1419 Rostock, 1460 Basel, 1477 Tübingen.⁵

Üniversitelerin amacı iki görüşe göre değişmektedir:

1- Üniversite topluma hizmet etmelidir. Bu anlayışa göre, üniversiteler pozitif ve geri dönülmez bir evrimi hızlandırmalıdır.

2- Üniversite toplumu değiştirmelidir. Burada ise, insancıl

olmayan ve geriye donülebilen evrimlerin tekerleğine çomak sokmalıdır.⁶

Üniversite temelde evrensellik, ayrı topluluk, dokunulmazlık fikirlerinin ta kendisidir.⁷ Günümüzdeki üniversite görüşü şöyle tanımlanabilir: "Üniversite, gerçeği arayan araştırmacıların toplandığı ve bizzat bu faaliyeti ile seçkinler yetiştirmeye uygun tek pedagojiyi ortaya çıkaran varlıktır." Araştırma ile öğretimin birlikte bulunması üniversite anlayışının kilit noktasıdır.⁸

2.1. Üniversitenin Tarih İçindeki Gelişimi

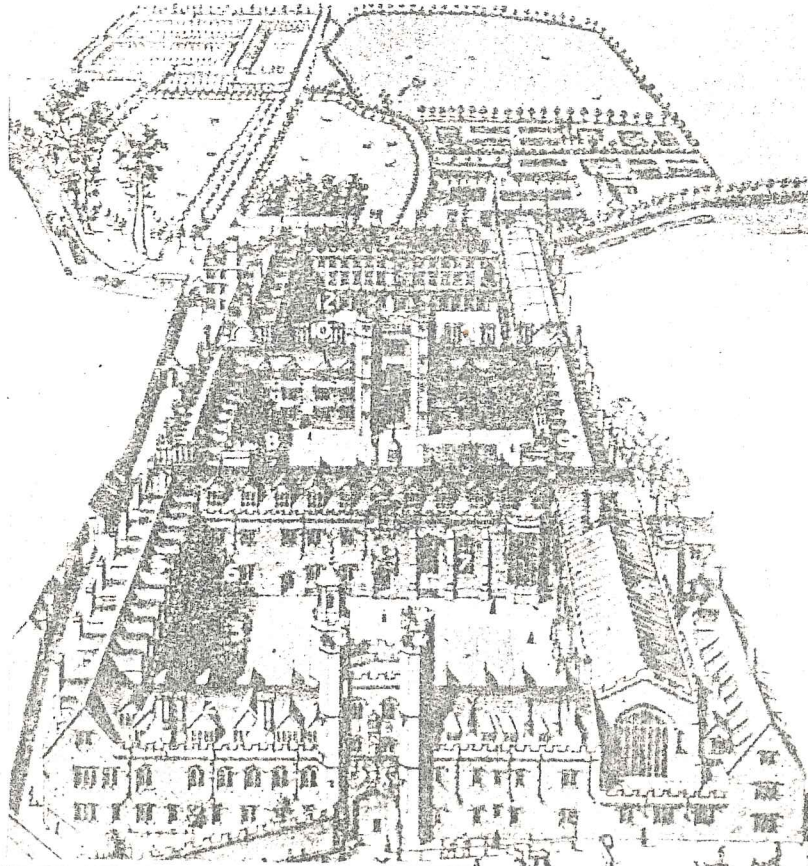
Batı medeniyetinde eğitim kavramı Hıristiyanlığın resmi din olarak kabul edilmesinden sonra başladı. Amaç dini eğitim vermektir. VI. yüzyılın başlarında İtalya Kralı Theodorik'in vekili Cassiodore, dini eğitimi canlandırdı. Rahip yetiştirilmesi için yeni okullar açıldı (örneğin: Notre Dame Papazlık Okulu) ve pedagojik reformlar yapıldı. Bu okullar kiliselerin yakınlarında kuruldu. Böylece Hıristiyanlık, Roma Hukuku ve Yunan Felsefesini de beraberinde getirerek Avrupa'ya yerleşti. Bu tarz üniversiteler Osmanlı Külliyesine benzerdir.

Ortaçağda giderek eğitim tacirlerin desteklemesi sonucu zenginleşti ve halka hitap etmeye başladı. Manastırlarla birlikte halk okulları da yaygınlaşmaya başladı. Bu okulların ama-

ca öğrenciyi "yedi liberal sanatlar" eğitimine hazırlamaktı. Bu eğitimi günümüz orta öğretimiyle benzeştirebiliriz. Yedi liberal sanatlar kendi içinde ikiye ayrılmaktadır:

- 1- TRİVİUM Gramer, retorik, mantık
- 2- QUADRİVİUM Aritmetik, geometri, astronomi, müzik.⁹

Bu dersler tartışmalı olarak uygulanırdı ve tartışmalara sadece öğrenci ve öğretim üyeleri değil halktan kişilerde katılabilirdi. Kişiler tartışmalarda fikirlerini açıkça tartışabilir, fikir alış-verişinde bulunurlardı. Bu sistem Cristopher Alexander (1972) tarafından yeni bir fikir olarak gösterilen "Halka açık üniversite", ortaçağda var olan bir sistemdi. Bu sistemin iyi işleminin diğer bir nedeni de üniversitenin kent içinde yerleşmiş olmasıdır. Örneğin Cambridge St John's Koleji (1511) üç adet iç avlu etrafında toplanmış yapıları ile etkilerini günümüze kadar sürdürebilen bir örnektir.

Şek. 2.1 Cambridge St John's Koleji (1511) Ka: E. Kortan

XI. Yüzyılda, Avrupa'nın bazı büyük şehirlerinde belediyele-
rin, asılların desteğiyle kurulan okullarda yüksek düzeyde
TEOLOJİ eğitimi veren okullar açılmış, daha sonra bunlara
Hukuk ve Tıp fakülteleri dahil edilmiştir. Burada eğitim ya-
pan öğretim üyelerine bazı ayrıcalıklar tanınmıştı. (Haksız
yere tevkif edilmeme, dayak atma gibi.) Gelişmelerini tamam-
lamış Paris ve Bologna Üniversitelerine Studium Generale adı
verildi. Bu Üniversiteleri bitirenlere ders verme yetkisi
tanındı. Üniversiteler konfederasyon tarafından yönetiliyor-
du. Konfederasyonun başında RECTOR SOCIETATUM bulunmaktaydı.¹⁰

Üniversitelerde bilginler ve öğrenciler bağımsız yönetme is-
teğinde bulunan bir topluluk oluşturmaya başlamışlardı. Eği-
timde bilginin teorik kısmı pratikten önde tutuluyordu. Böy-
lece topluma karşı olan görevleri toplum içindeki görevlerin-
den daha az önemli hale gelmişti. Bu düşünceler ilk özerk,
bağımsız üniversite fikrinin temelidir.

Rönesansla birlikte doğudan gelen bilim adamlarının aşladığı
hümanizm Hukuk eğitimine dayalı İtalyan Üniversitelerinin
bünyesine girdi. Matbaa atölyesinin kurulmasıyla Yunan klasik-
leri, Grekçe ve Latince lügatlar bastırılıyordu. 1470 de Pa-
ris Üniversitesi Venedik'i takip etmeye başladı. 1472 Louvin
Üniversitesinde typograf okulu açılmış, Latince, Yunanca,
İbranice dersleri verilen kolejler kurulmuş, dini eğitime
ağırlık veren üniversiteler geride kalmaya başlamıştır. Böy-
lece Rönesansla eğitim dinden daha soyutlanmış bir biçimde

Avrupa'ya yayılmıştır. Ancak üniversiteler bu çağda gösterişli bir kişiliğe bürünmüş, toplum yerine kendi içinde hiyerarşik bir bütünlüğe dönmeye başlamıştır. Böylece bilim sadece bilim adamları arasında sıkışmış, halka açılmamıştır. Bu nedenle ayrıcalıklı bilim adamları zümresi ortaya çıkmıştır. Bu, bilimde, sanatta, öğretimde özgürlük kazanan üniversiteler için olumsuz bir puandır. Ancak reformlar, bazı üniversitelerin gelişmelerini ters yönde etkilemiştir. Üniversiteler yöneticilerin düşüncelerini benimsemeye başlamışlardır. Siyasi ve politik doktrinlerin merkezi olmuşlardır. Katolik dünya bundan çok etkilenmemiştir. Alman Üniversitelerinde öğrenci sayısı azalmıştır. Üniversiteler kozmopolit karakterini kaybetmişlerdir.

Bu dönemde kurulmuş Üniversiteler:

1527 Marburg, 1544 Königsberg, 1558 Jena, 1576 Helmstedt, 1526 Altdorf.¹¹

16. Yüzyıl başlarında başlayan reform bazı üniversitelerde karşı reform ile sonuçlanmıştır.

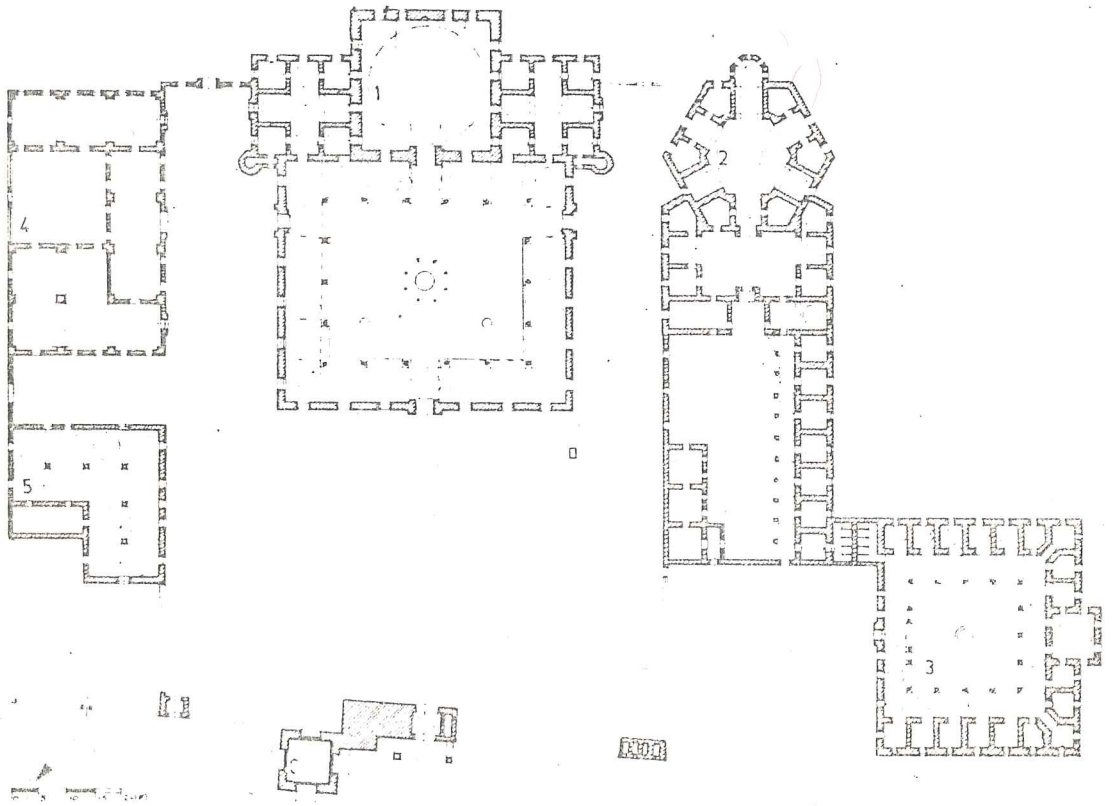
Bu akımla kurulan Üniversiteler:

1530 Collège de France, 1702 Breslau, 1648 Bamberg, 1530 Wurtbourg.¹²

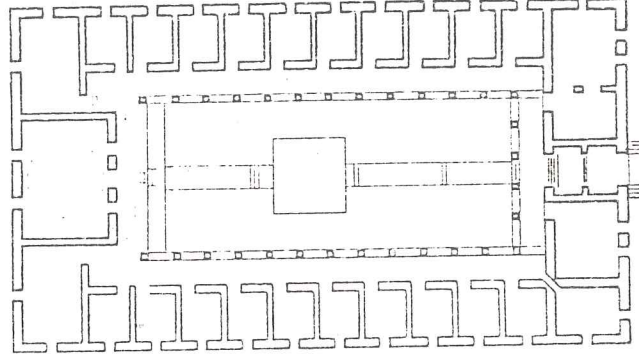
1534'de Hıristiyanlığı yaymak amacı ile kurulan Cizvit okulları Hıristiyanlığın eğitim merkezi haline gelmişler ve bu

okullar Almanya ve Fransa'da çok etkili olmuşlardır. Eğitimi ellerine geçirmişler, giderek dünyaya yayılmaya başlamışlardır.

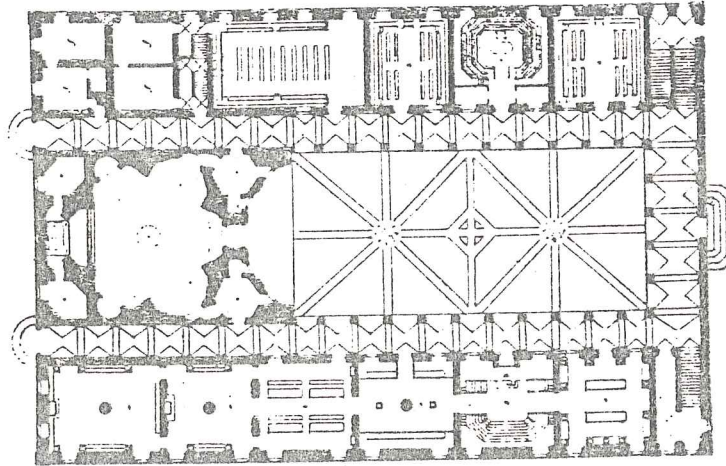
Bu çağda üniversitelerde bazilika plan tipinde bir hareketin olduğu görülebilir. Sapience Koleji iç avlu, portiko, derslikler ve ortada kiliseden oluşur. (1579) Bu plan Bursa ve Yıldırım Bayezit Külliyesinde de görülebilir.

Şek. 2.2 Edirne Beyazıt Külliyesi Ka: O. Aslanapa, Osmanlı Devri Mimarisi

Şek. 2.3 Yıldırım Bayazıt Medresesi, Bursa, 1389 Ka: E.
Kortan

Şek. 2.4 Sapienza Koleji, Roma, 1579, 1650 Ka: E. Kortan

17. Yüzyılda yoğun din eğitimi yapan cizvit okullarıyla ileri düşünceyi benimseyen üniversiteler halkı ikiye bölmüştür. İktidarların yıpratılması ve kaldırılması istendiğinde üniversitelere yapılan iç ve dış baskılar Üniversitenin çöküşünü hazırlamıştır. İlmi düşünce ve araştırma gereksinmesi Aka-

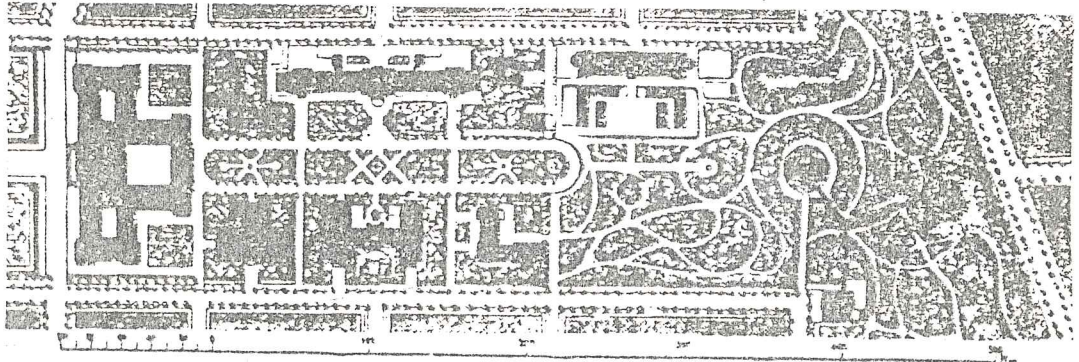
demilerin kurulmasına neden olmuştur. Roma'da Lincei Akademisi, İngiltere'de Kraliyet Akademisi 1645, Berlin Akademisi 1700.¹³

18. Yüzyıl sonu 19. yüzyıl başında üniversiteleri yeniden örgütleyerek toplu hale getirme çabası görülmüştür. 18. yüzyıl sonu Fransız Üniversiteleri gelişmelerin çok gerisinde kalmışlardı. İhtilâle birlikte üniversitelerde kız erkek ayırımı kalkmış, üniversiteler halka açılmış ve devletin eline geçmişti. Millî Eğitim Bakanlığı fikri ortaya atıldı. Eğitim parasız hale geldi ve devlet kontrolü altına girdi. Tüm üniversiteler 1793'te lağvedildi ve devlet eliyle tıp ve sağlık okulları, poli-teknik, hukuk, sanat ve meslek okulları açıldı. Bu okullardaki amaç kültürlü insanlar yetiştirmektir. Giderek bu okullarda pratik çalışma ağırlık kazandı. Gece ve pazar günleri eğitimi kondu. Bu okullara 1936'da 200 bin öğrenci kayıtlıydı.¹⁴

Üniversitelerin tarih içindeki fizikî evrimini inceleyecek olursak;

İngiltere'deki üniversitelerde ilk olarak eğitim devletin verdiği kiliselerde yapılmaya başlanmış, daha sonra üniversiteler geliştikçe yeni yapılar ilâve edilmiştir. Avlulu kolej tipleri ortaya çıkmıştır. Bunların yinelenmesiyle Oxford ve Cambridge Üniversiteleri ortaya çıkmıştır. Bu üniversitelere kısaca Oxford tipi de denilmektedir. Oxford tipi üniversitelerde elit zümre eğitim görmekteydi. Buna karşıt olarak

Endüstri devriminde tuğladan yapılmış ve halka açık Redbrick olarak anılan üniversiteler kurulmuştur. Ortaçağ'da kent içinde tek yapı olarak kurulan üniversite gereksinimler arttıkça şehrin içinde çeşitli binaların eklenmesiyle genişlemiştir. Bu öğrencilere ve öğretim üyelerine ulaşım zorluğunu getirmiştir. Bunun üzerine Roma ve Londra'da üniversite bütün halde kentin çevresinde yeniden planlanmıştır. Roma Üniversitesi 1933 - 1936 yılında Marcello Platini tarafından yapılmıştır. Londra Üniversitesi ise Charles Holden tarafından 1930 - 1965 yıllarında gelişmiştir. Roma'daki bu yeni üniversite kampüsü geniş bir meydan ve çevresinde neo - klasik türdeki yapılardan oluşur.¹⁵ Ancak Eggerth ve Warth tarafından tasarlanmış olan Strasbourg'daki Kaiser - Willhelm Üniversitesi ilk kampüs örneklerindedir. Bu üniversite park içindedir ve yeşil bir dikdörtgen alanın çevresine sıralanmış binalardan oluşur. (1878).

Şek. 2.5 Kaiser - Willhelm Üniversitesi, 1878 Ka: E. Kortan
Roma çağının Castrum (kamplarından) esinlendiği söylenen kampüs fikri "Bir ortak düzen üzerinde tekrarlanan üniteler ve bunların gelişmesi düşünülerek, temel fikrin bozulmayacağı bir bütün teşkili"¹⁶ amacıyla Amerika Birleşik Devletlerinde

ortaya çıkmıştır. Klasik mimarî Fransız mimarisinde olduğu gibi Amerika'da da önemli bir yer tutmuştur. Kampüsün ilk örnekleri J.Jacques Ramée tarafından 1813'de New York, Chenectady'de ve 1817 ve 1826'da ise Thomas Jefferson'un Charlottesville'deki Virginia Üniversiteleridir. Uzun dik-dörtgen bahçe çevresinde yanyana sıralanmış binalarla sağlanan düzen, önemli yapıların dörtgenin kısa kenarlarına konmasıyla tamamlanır.

2.1.1 19. Yüzyılda Üniversite Anlayışları

Bu dönemde değişim için en büyük etken Endüstri Devrimidir. Endüstri devrimi üniversitelerde de değişikliklerin oluşmasına neden olmuştur. Artık yeni üretimler için yeni bilgiler gerekiyordu. Yeni bilgiler için yeni bilgilere sahip insanlara gerek vardı. Bunlara yeni seçkinler sahip çıktı.

Yüksek öğrenime ilgi 19. yüzyılda artmaya başladı. Bunun nedenlerini şöyle sıralayabiliriz:

- 1- Önceden dışlanmış gruplara eğitim hakkı verilmesi,
  - 2- Farklı dinî grupların Üniversiteye girişte eşit hak talepleri,
  - 3- Araştırmaların yeni bilim dallarını da içermeye başlaması.
- Bu daha çok endüstrileşmeye başlayan ülkeler için geçerliydi.¹⁷

Napoléon Üniversitesi:

Beş kavrandan en eskisidir. Üniversite orijinal fikirleri o-

lan, oluşmuş bilgilerin yayınlanması, öğretmenler topluluğu biçiminde birleşik yaşama gibi kavramlar korunurken, her türlü özerklik kaldırılmış, devletin vesayeti altına girmiştir. Üniversite devletin ideolojisine uygun seçkin yetiştirmede kullanılmaktadır. 1806'da İmparatorluk Üniversitesi yaratılmasının amacı budur. Bu üniversitenin etkileri günümüze kadar zayıflamış biçimde olsa da gelmiş, ancak çok yönlü üniversiteler olmasını sağlayan 1896 kanunu ile liberalleşmiş ve öğretmenlere ifade özgürlüğü sağlanmıştır. Üniversitenin amaçları burjuva yöneticileri yetiştirmektir.¹⁸

Bu sistemin katılığı Cumhuriyetin getirdiği demokratlaşma ile hafiflemiştir. Ancak sosyal sınıflar gerçeğini ortadan kaldırmamıştır.

Alman Üniversitesi:

Alman Üniversitelerinde, üniversite araştırmacılar topluluğu olarak düşünülür. Buradaki yeni ilkeler Alman felsefesi ile belirlenmiştir. Bu felsefede rol oynayan filozoflar, Kant, Schelling, Fichte, H. Steffens, F. Schleiermacher'dir.¹⁹ Bu filozoflar üniversiteyi "akademik özgürlük" ocağı haline getirmeyi amaçlamışlardır. Alman filozofları üniversite vatandaşının bütünlüğü için vatana hizmet eder düşüncesini savunurlar. Vatanını bütünlüğü dil ve bilim birliği ile sağlanabilirdi. Bu anlayış günümüz üniversite anlayışına ışık tutmaktadır. Bu düşünce K. Jaspers tarafından 1923-1961 yıllarında tek-

rar incelenmiş ve geliştirilmiştir. 1810' Wilhelm Von Humbolt, Berlin Üniversitesinin kurulmasına ve Gottingen Üniversitesinin filozofları düşüncelerine uygun olarak gelişmesine neden olan metodlar ve bilim anlayışını daha belirgin kılarak örgütlenmesine neden oldu.

Alman Üniversiteleri araştırmayı ön planda tutmuşlardır. Alman bilim ve teknolojisinin 19. ve 20. yüzyılda çok ilerlemesinde utiliteryan eğitim anlayışının etkisi çoktur.²⁰

Utiliter Görüş: "Üniversitenin esas olarak toplumun bütünü için faydalı konuları incelemek ve öğretmek ile ilgilenmesi gerektiğidir."²¹

İngiliz Üniversitesi:

Tarihte eski diller ve din bilimine büyük önem verilmiştir. Karanlık çağlarda Latince veya dini yazılar üzerine öğretim yapmak sadece okur - yazarlık simgesi değil aynı zamanda prestijli işlere ve papazlığı geçiş için pasaport görevini görmekteydi.

Rönesansta Yunanca yaygınlaştı. Yunanca'da bir prestij dalı haline geldi. Eğitim görmek eskiden bir mesleğe geçmek için araç olarak görülürken bu eğitimi görenlerin birer aydın yönetici olacağı fikri gelişti. Bunun sonucu bu eğitim araç olmaktan çıkıp amaç haline geldi. İngiltere'de hukuk ve tıp

dışında kalan tüm yüksek öğrenim dalları 19. yüzyıla kadar Oxford ve Cambridge'de yoğunlaştı. Bu okullarda Klasik diller öğretiliyordu ve "Tutor yöntemi" benimsenmişti. Eğitimde klasiklerin önemi bugün bile bu okullarda etkisini gösterir. Öğrencilerin bireysel gelişmesini önemseyen sistemde "liberal" eğitime dayanılmıştır.

İngiltere'de üniversite reformu ile birlikte Londra Üniversitesi ve diğer sivil üniversiteler kurulmaya başlandı. Teorik ve uygulamalı dallar kabul edilmeye başlandı. Üniversite hocalarının temel görevi araştırma yapmak olarak belirlendi. Bu özellikler 19. yüzyılda kurulan üniversitelerin temel özelliği sayılabilir. Bunun sonucu ortaya çıkan üniversiteler Oxbridge modeli değil, Avrupa ve İskoç modeline dayalı üniversite ve kolejler grubu oldu. Bu üniversiteler daha çok doğal bilimlere yöneliyorlar ve araştırma amaç olarak görülüyordu. Öğrenim seminer ve konferanslar halinde düzenleniyordu. Fakat okul idareci ve yöneticileri Oxbridge modeliyle yetişmiş olduklarından kendi eğitim modellerinin etkisi görülmeye başlandı.²²

Yüksek öğrenimin gelişmesindeki oluşum döneminde iki görüş vardı:

1- İngiliz tipi: Oxford Üniversitesi ile özdeşleşir. 19. yüzyıl ortalarındaki eğitimden mesinlenerek Henry Newman tarafından ortaya atılmıştır. Newman'a göre araştırma ve öğretim için ayrı kişiler yetiştirilmesi gerektiği ve bunu sağlamak

için araştırma enstitülerinin kurulmasını istemiştir. Newman bu konuda terminolojiyi başlatan kişidir. Newman için Üniversitenin esas görevlerinden biri "liberal eğitim vermek"tir. Newman'a göre liberal sistem Gentilmenin yaratılmasına amaçlar, dışarıdan bir cilalama davranış biçimi değildir. "Kesindir ki liberal eğitim birey ve çevresi için güzel olan bir nezaket, ölçü, hareket ve sözlerdeki parıltıda yansır. Fakat gerçekte çok daha fazlasını yapar. Aklın form tutmasını sağlar. Zira kafada vücut gibidir."²³ Newman'a göre esas eğitimden daha önemli olan aynı yaş grubundan gençlerin bir ortamda bulunmaları sırasındaki iletişim sonucu doğan karşılıklı eğitimidir.²⁴

2- Newman döneminde var olan "ütiliteryan" anlayış ise 18. yüzyıl ortalarında Avrupa'daki aydınlanma çağının düşüncesinde etkili olan sosyal ütilite ve maddi ilerleme inancının bir uzantısıdır. Huxley ise ütiliteryan anlayışa sahipti ve onu savunurdu.²⁵

Huxley bir bilim adamı, Newman ise bir katolikti. Bu özellikleri düşüncelerine yansımıştır. Biraz öncede değindiğimiz gibi Newman araştırmacı ve öğreticinin birbirinden ayrı olmasını savunur. Newman üniversiteyi şöyle anlatır:"Üniversite evrensel bilginin ilerlemesinden çok, yayılması ve genişlemesi olduğu anlamına gelir. Eğer bir Üniversitenin amacı bilimsel ve felsefi buluşlar olsa idi öğrencilerin olmasına bir sebep göremem."²⁶ Huxley ütiliter yaklaşımın başını çekmekteydi.

Genellikle ütiliter yaklaşım doğal bilimlerle düşünülür. Ancak sosyal bilimlerin ütiliter yaklaşımına öğretilememesi diye bir olay söz konusu değildir. Huxley'e göre eğitim sanatları kadar bilimler de içermezse "liberal" değildir. Doğa bilimleri doğanın daha iyi anlaşılmasını sağladığı için mutlaka gereklidir. Huxley üniversite eğitimini, ilk ve orta öğrenimin bir devamı olarak görür. Ana eğitimin amaçları: "gözlem ve muhakemeyi geliştirmek, gerçeği aramak ve bunu yaparken de otoriteyi eleştirmektir." Huxley eğitimi dersler ve sınavlar olarak görmez. Önemli olan liberal eğitim görmüş kişinin en sonunda nasıl olması gerektiğinin tanımlanmasıdır. Huxley öğrencinin kendi başına düşünebilir, keşfedebilir hale getirilmesinin eğitimin amacı olarak görür. Hipotez deney ve gözlemlerle sınılandıktan sonra hipotez deney ve gözlemlere uymuyorsa bundan vazgeçebilmelidir. Bilim için yalnızca konferans salonları yetmez. Bilim laboratuvarında veya alanlarda yürütülmelidir.²⁷

Üniversitenin ana amacı konusunda Newman ve Huxley iki ayrı görüşü savunurlar: Newman araştırmanın önemine ve öğretmenlerin araştırma yapmasının gerekliliğine inanmıyordu. Araştırma öğretim arasında bir bağ görmüyordu. Huxley ise tam tersini savunuyordu. "Araştırma öğretimden önemlidir, araştırmacının biraz öğretim yapması ve öğretmenin araştırma yapması iyidir, aynı zamanda öğrencinin yeni bilgi arayışı ve keşif ile yüzyüze getirilmesi iyidir."²⁸ Newman için ise mutlak gerçeğe giden yol din - bilimdir. "Bu durumda insan

aklı bu mutlak olarak metafizik olan amaçlar için eğitilmelidir ve yeni gerçekler arayışı bu amaçlara tabi olmalıdır."²⁹

Huxley ülkenin gelecekteki ekonomik gelişmesinin sağlanmasında üniversitenin de rolü olduğunu savunur. Huxley'e göre "üniversite veya adı her ne olursa olsun böyle bir kurumun görevi mümkün olan en yüksek entellektüel formasyonu vermek ve hiçbir yan kaygının engellemesi olmaksızın bilgi arayışında mükemmel bir özgürlüğü teşvik etmek için her tür tam ve hassas bilgi öğretmek için bir grup insanın işbirliği yapmasıdır."³⁰ Huxley insanların her düzeyde eğitim görmeye hakları olduğunu savunur.

İngiltere'deki ve Fransa'daki eğitim sistemi bu devletlere bağlı koloniler ve himayelerindeki bölgelere yayılmıştır. Kendi bağımsızlıklarını elde etseler bu düzeni devam ettirmişlerdir. Hint Üniversitesi İngiliz, Dakar Üniversitesi de Fransız eğitim sisteminin etkisinde kalmıştır.

2.1.2 Günümüzde Üniversite Anlayışı ve Kuramları

Fransız, Alman ve İngiliz Üniversiteleri zaman içinde artan ihtiyaçlara ayak uydurup temel özelliklerini koruyarak günümüze kadar gelmiştir. Rusya ve ABD'deki eğitim sistemi kendi toplumlarının ürünüdür.

Amerikan Üniversitesi:

Amerikan Üniversitesinin temelinde etkili kişi A.N. Whithead olmuştur. Onun fikirleri bugün bile geçerlidir. A.N. Whithead Cambridge ve daha sonra Harvard'da mesleki yaşantısını sürdürmüştür. Ona göre üniversite "Araştırma ve öğretim ortak yaşamına dayalı ilerlemeler merkezidir."³¹ Burada ilerleme aracı aktif öğrenciler ve bilgisini iletebilen yaratıcı öğretim heyetidir. Amerika'da üniversitelerin ilerleyici hareketleri milletin hizmetindedir. Üniversite öğrencilerin özerk gelişmelerini sağlamalıdır. Üniversite tam özerk olmalıdır. Amerikan Üniversiteleri toplumun anlayışına uygun olarak diğer fonksiyonlarının yanında "faydalılık" yönünde bünyesinde bulundurur. Okuma geleneği açısından Amerikan Üniversitesi aristokrattır. Babadan oğula geçen ayrıcalıklı bir sınıf doğurur.

Sovyet Üniversitesi:

Amaç komünist toplum yetiştirmek olduğundan üniversiteler kendine göre idealisttir. Amaçları yedi noktada toplanır:

- 1- Üretimin pratik yönlerini, modern teknolojik gelişmeleri bilecek ve bunları maksimum derecede kullanacak, gelecekteki-leri bulacak.
- 2- Konünizmin sorunlarını çözecek,
- 3- Kaliteli öğretim araç ve kitapları üretecek,
- 4- Öğreticiler ve araştırmacılar yetiştirecek,

- 5- Belli dallarda ileri uzmanlık eğitimi sağlayacak,
- 6- Bilimsel ve siyasal bilgileri halk içinde yayacak,
- 7- Diplomalıların iyi kullanılışı ve eğitimlerinin geliştirilmesi ile ilgili problemleri incelemek.³²

Prokofiev'e göre Üniversiteler millî ekonomiye bağlıdır ve onun yöntemlerini yansıtır. Üniversite kurumlarının bu düzen içinde özerk olması beklenemez. Her yıl tespit edilen ihtiyaca göre eğitim sistemi ve düzeni saptanır. Böylece gereksinmelere uygun sayıda insan mezun edilmesi sağlanmış olur. Kişisel öğrenim seçimi girişlerin düzenlenmiş seçimi ile sınırlandırılmıştır.³³

2.2 Türkiye'de Üniversiteye Yaklaşım

Fetih Öncesi Dönemde

İstanbul'da Bizans Üniversitesi vardı. Bu üniversitenin kuruluşu 321 yıllarına dayanır. Theodosios'un anayasasına göre kurulmuştur. Filozofi, dilbilgisi, ifade sanatı, hukuk okutuluyordu. 600 Yıllarında eğitim gerilemeye başlamış, 640 larda yeniden toparlanmıştır. Artık din üniversiteye egemendir. Sanat ve resim yasaklanmıştır. 800 yılından sonra astronomi, matematik ve filozofiyeye önem verilmiştir. 1045'te hukuk ve filozofide reform yapılmış ancak giderek Bizans dönemi huzursuzlukları üniversiteye de sıçramıştır. Eğitim 1453 yılına dek sürmüştür.³⁴

Osmanlı İmparatorluğu Dönemi

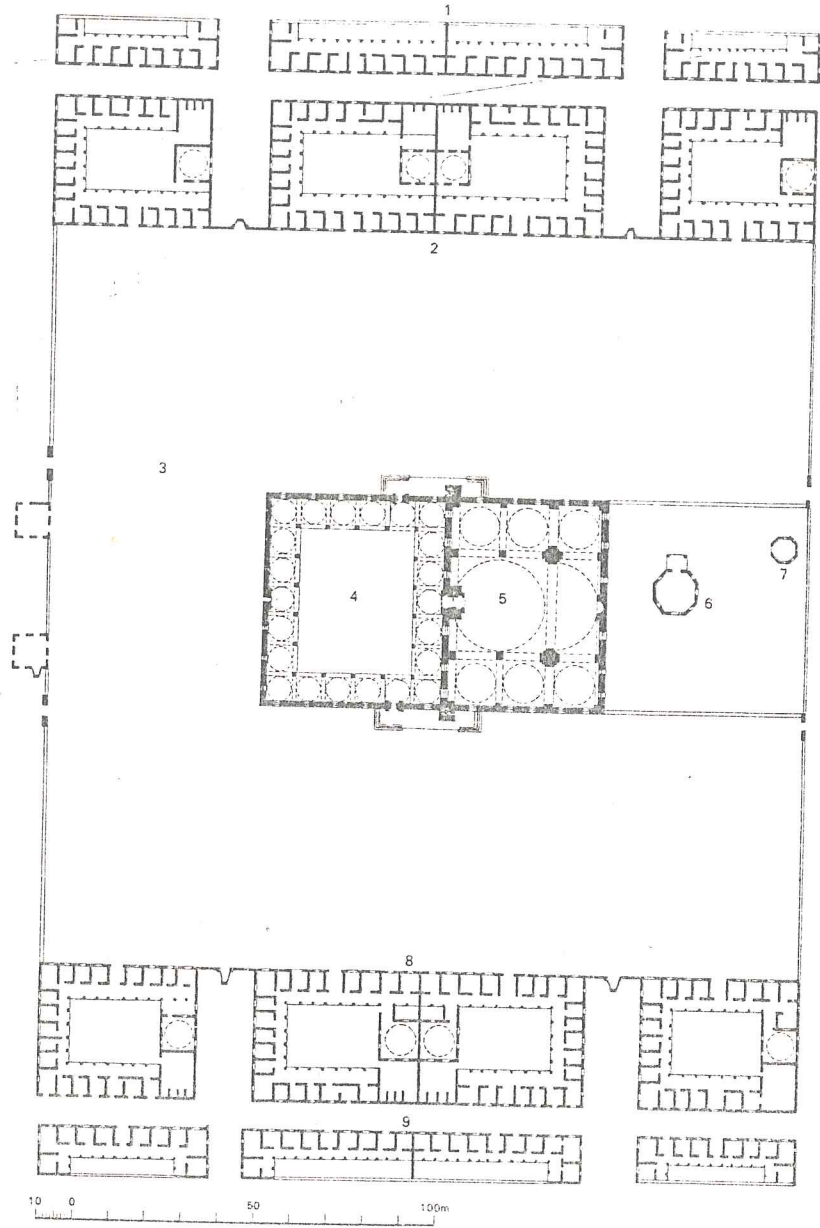
Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethetmesinden sonra 8 kilise ve manastırı medreseye dönüştürmüştür. Fatih Cami ve medresesi dönemin en büyük medresesi olarak ortaya çıkmıştır. (Medaris-i Seraniye) Medreselerde ilâhiyat, hukuk, tıp, edebiyat ve matematik okutuluyordu. Her medresede 1 müderris (profesör), 1 müid (doçent), 15 danışment (asistan) bulunmaktaydı. Fatih külliyesi 600 öğrenci, 120 asistan, 8 doçent, 11 profesörden oluşan 16 medresinin birleşerek oluşturduğu bir üniversite görünümündeydi. Ek olarak 70 koşuolu Darüşşifa, tıp okullarının ilki olan Cerrahiyet-ül-İlhaniye bu dönemde yapılmıştır. Daha sonra Bayezit, Yavuz, Kanuni Sultan Süleyman dört medrese daha kurmuşlar ve bu medreselerde hukuk, edebiyat, ilahiyat ve matematik okutulmuştur.³⁵ Tıphane en gelişmiş klinik olarak ortaya çıkmıştır. İmparatorluğun düşüş döneminde üniversite de (toplumu yansıtırma özelliğinden) gerilemeye başlamıştır. Islahat ve Tanzimat devirlerinde mühendishane, harbiye, bahriye ve tıbbiye açılmış, ilk ve orta öğrenime önem verilmiştir.

Dar-ül-fûnun Dönemi .

1844'de Dar-ül-fûnun'un açılmasına karar verilmiş ve üniversite Ayasofya ve Sultan Ahmet civarında 1863'te açılmıştır.

Dar-ül-fûnun-u Osmanî

20 Şubat 1870 günü açıldı. Haftada 5 gün ikişer saat eğitim

Şek. 2.6 Fatih Külliyesi, İstanbul, Ka: G. Goodwin

yapılmaktaydı. Hikmet, edebiyat, hukuk, ulûmu tabiiye ve ri-yaziye dersleri okutulurdu. 1872'de kapatıldı. Kapatılma ne-deni bilinmiyor.

Dar-ül-fûnun-u Sultani

Galatasaray Lisesinde 1874-1881 yıllarında eğitime açık kal-dı. Edebiyet, fen, hukuk dersleri veriliyordu. Üç kez mezun verdikten sonra kapatıldı.

Dar-ül-fûnun-u Şahane

Şimdi ki İstanbul Kız Lisesi binasında eğitime başladı. U-lûm-u Aliye-i diniye, riyaziye ve edebiyat okutuluyordu. 1900 Yılıının eylül ayında açıldı. 25 - 30 kişilik üç subesi vardı.

İstanbul Dar-ül-fûnun-u

1908'de beş şube olarak kuruldu. Ulûmu şeriye, ulûmu hukuki-ye, ulûmu tıbbiye, ulûmu edebiye, fûnun eğitimi yapılıyordu. 1923 yılında 5 fakülteye ek olarak dişçilik ve eczacılık fa-külteleri de açıldı. 1923 yılında, 86 ordinaryus profasör, 44 profesör, 28 doçent ve 68 asistan Üniversitede görev yapı-yordu. 2167 öğrencisi vardı.

2.2.1 Cumhuriyet Dönemi ve 1933 Reformu

21 Nisan 1924'de Dar-ül-fûnun tüzel kişilik kazandı. Ancak

31 Mayıs 1933'de yeniden düzenlenmek amacıyla kapatıldı.

Üniversitenin kapatılmasını ve buna bağlı olarak 1933 reformunu getiren nedenler şöyle sıralanabilir:

- 1- Dar-ül-fünunun fakülte ve diğer birimleri arasında bilimsel işbirliğini sağlayacak koordinasyonun olmaması,
- 2- Üniversite öğretim üyelerinin üniversite dışında çalışması ve bu nedenle eğitim ve öğretimden uzak kalmaları,
- 3- Öğretim üyelerinin kendilerini sadece verdikleri derslerden sorumlu saymaları böylece bilimsel araştırmadan uzak kalmaları ve buna bağlı olarak yayınların azlığı,
- 4- Yönetici seçimlerinin kendi içlerinde olması dolayısı ile sürtüşme ortamı hazırlaması, dışarıdan etkin bir denetimin olmaması,
- 5- Profesörlerin atanmalarında öğretim üyelerinin söz sahibi olması ve bu nedenle dışardan gelebilecek yetenekli kişilere kapıların kapalı olması olarak açıklanabilir.³⁶

Kısaca reformun amacı: "Yüksek öğrenim kurumlarındaki eğitim, öğretim ve araştırma çalışmalarının çağdaş batı ülkelerindeki düzeye çıkarılması ve bu ülkelerde uygulanan üniversite yönetim düzeninin Türkiye'ye getirilmesi idi."³⁷ Dar-ül-fünun kapatılıp İstanbul Üniversitesi kurulduğunda üniversitede 119 profesör, 130 doçent, 257 asistan 56 yardımcı vardı. I. Dünya Savaşından sonra Alman hocalardan yararlanıldı. İstanbul Üniversitesinin kurulmasından hemen sonra 20 Haziran 1933'te Ankara'da Yüksek Ziraat Enstitüsü ve buna bağlı fakülteler açıldı. Açılan fakülteler: 1934'de Orman Fakültesi,

1927 Ankara Hukuk Fakültesi, 1935 Dil Tarih Coğrafya Fakültesi, 1945 Tıp Fakültesi. Bu fakülteler Millî Eğitim Bakanlığına bağlı idi. Daha sonra 1944'de İstanbul Teknik Üniversitesi, 1946'da ise Ankara Üniversitesi kuruldu. Bu fakülteleri toplamak, Üniversite haline getirmek için 4936 sayılı Üniversiteler Kanunu 13 Haziran 1946'da çıkarıldı. Kanunun birinci maddesinde "Üniversiteler fakültelerden, enstitü, okul ve bilimsel kurumlardan oluşmuş, özerkliği ve tüzel kişiliği olan yüksek bilim, araştırma ve öğretim birlikleridir. Her Üniversitenin genel özerkliği ve tüzel kişiliği içinde o üniversiteyi oluşturan fakülteler de bu kanun hükümlerine göre bilim ve yönetim özerkliğine ve tüzel kişiliğe sahiptirler."³⁸ Aynı kanuna göre Üniversitenin görevi: "Öğrencilerini, bilim anlayışı kuvvetli, sağlam düşünceli ve yüksek öğrenime dayanan mesleklerle türlü bilim ve uzmanlık sahibi elemanlar: Türk devriminin ülkülerine bağlı ve millî karakter sahibi yurttaşlar olarak yetiştirmek: ülkeyi ilgilendirenler başta olmak üzere bütün bilimsel ve teknik meseleleri çözmek için bilimleri genişleterek derinleştirecek inceleme ve araştırmalar yapmak: bu çalışmalarda, ilgili millî bilim ve araştırma kurumları ve yabancı veya milletlerarası benzeri kurumlarla işbirliği yapmak suretiyle öğretim ve inceleme konusu yaparak, sonuçlarını, kamunun yararlanmasına sunmak ve hükümetin Millî Eğitim Bakanı aracılığıyla isteyeceği incelemeleri yapılarak düşüncelerini bildirmek: araştırma, incelemelerinin sonuçlarını gösteren, bilim ve tekniğin ilerlemesini sağlayan her türlü yayın yapmak ve yardımcılara, doktora adayla-

rına ve öğrencilerine yaptırmak: Türk toplumunun genel seviyesini yükseltici bilim verilerini sözle ve yazıyla halka yaymaktır."³⁹ Millî Eğitim Bakanı üniversitelerin başı ve üniversitelerarası kurulun başkanı idi, ancak bu bir denetleme görev ve yetkisinden başka bir anlam taşımıyordu. Üniversiteler için üç organ:

- Senato
- Rektör
- Yönetim Kurulu

Fakülteler için:

- Profesörler Kurulu
- Yönetim Kurulu
- Dekan

Bunlardan başka diğer üniversitelerle ilişki için üniversiteler arası kurul bulunmaktadır.

Öğretim üyeleri için üç aşama vardır: Doçentlik, Profesörlük, Ordinaryus Profesörlük.

Bu hükümler 1947 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu tarihten sonra kurulan bazı üniversiteler:

- 1956 Orta Doğu Teknik Üniversitesi
- 1958 Erzurum Atatürk Üniversitesi
- 1961 Hacettepe Üniversitesi
- 1971 Boğaziçi Üniversitesi

1965'ten sonra öğrenci sayısında artış, öğretim üyeleri için

rına ve öğrencilerine yaptırmak: Türk toplumunun genel seviyesini yükseltici bilim verilerini sözle ve yazıyla halka yaymaktır."³⁹ Millî Eğitim Bakanı üniversitelerin başı ve üniversitelerarası kurulun başkanı idi, ancak bu bir denetleme görev ve yetkisinden başka bir anlam taşımıyordu. Üniversiteler için üç organ:

- Senato
- Rektör
- Yönetim Kurulu

Fakülteler için:

- Profesörler Kurulu
- Yönetim Kurulu
- Dekan

Bunlardan başka diğer üniversitelerle ilişki için üniversiteler arası kurul bulunmaktadır.

Öğretim üyeleri için üç aşama vardır: Doçentlik, Profesörlük, Ordinaryus Profesörlük.

Bu hükümler 1947 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu tarihten sonra kurulan bazı üniversiteler:

- 1956 Orta Doğu Teknik Üniversitesi
- 1958 Erzurum Atatürk Üniversitesi
- 1961 Hacettepe Üniversitesi
- 1971 Boğaziçi Üniversitesi

1965'ten sonra öğrenci sayısında artış, öğretim üyeleri için

kadro tıkanıklığı huzursuzluğa yol açmaya başladı. Bu dönemde üniversiteler arası koordinasyon tam sağlanamadığı için üniversiteler arası eğitim birliğinden söz etmek olanaksızlaşmıştır. Öğrenci hareketleri nedeniyle 1968'de üniversiteler adeta işlemez hale geldi. 20 Haziran 1973 tarih ve 1750 sayılı yeni Üniversite Kanunu ile bir sonuca bağlandı. Hemen ardından çıkarılan 1765 sayılı Üniversite Personel Kanunu ile öğretim elemanları aylık ödenek ve özlük işleri yeniden düzenlendi. Bu kanunla, Yüksek Öğretim Kurulu ve Üniversite Denetleme Kurulu kuruldu. Bu kurullar planlama koordinasyon ve denetleme işleriyle uğraşmaktadırlar. Bu kanunla yurt çapında rotasyon başladı. Emeklilik yaşı tıkanıklığı engellemek için 70'e indi.

2.2.2 1981 Reformu

1981 Reformundan sonra kontenjanlar Devlet Planlama Teşkilâtı ve özel sektörün isteklerine ve verilerine göre saptanmıştır. Ülkemizde gerek duyulan ara eleman gereksinmesini karşılamak için meslek yüksek okulları kurulmuş, kapasite genişletmek ve daha çok insana eğitim sağlayabilmek için Açık Öğretim Fakültesi açılmıştır. Açık Öğretim Fakültesinde 40 500 öğrenci eğitim görmektedir.

Öğrenci başarısını arttırmak için yeni uygulamalar getirilmiştir. 20 Temmuz 1982'de Yüksek Öğretim Kurumları yeniden teşkilâtlanmış ve bunun sonucunda Akademiler, Üniversitelere bağlanmış ya da kendileri Üniversite olmuşlardır.

Araştırmaların genişlemesi için araştırma fonu ayrılmıştır. Dokümantasyon merkezi yine bu amaca hizmet etmek amacıyla kurulmuştur.

Yüksek Öğretim Kurulu'nun kurulma nedenlerinden biri de Üniversiteler arası koordinasyonu sağlamaktır. Bunun içinde yönetimde de reformlar yapılmıştır. Üniversitelerde belli eğitim programı düzenlenmiş böylece yatay geçişler sağlanmıştır. Ancak eğitim programı Yüksek Öğretim Kurulu tarafından belirlenmiş olsa da her Üniversite eğitim programını kendi düzenleyebilir hale gelmiştir. İstendiği durumlarda eğitim programı genişletilebilir ve yeni dersler koyabilirler.

2.3 Üniversite Sorunları

Herkes tarafından bilinen bir gerçektir ki, üniversiteye girenlerin sayısı her geçen gün artmaktadır. Bunun nedeni "toplum isteğinin" getirdiği baskıdır. Örneğin, Amerika'da ailelerin % 97'si çocuklarınının koleje gitmelerini istemektedirler. Üniversiteye giren öğrenci sayısındaki artma kadar, mezun olanların sayısında aynı derecede artma olmamaktadır. Giren öğrenci sayısının bu kadar hızla artması sadece eğitimde değil, toplumsal ekonomik ve teknik sonuçları etkilemektedir.

2.3.1 Öğrenci Sayısının Hızla Artması

Bu olayın sonuçlarını şöyle sıralayabiliriz:

- Binaların, araçların, öğretim elemanlarının, sosyal tesislerin spor ve kültür örgütlerinin yetmezliği,
- Üniversitelerin bu maddi ihtiyaca uyabilmesi nisbetinde masrafların artması,
- Toplumun temel ihtiyaçlarına verilecek öncelik bakımından politik rekabet,
- Öğretimin demokratlaştırılması ile, araç sınırlılığı nedeni ile seçme yapma zorunluğu arasında çelişme,
- Öğretimin ortalama seviyesinin düşmesi tehlikesi,
- Bir "başkaldırma" havasının doğması ve öğrencilerde ileride toplum için "darbe kuvveti" alışkanlığı verecek zararlı bilinçlenme,
- Öğrencilerde üç nedenle meydana gelen, istidat, kültür ve yetiştirme heterogenliği,
  - 1- Öğrencilerle öğreticiler arasındaki geleneksel ilişkilerin kurulma imkânsızlığı,
  - 2- Bu bakımdan ortaya çıkan ihtiyaçlarda çelişme,
  - 3- Öğretim seviyelerinin çeşitlendirilmesi gelişmekte olan ülkeler için hâkim etki olan, özel meslek ihtiyaçları.
- Üniversite yönetiminin maddi ve teknik yetersizliği.⁴⁰

2.3.2 Masrafların Artmasının Diğer Nedenleri

Üniversitelerin masraflarındaki artmaların nedenleri sadece öğrenci sayısındaki artışa bağlanamaz. Bu nedenleri de şöyle sayabiliriz:

- Devletin, savunmanın ya da diğer çeşitle kuruluşların Uni-

- versiteden araştırma yapmasını ve geliştirmesini istemeleri,
- Ekonomi ve kültürün yeni formasyonlar istemesi,
  - Çeşitli meslek kuruluşları tarafından gelişen yeni teknolojiye ayak uydurabilmek için kurslar düzenlemesi ve "sürekli eğitim" faaliyetlerine katılması istenir,
  - Araştırma maliyetinin artması.⁴¹

Üniversite artan masrafları devletin yardımı olmadan karşılayamaz. Ancak malî külfetin artması Üniversitenin kendisini de etkiler.

2.3.3 Özerklik

Özerklik, profesör ve araştırmacıların akademik serbestliği-
dir, öğrencilerin fikirlerini belirtme özgürlüğüdür ve üniversite içinde bilimsel ve öğretim ile ilgili yetkileri bulunan komitelerin karar verme serbestliğidir.

- İngiltere

Universities Grand Committee, üniversite hayatı günün hükümetinin karışmadan varlığını sürdürürken, yatırımlardan da maksimum verim almak istediklerini belirtiyorlar.

- İsveç

Üniversitelerde özerk uniteler bulunmakta ve bilimsel konu-

D İ P N O T L A R

1. N.P. Larousse, Paris, Librarie Larousse, 1954, s. 1061
2. Enis Kortan, Çağdaş Üniversite Kampüsleri Tasarımı, O.D.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, Ankara, 1981, s. 1
3. Sibel Pamukçu, "Üniversite Menzaları", İstanbul, 1984, s. 3.
4. Henri Janne, Üniversite ve çağdaş Toplumun İhtiyaçları, çev. B. Karafakıoğlu, İ.T.Ü. Matbaası, İstanbul, 1973, s. 15.
5. Enis Kortan, op. cit., s. 1.
6. Henri Janne, op. cit., s. x1.
7. Ibid., s. 15.
8. Ibid., s. 9.
9. Işık Aydemir, op. cit., s. 8.
10. Ibid., s. 9.
11. Ibid., s. 15.
12. Ibid., s. 15.
13. Ibid., s. 17.
14. Ibid., s. 19.
15. Enis Kortan, op. cit., s. 6.
16. Işık Aydemir, op. cit., s. 20.
17. Ruth M.Beard, et. al., Objectives in Higher Educations, Society for Research into Higher Educations Ltd., London, 1969, s. 25
18. Henri Janne, op. cit., s. 6.
19. Ibid., s. 8.
20. Ruth M.Beard, op. cit., s. 27.
21. Ibid., s. 33.
22. Ibid., passim.
23. Ibid., s. 30.
24. Ibid., s. 32.
25. Ibid., s. 27.

26. Henri Janne, op. cit., s. 10.
27. Ruth M. Beard, op. cit., s. 34.
28. Ibid., s. 35.
29. Ibid., s. 35.
30. Ibid., s. 36.
31. Henri Janne, op. cit., s. 12.
32. Ibid., s. 14.
33. Ibid., s. 14.
34. Cemil Birsal, İstanbul Üniversitesi Tarihi, İ.Ü. Matbaası, 1943, passim.
35. M.S. Çelen, R. Erk, "İstanbul Üniversitesi Üzerine Bir Araştırma", İstanbul, 1978, s. 5.
36. 1981 Yüksek Öğretim Reformu ve İki yıllık Uygulama Sonuçları, Ankara, 1983, s. 3.
37. Yüksek Öğrenim Bülteni, Mart 1986, passim.
38. Türkiye Ansiklopedisi, 4. cilt., s. 1396-1397
39. Meydan Larousse, cilt 12, üniversite maddesi.
40. Henri Janne, op. cit., s. 38.
41. Ibid., s. 40.
42. Ibid., s. 44.

3. ÜNİVERSİTE KAMPÜS PLANLAMASI

3. ÜNİVERSİTE KAMPÜS PLANLAMASI

3.1 Temel Kavramlar

Kampüs tasarlarken bir üniversite "kenti" tasarlıyoruz. Bu nedenle şehir planlama ilkeleriyle çağdaş planlama ilkeleri arasında benzerlikler bulabiliriz. Bu benzerliğe dayanarak kampüs planlamasındaki temel kavramlar açıklanabilir.

3.1.1 1933 CIAM Atina Anlaşmasının Üniversite Kampüsleri Üzerindeki Etkisi

Atina Anlaşmasına uygun olarak tasarlanan ilk "üniversite kenti" 1936 yılında Le Corbusier tarafından tasarlanan Brezilya Üniversite Kentidir. Bu yapıt etkinliğini 1930 - 1950 yılları arasında sürdürmüştür.

Atina Anlaşmasının etkisinde kalan diğer üniversiteler şunlardır:

Illinois Teknik Enstitüsü, Ludwig Mies Van den Rohe, 1939
Karakas Üniversite Kenti, Carlos Raoul Villanueva, 1942'den önce

Otaniemi Teknik Üniversitesi, Alvar Aalto, 1949

Meksiko Üniversite Kenti, Mario Pani, Enrique del Moral, 1951
den önce

Rio de Janeiro Üniversite Kenti, J. Machado Moreira, A.H.
Toledo, 1954'den önce

Bochum Üniversitesi, Hentrich Petschnigg, 1962

Surrey Üniversitesi, G. Grenfell Baines, 1966
Konstantin Üniversitesi, Oscar Niemeyer, 1968
O.D.T.Ü. Gaziantep Kampüsü, Enis Kortan, 1973
Oran Bilim ve Teknik Üniversitesi, Kenzo Tange ve Urtec, 1976
dan önce¹

CIAM'ın etkisinin ve özellikle Le Corbusier'in etkisinin giderek zayıflamasıyla bir grup mimar Team X (Takım 10) adı verilen grubu kurdular. Bu grup kentin zonlara ayrılmasına karşı çıkmış, insancıl ilişkilere önem veren kent yapısını savunmuşlardır.

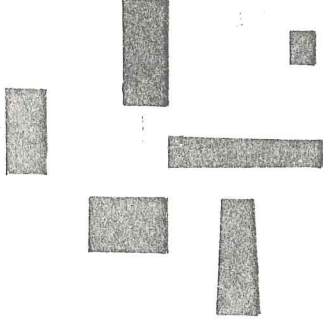
Bu grubun etkisi altında kalan Üniversite kenti tasarımları ise şunlardır:²

East Anglia Üniversitesi, Denys Lasdun, 1962
Bath Üniversitesi, Robert Matthew, Johnson, Marchall, 1962
Dublin Üniversitesi, Giancarlo de Carlo, 1963 (yarışma)
Simon Frazer Üniversitesi, Erickson, Massey, 1963
Loughborough Teknik Üniversitesi, Arup Associates, 1964
Güney Illinois Üniversitesi, Tougaloo, Gunner Birket, 1965
Bielefeld Üniversitesi, K. Köpke, P. Kulka, K. Töpfer, W. Siepmann
Lethbridge Üniversitesi, Erickson, Massey, 1976'dan önce

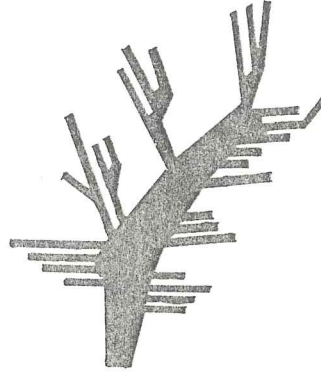
3.1.2 "Toplu Biçim" Kavramı

Fumihiko Maki toplu biçim için; "Toplu Biçim, kentlerimizin bir kısmını teşkil eden binaların gruplarını temsil eder.

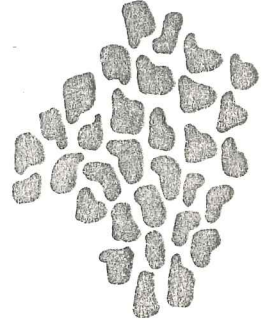
Bununla beraber Toplu Biçim, birbirleriyle ilişkisiz, ayrı binaların koleksiyonu değildir. Fakat beraber olmaları için sebepler olan binalardır."3

Kompozisyonel Biçim

Megastrüktür

Grup Biçim

Şek. 3.1 Toplu biçim Ka: E. Kortan

Maki, toplu biçimin yapısal özelliklerine üç ana yaklaşım saptamıştır.

1- Kompozisyonel Biçim

Burada öğeler, ayrı ayrı tasarlanmıştır. Bu öğelerin iki boyutta çeşitli ilkelere göre düzenlenmesidir. En yeni örnek Oscar Niemeyer'in Cezayir'deki Constantin Universitesidir.

2- Megastrüktür Biçim

Megastrüktür değini 1960'lardan bu yana kullanılmaktadır. Bir yapıya megastrüktür denilebilmesi için içinde farklı iş-

levleri barındırması gerekmektedir. Yapı istediği kadar büyük olsun içinde tek bir işlev olan yapı megastrüktür değildir.

Kenzo Tange "Büyük bir çerçeve içine uyan ve süratle değişebilen işlevsel birimlerden" söz eder.⁴ Fumihiko Maki ise "işlevlerdeki çeşitlilikten" ve bunların "ortak çıkarları doğrultusunda" biraraya gelmesinden söz eder.⁵

Ralph Wicoxon ise megastrüktür özelliklerini dört kategoride sınıflandırmaktadır:

- 1- Modüler birimlerden inşa edilen
- 2- Sınırsız gelişme özelliği olan
- 3- İçine küçük strüktürel birimlerin girebileceği strüktürel bir çerçeve...
- 4- Küçük birimlerin taşındığı uzun ömürlü strüktürel çerçevesi olan yapı türleri⁶

3- Grup Biçim

Bazı benzer veya özdeş öğelerin bir düzen içinde bir strüktür oluşturmasıdır. Bunun nedeni çevresel bir gereksinmedir.

Buradaki öge, üniversite kampüslerin de ise çok amaçlı kullanılabilen bir modül-yapı olabilir ve bu öğeler çoğalarak üniversiteyi meydana getirebilirler.

Megastrüktürde bir iskelet vardır. Bu iskelet büyümeye yönel-

tir. Grup biçimde ise çeşitli prototipler yanyana gelerek büyürler.

Megastüktür kavramı 1960'larda geniş uygulama alanı bulmuştu. Gelişen ve dolayısıyla değişen üniversite anlayışı da megastüktür için idealdir. Çünkü artık fakülteler ayrı ayrı binalar olarak planlanmamakta, hepsi bir bütün içinde yerini almaktadır.

3.1.3 "Tanınabilir - Algılanabilir Çevre", "Yaya Ölçeği" ve "Yayalar Kampüsü"

Kişi yaya olduğu konumda çevresiyle büyük bir ilişki içerisinde. Algılama ve tanımlama güçlüdür. İnsan yürüyerek dolaştığında çevresindeki objelerle ve diğer insanlarla daha iyi bir iletişim kurabilir.

İnsanların yürümeleleriyle ilgili olarak, M. Skrzypczak-Spak aşağıdaki bulguları vermektedir.

a) Maksimum elverişli yürüme süresi 30 dakikadır.

b) Yürüme hızı

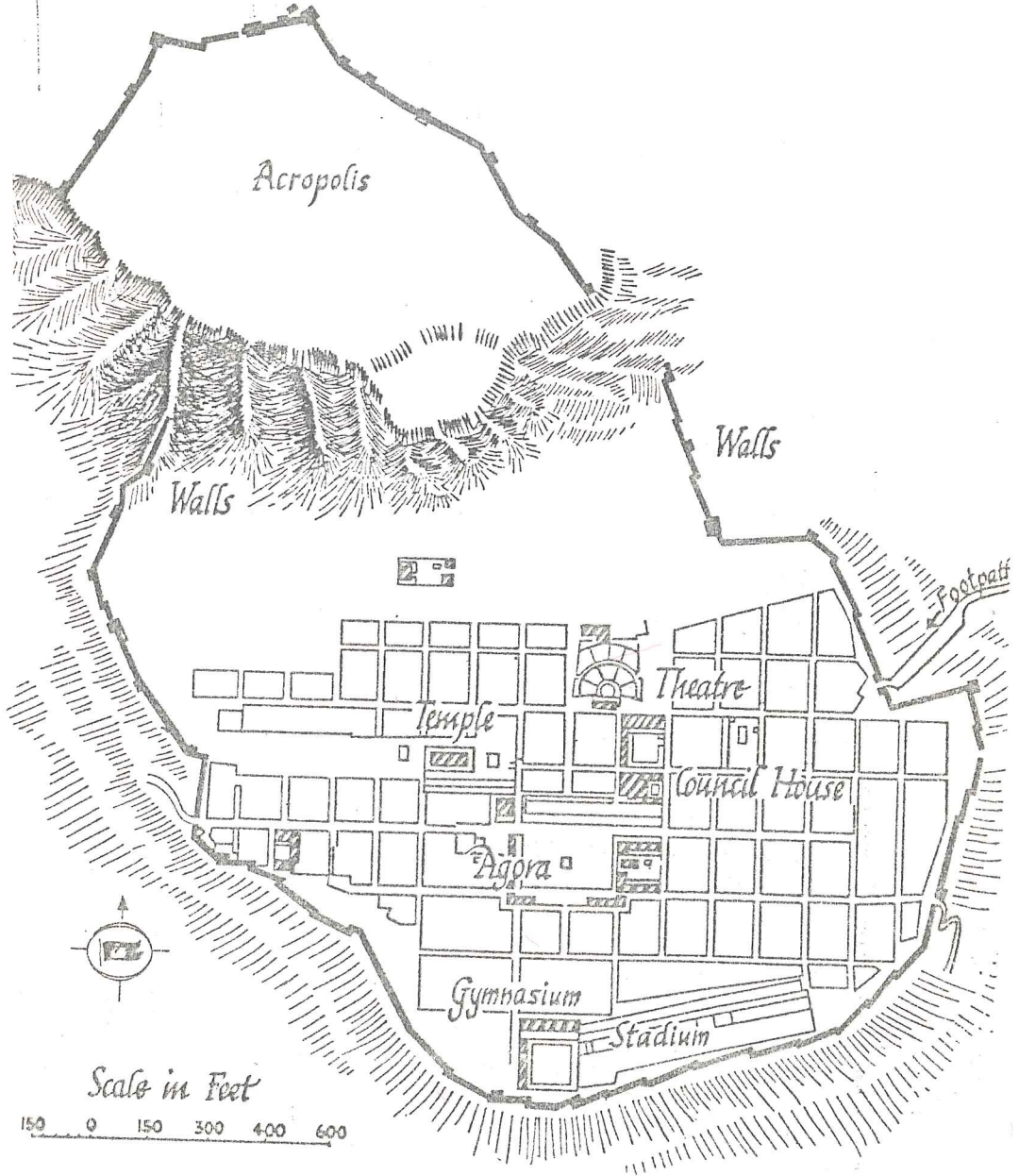
. İşçiler için 5 km/saat

. Yetişkinler için 4 km/saat

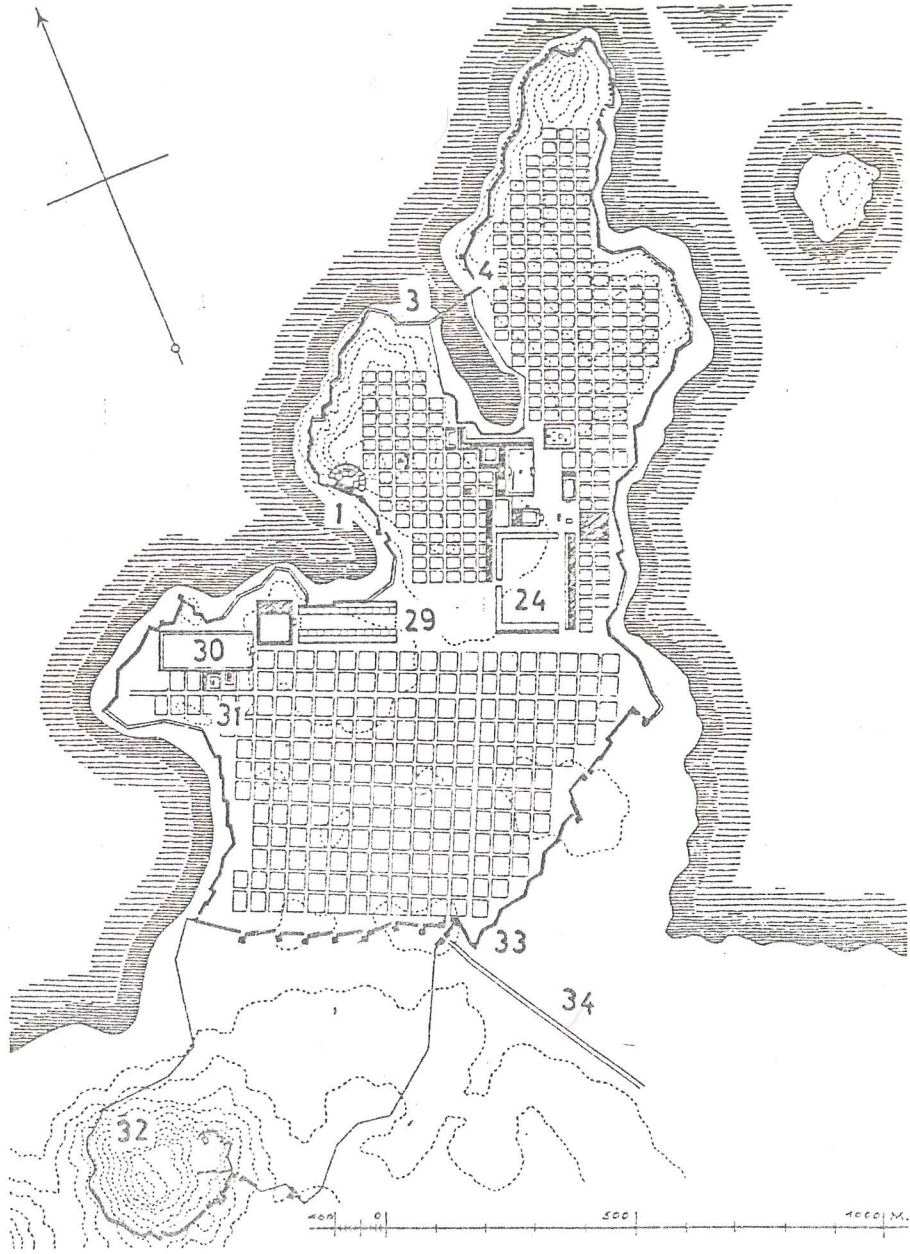
. Yaşlılar, anne ve çocuklar için 2,5 km/saat

Geçmişteki kent boyutları yaklaşık 800 m. lik bir çapa sahip daireler içinde konumlanmıştır. Bu mesafe 12 dakikada yürünebilmekte, dolayısıyla dolaşan insanlara optimum hizmeti

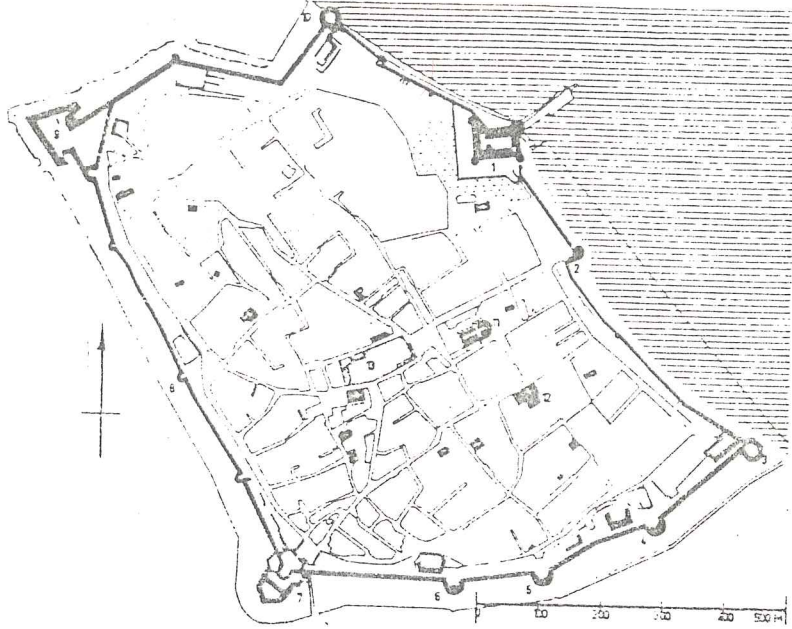
vermektedir. Endüstri devrimi öncesi kentlerde bu özelliğe sık sık rastlanır. Örneğin; Priene kentinin en uzun mesafesi 700 m. dir.⁸ Magosa 650x1 000 m² lik bir alan kaplar.⁹ Rodos ise 500x800 m² lik alana sahiptir.¹⁰ Milet kentinin alanı ise 1600x800 m² dir.¹¹

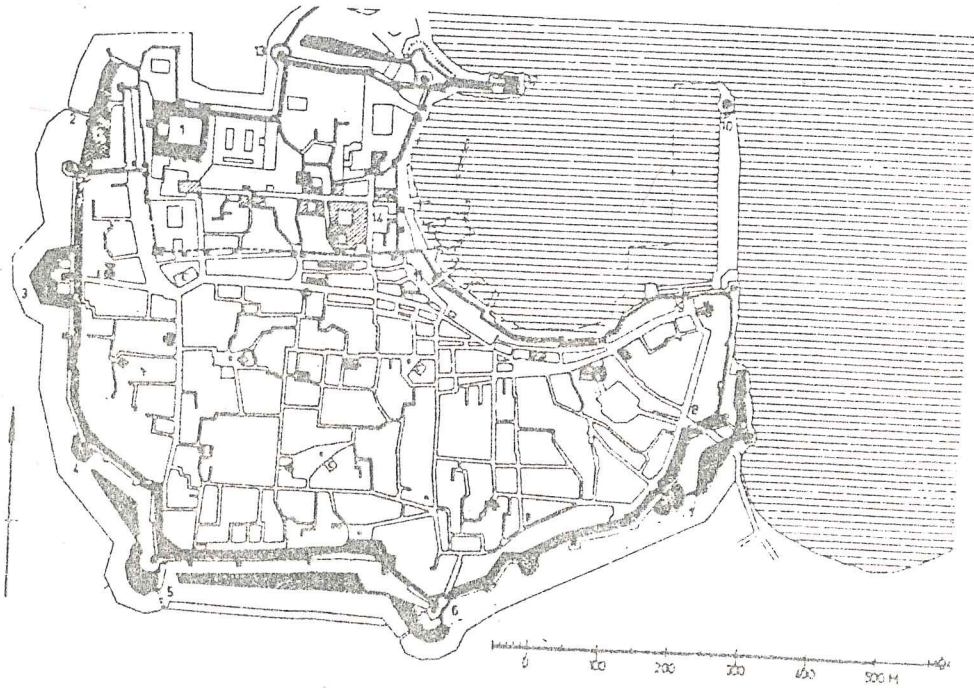
Şek. 3.2 Priene Kenti Ka: B. Cunliffe

Şek. 3.3 Milet Kenti Ka: E. Akurgal

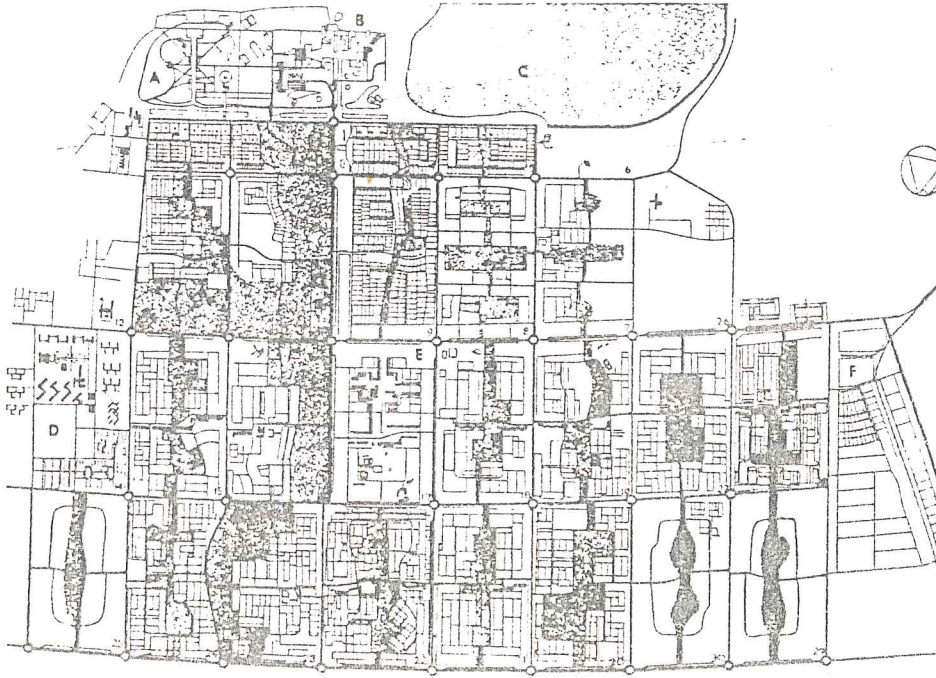

Şek. 3.4 Magosa Kenti Ka: E. Kortan

Şek. 3.5 Rodos Kenti Ka: E. Kortan

Sürekli artan nüfusla birlikte yoğunlaşan, büyüyen, bunalım ve sorunlarını da beraberinde getiren kentler, eski günlere dönmek için çaba sarfettirmektedirler. Bu çabayı gösteren kişilerin başında yer alan Le Corbusier Saint-Die Kent Merkezi için hazırladığı önerisinde, yayaları motorlu araçlardan kurtarmış ve 1 000 m. çapında bir daire içinde çözüm aramıştır.¹² Yine Le Corbusier'in Chandigar Kenti 800X1 200 m. boyutlarındadır. Bu kentte hareket eden unsur insandır.

Şek. 3.6 Chandigar Kenti Ka: E. Kortan

Günümüzde yayalar motorlu araçlardan kurtarılmaya çalışılmaktadır. Bu düşüncenin ürünü olarak ta "yayalaştırma" operasyonu sürmektedir. Alison ve Peter Smithson'un yapmış oldukları araştırmaların sonunda 1/2 mil (805 m.) çapında bir alan "Tanınabilir - Algılanabilir" olarak tanımlanmıştır.¹³

Bu konuyu üniversite kampüsünde ele alırsak, kampüs içinde öğrenciler iki ders arasındaki süre içinde (10 - 15 dakika) kampüsün bir ucundan diğer ucuna gidebilmeleri gerekmektedir. Bu da bize 800 - 1 000 m. lik bir uzaklığı verir. Bu konuya çağdaş kampüs planlamasında önem verilmelidir.¹⁴

3.1.4 Hasır Yapılar

Alison Smithson; "Hasır yapılar, işlevlerin dokuyu zenginleştirdikleri; bireylerin yeni ve karmaşık bir düzen içinde yeni eylem özgürlükleri kazandıkları; büyüme, eksilme ve değişme olanakları olan; beraberliğin sıkı sıkıya dokunmuş örüntüsüne ve iç ilişkilerine dayalı isimsiz topluluğun birleştirilmesi şeklinde tanımlanabilir."¹⁵

Hasır-Yapılar, megastrüktüre çok benzer ancak megastrüktürdeki gibi kalıcı bir strüktürel çerçeve yoktur, doğaya yayılmış bir dokudur.

3.1.5 Üniversite Kampüslerinin Nüfusu

Bu konuda istenen sonuca kampüsü küçük bir kent olarak düşünerek varmamız daha kolay olur.

Otis Dudley Duncan, kentlerin optimum ölçüsünün bağlı olduğu kriterleri şöyle açıklıyor:

"Kentın fizikî planı: Kentler, tabiata kolayca çıkmayı müm-

kün kılacak ve işe gitmek için makul bir yolculuk gerektirecek kadar küçük olmalıdır. 10 000 nüfuslu bir kent yarıçapı 800 m. olmalıdır.

Psikolojik ve sosyal karakteristikler: Kent sevgisi, dostluk, ortaklaşa hareket, standartlaşma, birlik teşkil etme, içten hareket, başkalarına sevme veya egoizm, az kültürlü ve dar görüşlü olma gibi arzu edilen veya edilmeyen psikolojik ve sosyolojik (Psiko-sosyolojik) kriterler optimum kent ölçüsünü tayinde mühim faktörler olmalıdır."¹⁶

Dünyanın ilk şehircisi olarak kabul edilen Hippodamus 10 000 nüfusu, Eflatun ise 5 000 - 10 000 nüfusu kabul etmişlerdir.

İngiliz ölçülerine göre nüfusu 5 000 olan bir dairenin yarıçapı 500 m. ve alanı 80 ha. dır."¹⁷

Bu rakamlar öğrenci sayısına uygulanabilir. Aşağıdaki üniversiteleri örnek olarak verebiliriz:

İngiltere'de:

Bath 5 000, East Anglia 4 100, Loughborough 5 000, Lancaster 7 000, Stirling 7 000 öğrenciye göre planlanmıştır.

Diğer Üniversiteler:

Free Berlin 15 000, O.D.T.Ü. 10 000, Warwick 20 000, Mexico 30 000, Rio de Janeiro 30 000.

Megaversiteler:

Ohio State 42 700, Wisconsin 54 997, California 111 000,
New York Devlet Üniversitesi 230 000 (1972'deki sayımlar)
öğrenciliktir.¹⁸

Buradan da görülebileceği gibi bir optimum yerleşmeden söz etmek olası değil. Ancak yapılan bazı araştırmalar sonucu megaversitelerde insan ilişkilerinin bozulduğu eğitime ve bilgiyessaygının kalmadığı ve bir üniversitenin büyüklüğü ölçüsünde esnekliğini yitirdiği, bu nedenle de ölüme mahkum edildiği ortaya çıkmıştır.

3.1.6 "Ön Plan" ve "Arka Plan" Yapıları

Arka plan yapılar, isimsiz ve birbirine benzeyen anonim yapılarıdır.

Ön plan yapıları ise fiziksel biçimleriyle tek tek yer alan ve göze batan binalardır. Bunlar büyük ölçekte ve büyük açıklıkta tasarlanmışlardır.

Bu düşünce, üniversite binalarına uygulandığında sınıf, laboratuvar gibi yapılar arka plan, oditoryum, kafe, lokal, spor salonu gibi yapılar ön plan yapıları olarak isimlendirilebilirler.

3.1.7 Büyüme

Bu konuya daha ileriki bölümlerde değinilecektir.

3.2 Genel Yerleşme Kararları

"Karar: Belli bir konuda yetki sahibi olan organların, kendilerine açık bulunan alternatif hareket biçimleri arasında tercih yapmalarıdır."¹⁹ Karar, verildiği andan itibaren geliştiren ve yön veren bir unsurdur.

"Yerleşmeler: İnsanların üretim faaliyetlerini birlikte yürüttükleri, hizmet ve benzeri gereksinmelerini birlikte karşıladıkları topluluk türleridir."²⁰

Yerleşmelere ait kararlar makro ölçekte ve mikro ölçekte kararlar olarak ayrılabilir. Mikro ölçekteki kararlar, yersel idareler düzeyindedir. Yeşil alan, otopark, ısınma, kanalizasyon vb. belediye hizmetleri, kat yükseklikleri, kat sayıları gibi konuları içine alır. Makro ölçekteki kararlar ise merkezi idare tarafından verilen kararlardır. Nüfusun, kamu hizmetlerinin ülke düzeyindeki dağılımı gibi konuları kapsar. Mikro ölçekteki kararların etkisi macro ölçekteki kararlarda doğrudan görülmez. Ancak makro ölçekteki kararlar micro ölçekteki kararları doğrudan etkiler.

Üniversitenin yer seçimine ilişkin kararlarda makro ölçekteki kararlardır.

3.3 Üniversite - Çevre İlişkisi

Üniversitenin görevi kültür, değer ve ideoloji aktarmaktır. Kısaca "kitleleri bilinçlendirmesi"dir. Bu görevi diğer alt eğitim gruplarından daha iyi başarma olanağına sahiptir. Bir yandan meslek adamları yetiştirirken diğer yandan da araştırmalar yaparak topluma hizmet veren bir kurumdur.

Böylesi önemli sorumlulukları olan bir kurumu incelerken çeşitli unsurları da gözönünde bulundurmamız gerekir.

- Kent içi üniversiteler
- Kent dışı üniversiteler (üniversite kentleri)
- Geri kalmış bölgedeki üniversiteler

Üniversitelerin kent içinde yer alması kent halkının ve öğrencilerin kaynaşmasını (sosyal bütünleşme), "yaygın eğitim" den yararlanmalarını, kentlilerin Üniversitenin eğitim ve kültür ortamından, kütüphane, oditoryum, spor salonu gibi olanaklarından yararlanmalarını sağlar.²¹

Ancak kent içi üniversitelerde de üniversite kenti bütünlüğünü kaybedebilir. Ayrıca kent içi üniversitelerde, gelişen kentlerin durumu gözönüne alınarak fizikî yapısı, alt yapı ve doku özellikleri de bu seçimin yapılmasını güçleştirmektedir.

Kent dışı üniversitelerde ise üniversite kendi içinde bütün-

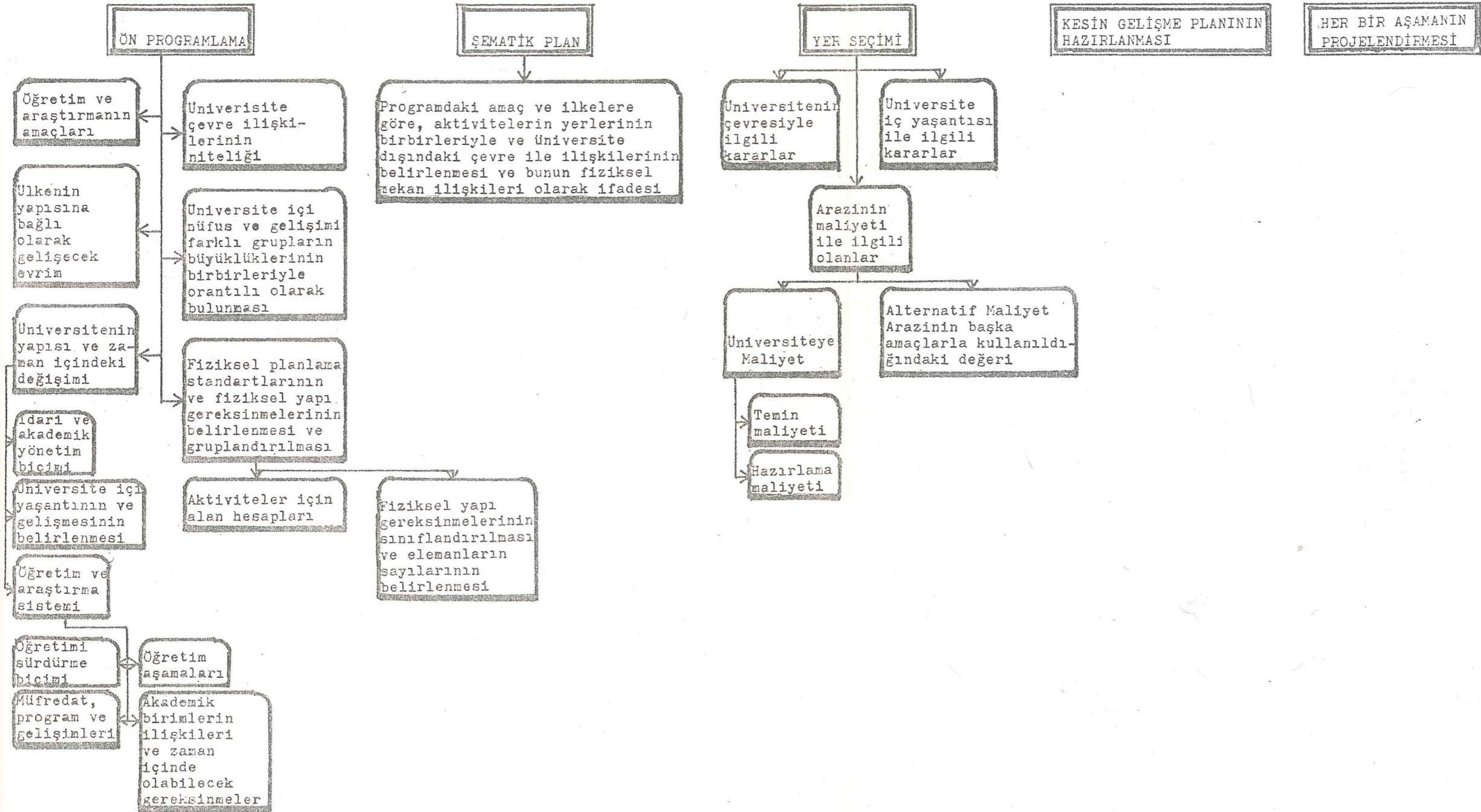
lüğünü sağlamıştır. Ancak bu kez de kendi içine kapanık bir grup oluşturmuştur. Bu da görevlerinden bazıalarını yerine getirememesi ile sonuçlanır.

Geri kalmış bölgelerde Üniversitenin kurulmasının amacı o bölgelerin gelişmesini sağlamaktır. Ancak Üniversite tek başına bu işin üstesinden gelemez. O bölgede daha başka çekici unsurların da yer almasıyla Üniversite birleşebilirse bu görev başarılabilir.

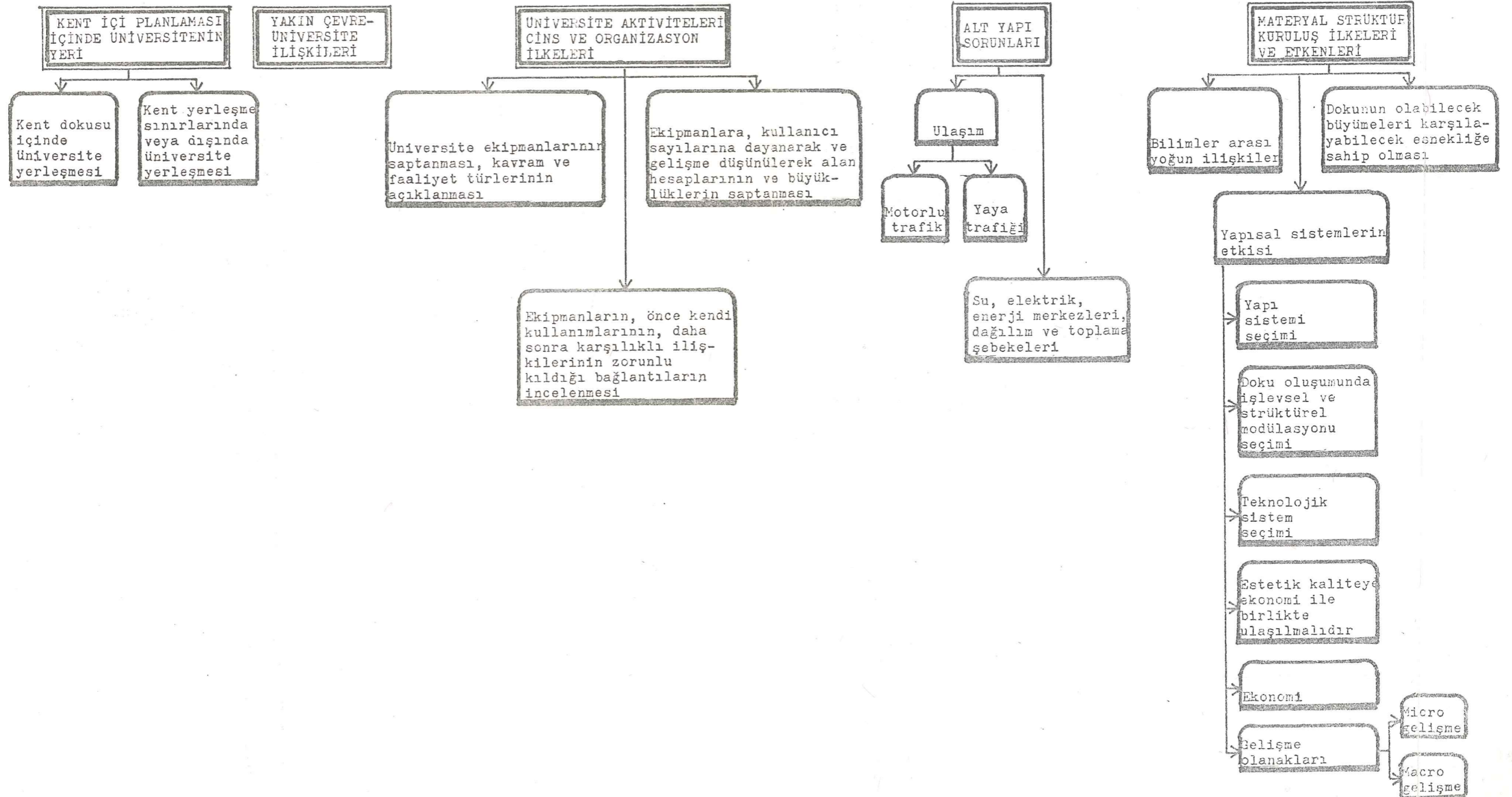
Gerçekte, Üniversite çevreden alıcı değil daha çok verici bir unsurdur. Üniversite öğretim üyelerinin ve öğrencilerinin beslenme, giyinme, barınma, eğlenme ve diğer kişisel hizmet alımları, kentin ya da bölgenin gelir ve üretim durumunu etkiler. Üniversitenin çevreden alacakları bundan oluşur. Oysa Üniversite çevrenin kendisinden almaya reddetmediği fikir, düşünce ve araştırma ürünlerini verir. Üniversitenin tıp ya da mühendislik vb. fakülteleri yakın çevreye hizmet eder. Bulduğu kentin ya da bölgenin gereksinme giderme merkezi durumuna gelebilir.

Fakat daha önce de sözünü ettiğim gibi Üniversite tek başına bir geliştirici unsur olamaz. Çevrenin onu reddetmemesi ve Üniversitenin geliştirici rol oynayabilmesi için gereken ruh-bilimsel ortamında aranması şarttır. Bu olmadığı ortamda halk ve Üniversite birbirlerine yabancılaşacaktır.^{22,23,24}

FİZİKSEL PLANLAMA SÜRECİNDEKİ AŞAMALAR²⁴

FİZİKSEL PLANLAMA ANALİZ İLKELERİ ²⁵

D İ P N O T L A R

1. Enis Kortan, Çağdaş Üniversite Kampüsleri Tasarımı, O.D.T.Ü., Mimarlık Fakültesi, Ankara, 1981, s. 15.
2. Ibid., s. 16.
3. Fumihiko Maki, Investigations in Collective Form, Washington University, St. Louis, 1964, s.5
4. Ibid., s. 9.
5. Enis Kortan, opcit., s. 19.
6. Reyner Banham, "Megastruktüre", Thames and Hudson Ltd., London, 1976, s. 18-19, Enis Kortan, op. cit., s. 19.
7. Paul Ritter, "Planning for Man and Motor, Pergamon Press, London, 1964, s. 111, Enis Kortan, op. cit., s.22.
8. Constantinos A. Doxiadis, "Ancient Planning", ed. Arnold Whittick Encyclopedia of Urban Planning, McGraw Hill, New York, 1974, s. 55
9. Crusader Castles, Map, Architectural Design, No. 7-1970.
10. Ibid.,
11. Ekrem Akurgal, Ancient Civilizations and Ruins of Turkey, Türk Tarih Kurumu Basım Evi, Ankara, 1978, s. 208
12. Enis Kortan, op. cit., s. 26-29
13. Alison, Peter Smithson, "We Need to Reserve Our Priorities", Architecture, Forms, Functions, No. 15, 1969, s. 60, Enis Kortan, op. cit., s. 29.
14. Richard P. Dober, Environmental Design, Van Nostrand Reinhard Company, New York, 1969, s. 267-274
15. Alison Smithson, "How to Recognise and Read Mat Building?", Architectural Design, No. 9, 1974, s. 573.
16. Gündüz Özdeş, Şehirciliğe Giriş ve Toplum Mikyası, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, İstanbul, 1962, s. 104-108
17. Ayten Çetiner, Donatım İlkeleri, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, İstanbul, 1972, s. 37.
18. Hugh Livingstone, The University: An Organisational Analysis, Blackie Ltd., London, 1974, s. 16
19. Ruşen Keleş, "Yerleşme Kararları Açısından Büyük Kent Dışı Üniversiteler Sorunu", Mimarlık, No. 12-1972 s. 25

20. Ibid. s. 25
21. Işık Aydemir, "Üniversite Planlaması ve Mimarisi", İ.D.M.M.A. Mimarlık Bölümü, Yeterlik Çalışması, İstanbul, 1975, s. 75
22. Ruşen Keleş, op. cit.
23. İlhan Tekeli, "Büyük Kent Dışı Üniversitelerin Kuruluş Yeri Sorunları Üzerine", Mimarlık, No. 12-1972, s. 36
24. Atilla Sönmez, "Üniversitenin Toplumdaki Yeri", Mimarlık, No. 12-1972, s. 41
25. Işık Aydemir, op. cit., s. 75
26. Ibid., s. 80

4. AKTİVİTELERİN CİNS VE ORGANİZASYONU

4.1 Aktivitelerin Saptanması

Genel olarak incelendiğinde, üniversite kampüslerinde şu bölümler bulunur.

1- Akademik Merkez:

İdare binalar, kütüphane, oditoryum gibi tesisler yer alır. Bu binalar "ön plan" yapılarıdır. Genellikle üniversitenin simgesini oluştururlar.

2- Eğitim Bölgesi:

Dersliklerin, anfilerin ve diğer eğitim için gerekli olan makânların yer aldığı bölümdür. Bu yapılar da genellikle "arka plan" yapılarıdır.

3- Araştırma:

Her türlü deneysel çalışmalar için gereken laboratuvarlar ve yardımcı tesis yapılarına kapsar. Üniversite eğitiminde araştırmacının yeri hatırlanacak olursa bu bölümün önemi de ortaya çıkmış olur.

4- Sosyal Tesisler:

Menza, öğrenci lokalleri, kültürel tesisler bu grubu oluştururlar.

5- Spor ve Rekreasyon Tesisleri:

Kapalı spor salonu, açık spor sahaları (futbol, basketbol,

voleybol, tenis yüzme vs.) gibi sportif amaca yönelik tesislerle, dinlenme ve eğlenme amacına yönelik tesisler bu gruba girerler.

6) Yurtlar ve Lojmanlar:

Bu birimler yöneticiler, öğreticiler ve öğrenciler için düşünülmüştür. Bazı planlamalarda öğrenci yurtları diğer yurtlardan ayrılmış olabilir. Ancak genelde bu birimler için iki alternatif vardır:

- Eğitimle birlikte olan yurtlar
- Eğitimden kopuk düzenlenmiş yurtlar

Eğitimle içiçe olan yurtlarda eğitim bölümlerinin yurtlarda kalanlar tarafından gece veya tatil günleri de kullanılması söz konusudur. Bu durum geceleri de yaşayan bir kampüs yaratır. Yurtların eğitimden kopuk olarak tasarlanmasındaki amaçta öğrencilerin ve öğreticilerin gündüz yaşadıkları çevreden çıkıp, değişik bir çevreye gelmelerini sağlamak, böylece yaşamlarının monotonluğunu engellemektir. Her iki sistem de günümüzde uygulanmaya devam etmektedir.

7- Diğer Servisler:

Isıtma merkezi, marangozhane vb. teknik birimlerin bulunduğu bölümdür.

Kampüs planlamasında, bazı bölümlerin kentlerde yaşayan insanlar tarafından da kullanılabilceği düşünülerek planlama yapılmalıdır.

4.2 Aktivitelerin Organizasyonu

Organizasyon, "iki veya daha fazla kişinin bilinçli olarak eş güdümlenmiş eylemleri veya güçlerinden oluşan sistem" olarak tanımlanmaktadır.¹ Parsons ise organizasyonu "belli amaçlara ulaşmaya yönelik sosyal ünite"² olarak tanımlamaktadır.

Organizasyon şu unsurlardan oluşur:

- 1- Yapı ile ilgili unsurlar,
- 2- İnsanla ilgili unsurlar,
- 3- Teknolojik unsurlar,
- 4- Amaçlara ilişkin unsurlar,
- 5- Organizasyonun geleceğine ilişkin temel kararlar,
- 6- Büyüklükler.

Büyüklüklerle ilgili değişme ve gelişme kararları organizasyon ve bina arasındaki uyum üzerinde etkili olur.³

Bu araştırmada ele almamız gereken nokta üniversite şehri (kampüsü) içindeki mekânların organizasyonudur. Bu da bizi işlev şemasına götürür. İşlev şemasından önce bölümlerin özelliklerinin açıklanması doğru olur.

Akademik Merkez:

Bu merkez, genellikle üniversitenin simgesidir. Ön plan yapıları vardır. Ana arterlerin üzerinde planlanmışlardır. Dağı-

lim merkezi görevini de görürler. Dışarıdan (kentliler tarafından) gelenlerce de kullanılabileceği düşünülen mekânlar bu merkezde bulunur.

Eğitim Bölgesi:

Derslikler, anfiler vb. mekânlar bu bölgededir. Bu bölgenin yurtlar ile doğrudan ilişkisinin olup olmadığı tartışılan bir konudur. (bak. s.48) Eğitim bölgesi akademik merkezle, araştırma, sosyal tesisler, spor ve rekreasyon tesisleri ile doğrudan ilişkilidir.

Araştırma:

Genelde eğitimin içinde ya da eğitimle çok sıkı bağlantı içindedir.

Sosyal Tesisler:

Daha çok eğitim, spor ve rekreasyon tesisleri ile ilişkilidir. Akademik merkezle olan ilişkisi ikinci derecedir.

Spor ve Rekreasyon Tesisleri:

Bütün kampüse hizmet verir. Sadece akademik merkezle ikinci derece ilişkisi vardır. Bu bölüm dışarıdan halkın kullanımına açıktır.

Yurtlar ve lojmanlar:

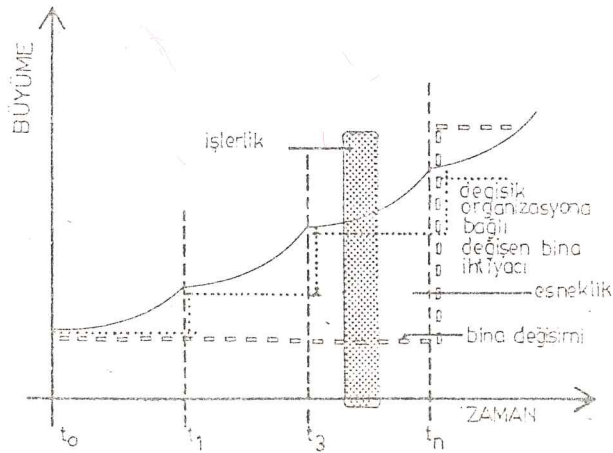
Yönetici ve öğretici lojmanları daha çok eğitim ve akademik merkez ile ilişkilidir. Öğrencilerin yurtları ise eğitim, sosyal tesislerle, spor ve rekreasyon tesisleriyle ilişkisi

gözönüne alınmalıdır. Bu da bize planlama sırasında gelecek ile ilgili kararlar vermemizi gerektirir.

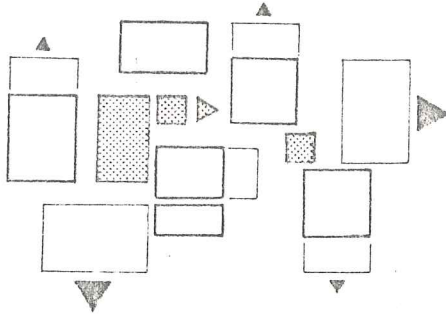
Üniversitede (veya kampüste) büyümenin olacağı kesindir. Çünkü üniversitenin bir seferde inşa edilmesi genellikle kullanılmayan (atıl) kapasite yaratır. Bunun da nedeni, üniversiteler ilk kurulduklarında az öğrenci ile öğretime başlar ve çoğunlukla 10 yıl gibi bir sürede gelişimini tamamlar. Üniversitenin planlamasında büyüme ve gelişme beraberinde "aşama" kavramını da getirmelidir.⁴ Bu kavram bize aşamalı inşaatı getirecektir.

Binalarda yeni gereksinimler ortaya çıkıncaya kadar büyüme ve gelişme yönünden bir duraklama devri söz konusudur. Bu dönemden sonra ortaya çıkan gereksinimler de binanın esneklik sınırları içinde karşılanır. Büyüme gereksinmesinin esneklik sınırları içinde karşılanamadığı durumlarda, "Gerçek büyüme gereksinmesi" ortaya çıkar ki pek çok bina ömrü boyunca bu noktaya erişemeyebilir.⁵ Bunu sağlayabilmek için esneklik sınırlarının geniş tutulması istenir.

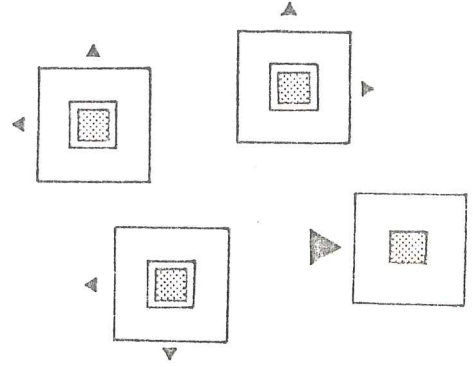

Sek. 4.3 Organizasyonel Büyümeden ortaya çıkan yeni gereksinmelerin esneklik limitleri içinde karşılanması

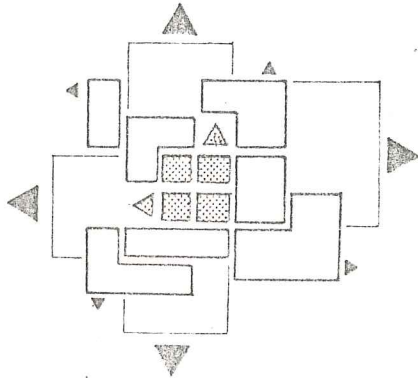
Büyümenin sistemin temel özelliklerini ve işlerliğini bozması için temel kararların planlama evresinde ele alınmasını sağlayan modeller vardır. Bu modellerin temelini planlı büyüme düşüncesi oluşturur.

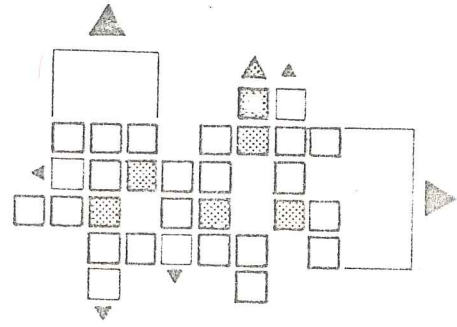
Yaygın Tip

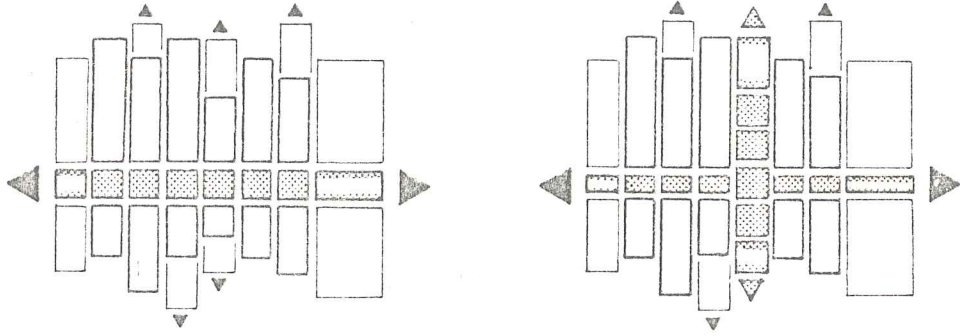
Moleküler Tip

Merkezi Tip

Şebeke Tipi

Doğrusal Tip

Haç Tipi

Şek. 4.4 Kampüs Şemaları Ka: Linde

Büyümler bir binanın her biriminde aynı değildir. Birimlerde büyüme farklı zamanlarda ve farklı boyutlarda ortaya çıkar. Bunun nedeni birimlerin esneklik sınırlarınının değişik olmasıdır. Üniversite binalarında değişik zamanlarda ve biçimde büyüme gözönüne alınmıştır. Büyümler Makro ve Mikro büyümler olarak ayrılır. Makro büyüme merkezi fonksiyonlarda büyüme, mikro büyüme ise yan fonksiyonlarda büyümeye olanak tanır.

Büyüme, aynı fonksiyonların tekrarlanması biçiminde olabileceği gibi sistem elemanlarından bazılarınının büyümesi de olabilir.

Büyüme; "Binanın esneklik limitleri içinde karşılanamayan organizasyonel büyümlerin, fiziksel değişimler olarak bina

kabuğuna yansımalarıdır. Böyle bir olanak bulunamadığı takdirde organizasyonda işleme bozuklukları ortaya çıkmaya başlar.⁶

Büyüme, yalnız iş hacmindeki artış sonucu ortaya çıkmayabilir. Yeni bir tekniğin uygulanması, prestij, statü gibi sosyo-psikolojik sorunlarda ek alan ihtiyacını doğurabilirler.

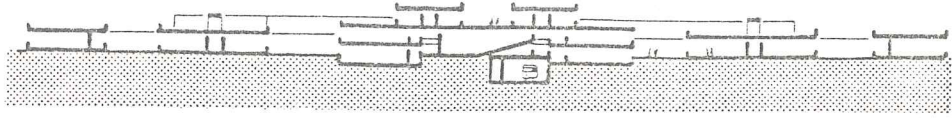
4.4 Ulaşım

Ulaşım ikiye ayrılır:

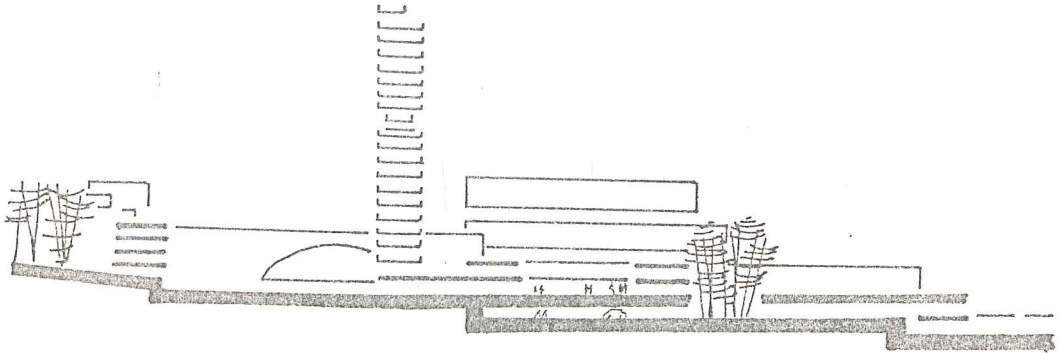
- 1- Yaya ulaşımı
- 2- Taşıt ulaşımı

1- Yaya Ulaşımı: Kampüste öğrencilerin iki ders arasında yer değiştirebileceği düşünülmelidir. Ders araları genelde 10-15 dakika ve insanın yürüme hızı da saatte 4 km. olduğuna göre kampüsün en uzun mesafesi 800 ile 1 000 m. arasında planlandığında "yayalar kampüsü"nden söz edilebilir. Ayrıca bu mesafe "tanınabilir - algılanabilir" çevre koşullarını da sağlar.

Yaya ulaşımında diğer bir önemli öğe ise yaya ve taşıt trafiğinin birbirine karışmamasıdır. Kampüs içinde yayaların serbestçe dolaşacağı düşünülmelidir. Bunu sağlamak için, araçlar kampüsün içine alınmaz ya da farklı kotlardan kullanım ile çözüm getirilmiştir.

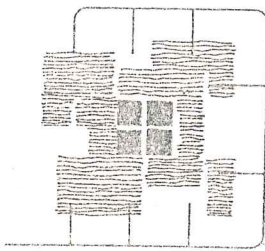
Şek. 4.5 Dublin Üniversitesi Kesiti Ka: E. Kortan

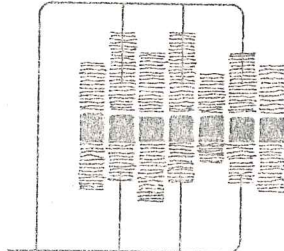
Şek. 4.6 Bath Üniversitesi Kesiti Ka: E. Kortan

2- Taşıt Ulaşımı: Kampüslerde motorlu taşıt araçlarının kullanımı için bazı ilkeler konmuştur:

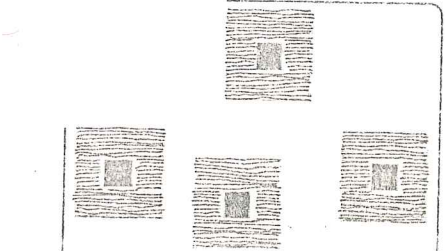
- Kampüsü saran yollar vardır. Motorlu taşıt araçları dış yolda kalır. İç bölümlere taşıt sokulmaz. Bu bölümler yayanın egemenliği altındadır.

Merkezi Tip

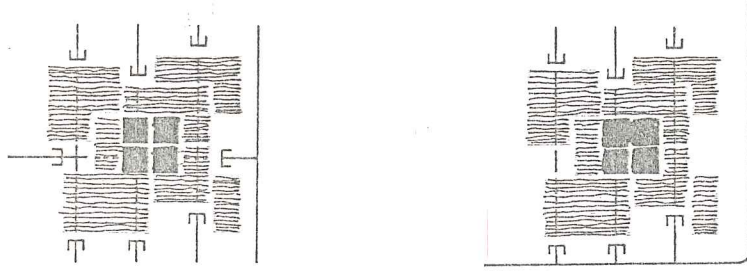

Lineer Tip

Moleküler Tip

- Taşıtlar binanın ya da yerleşmenin altından geçerler. İstendiğinde yayalar buradan asansörler ya da merdivenler yardımıyla yukarıya çıkarlar. Bu yollar birbirine paralel yollar olabileceği gibi bu yolları kesen yollarda olabilir.

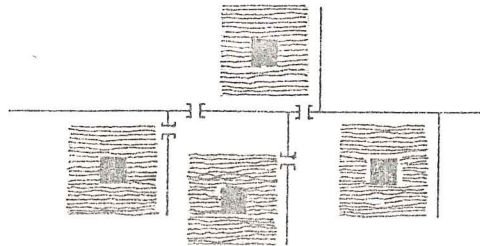

Merkezi Tip

Lineer Tip

- Burada da yayalar üst ya da alt geçitlerle taşıt yolundan ayrılır. Bu türe örnek Bağdat Üniversitesini verebiliriz.

Moleküler Tip

D İ P N O T L A R

1. Necati İnceoğlu, Mimarlıkta Bina Programlama Olgusu, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, İstanbul, 1982, s. 19.
2. T. Parsons, "Suggestions for a Sociological Approach to a Theory of Organizations", Administration Science, Quarterly, 1956, Necati İnceođlu, ibid., s. 19.
3. Necati İnceođlu, op. cit., s. 20.
4. Enis Kortan, Çağdaş Üniversite Kampüsleri Tasarımı, O.D.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, Ankara, 1981, s. 35.
5. Necati İnceođlu, op. cit., s. 64.
6. Ibid., s. 68.

5. ÖRNEKLER

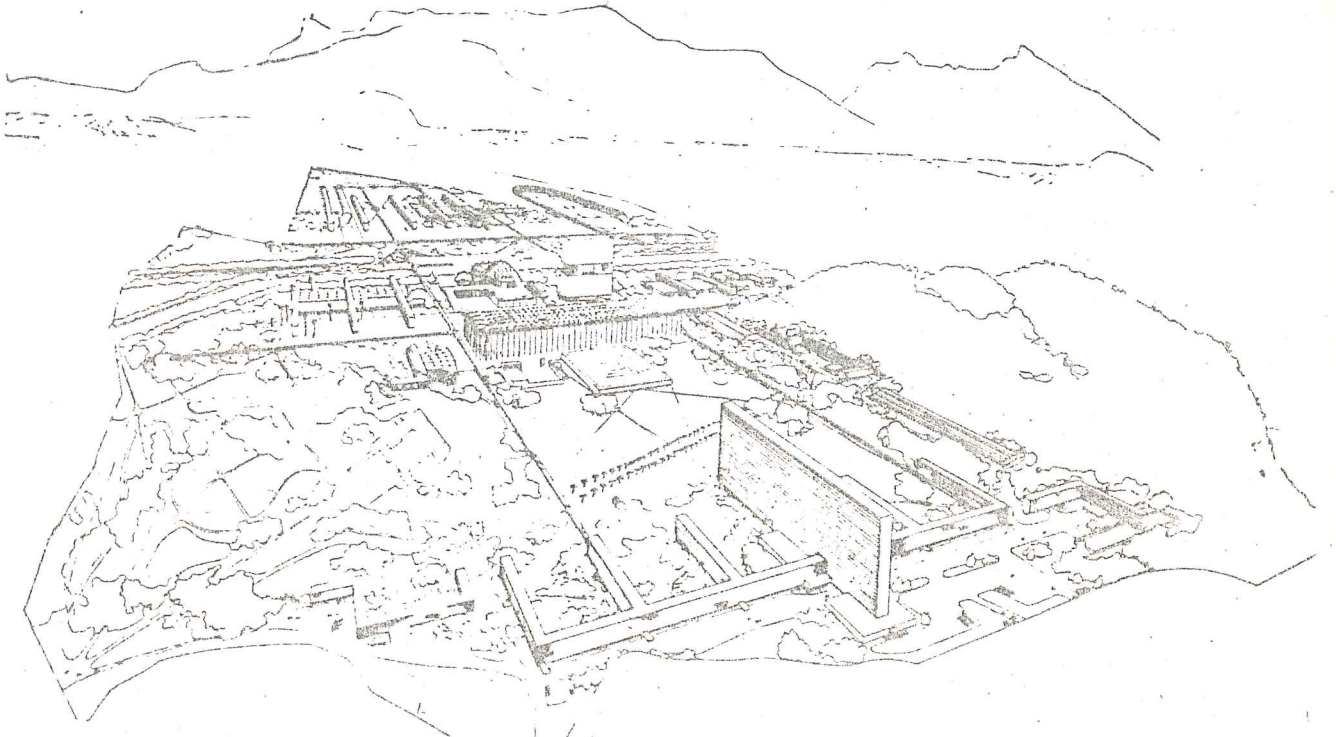
LEJANT:

- _ AKADEMİK MERKEZ
- _ EĞİTİM BÖLGESİ
- _ KONUT BÖLGESİ
- _ GENEL KULLANIM ALANLARI
- _ İDARE
- _ SPOR
- _ DİNİ MERKEZ
- _ SERVİSLER

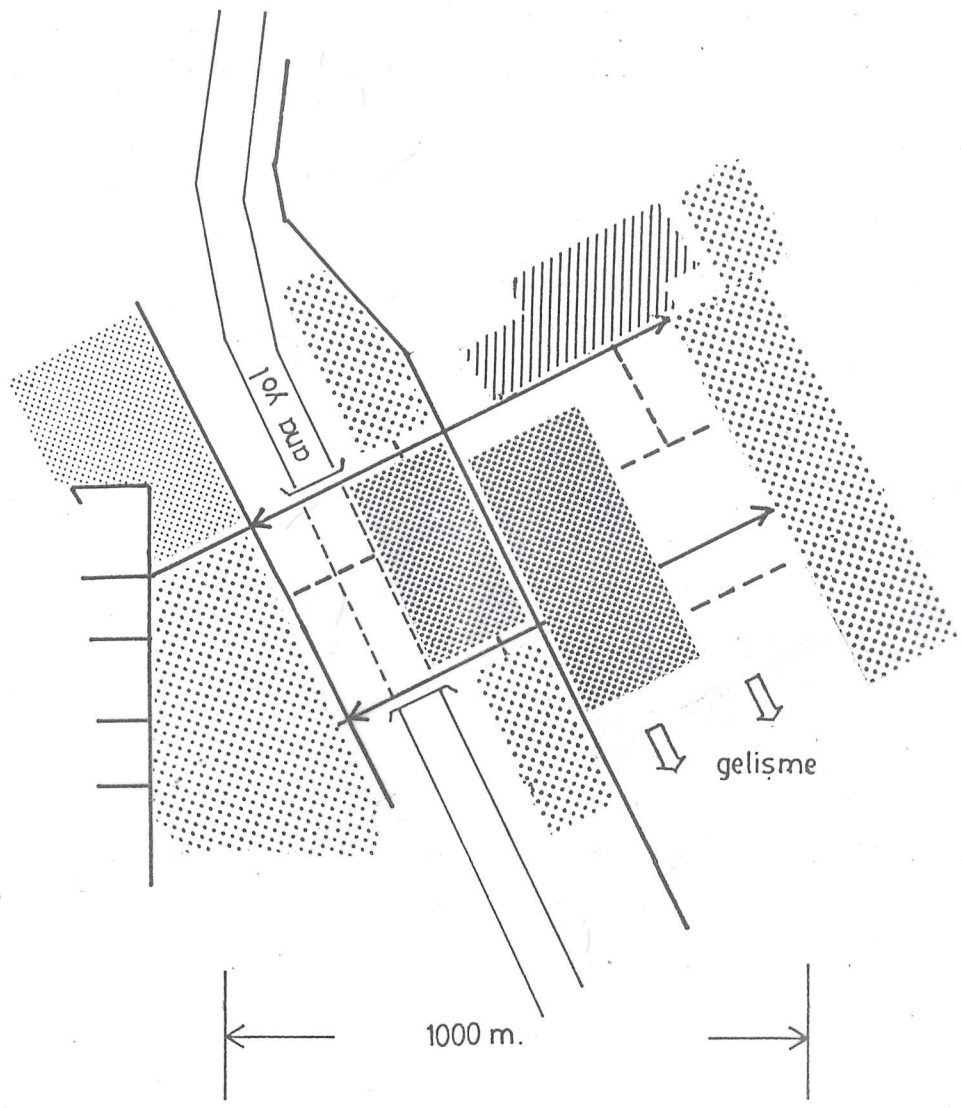
BREZİLYA ÜNİVERSİTE KENTİ, BREZİLYA

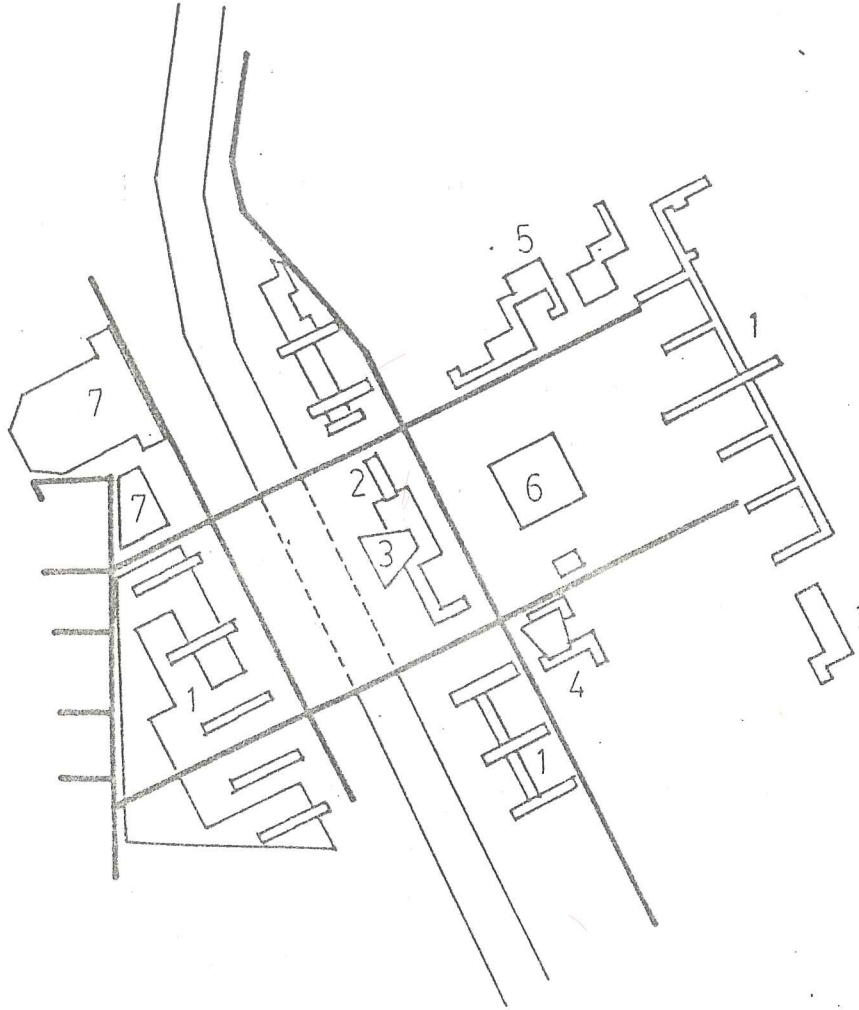
LE CORBUSIER, 1936

- 1933 Atina kararlarına uygun bir planlama yapılmıştır. Bölgeleme ilkesi görülmektedir.
- Kampüs şehre giden ana arterin üzerinde tasarlanmış, böylece şehirle bütünleşmesi sağlanmıştır.
- Eğitim yapıları ile "bütüncül bir doku" yaratma isteği vardır. Bu binalar sade ve anonim yapılardır. Bu yapıları arka plan yapıları diyebiliriz.
- Merkezde ise ön plan yapıları tasarlanmıştır.
- Ulaşım, yaya ve taşıt ulaşımı olarak ikiye ayrılmıştır. Taşıt yolları yerden yükseltilmiş, binalarda kolonlar üzerine alınarak yaya ulaşımı kesintisiz olarak sağlanmıştır.

Şek. 5. Şek. 5.1 Brezilya Üniversite Kenti, Ka: E. Korta

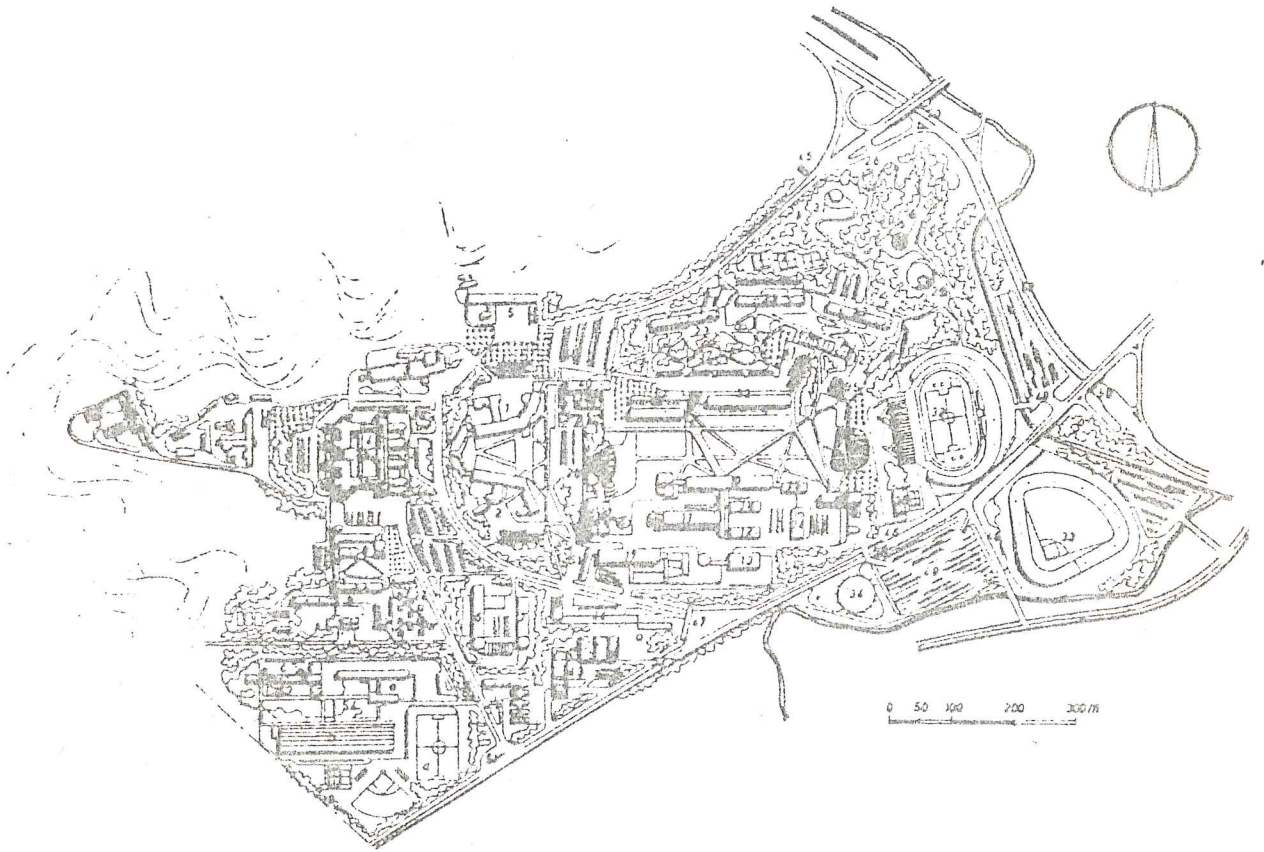

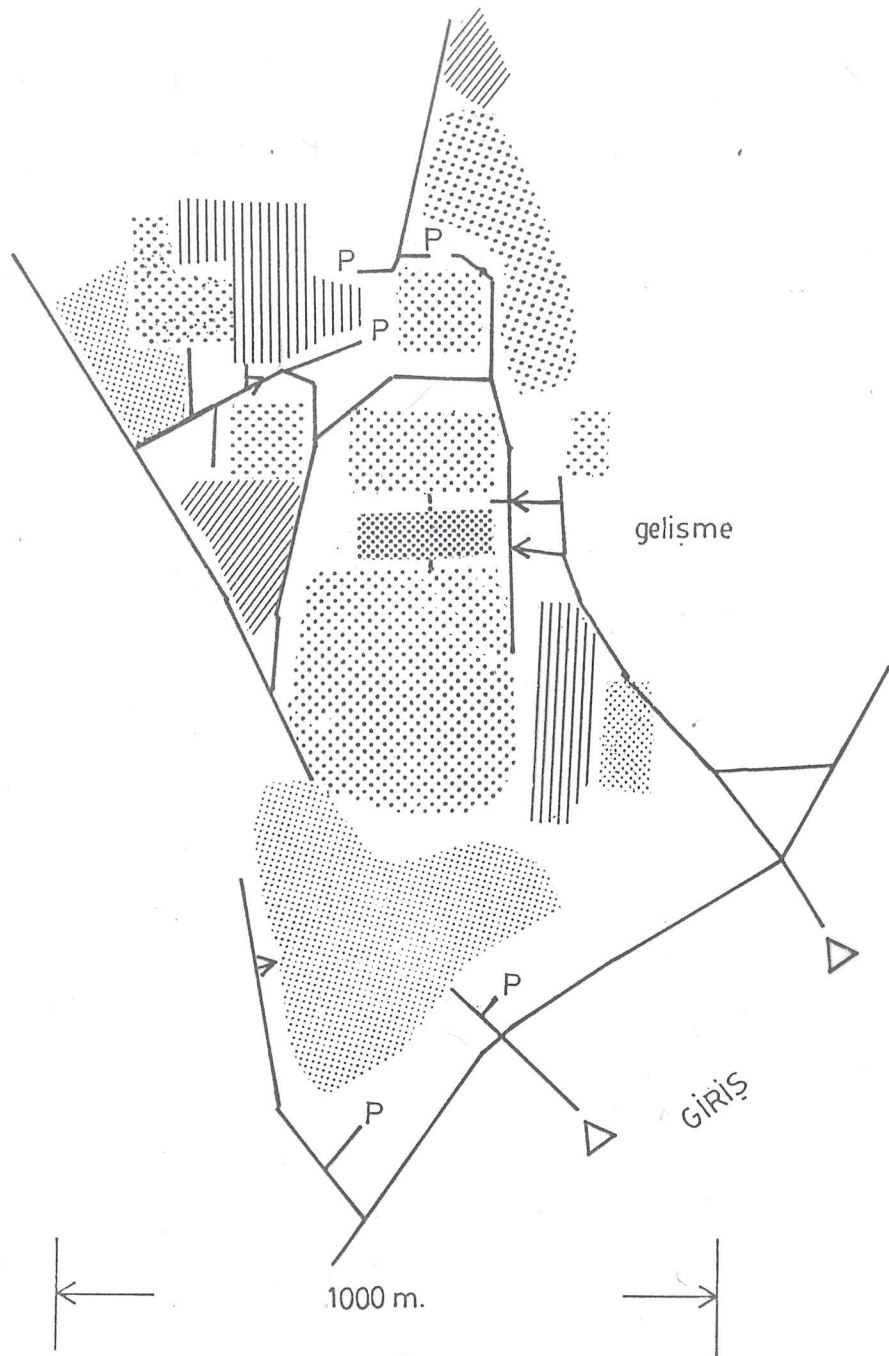
- 1_ Eğitim
- 2_ Kütüphane
- 3_ Oditoryum
- 4_ Müzik, tiyatro
- 5_ Konut
- 6_ Müze
- 7_ Spor

KARAKAS ÜNİVERSİTE KENTİ, KARAKAS
CARLOS RAOUL VİLLANUEVA, 1942'den önce

- Kampüs 7 000 kişiliktir.
- En uzun mesafesi 1 200 m. dir.
- Doğaya yayılmıştır. Bölgeleme ilkeleri kabul edilmiştir.
- Ön plan yapıları merkezde toplanmıştır. Bu merkez "Kompozisyonel Biçim" de tasarlanmıştır.
- Yaya ve taşıt ulaşımı net olarak ayrılamamıştır. Taşıt yolları çıkmaz sokaklarla bitmiştir.

Şek. 5.2 Karakas Üniversite Kenti Vaziyet Planı, Ka: E. Kortan

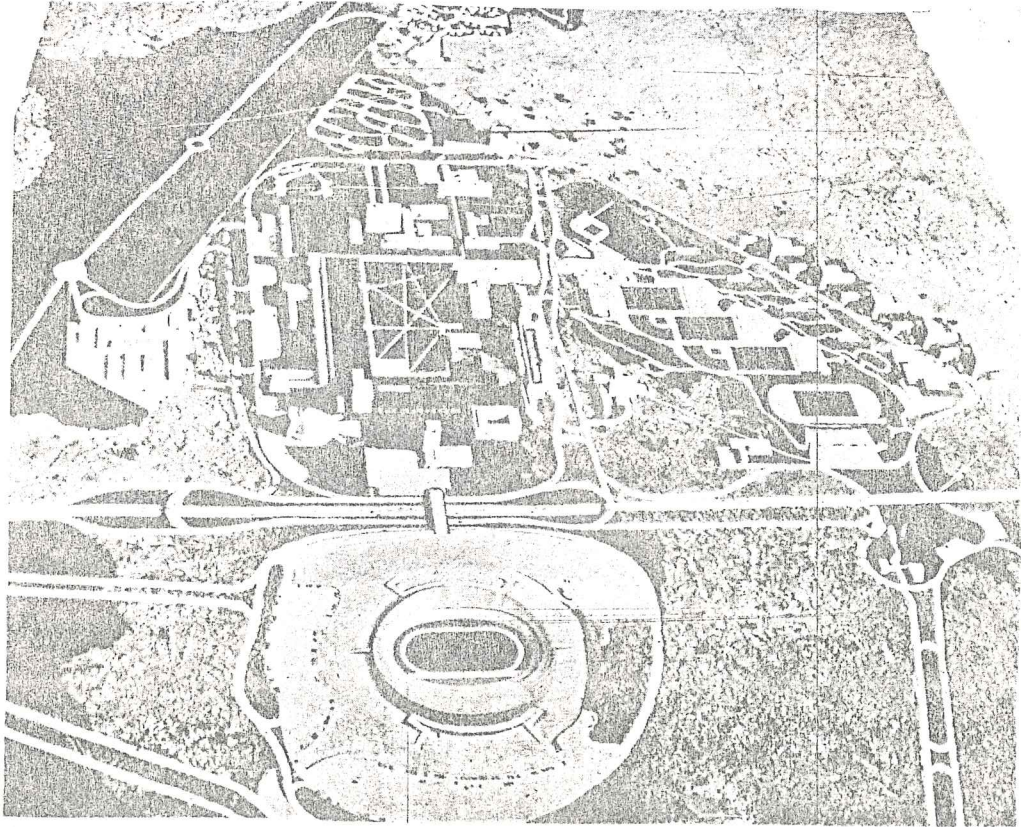

- 1_ Eğitim.
- 2_ Konut
- 3_ Restoran
- 4_ Akademik merkez
- 5_ Spor
- 6_ Servisler

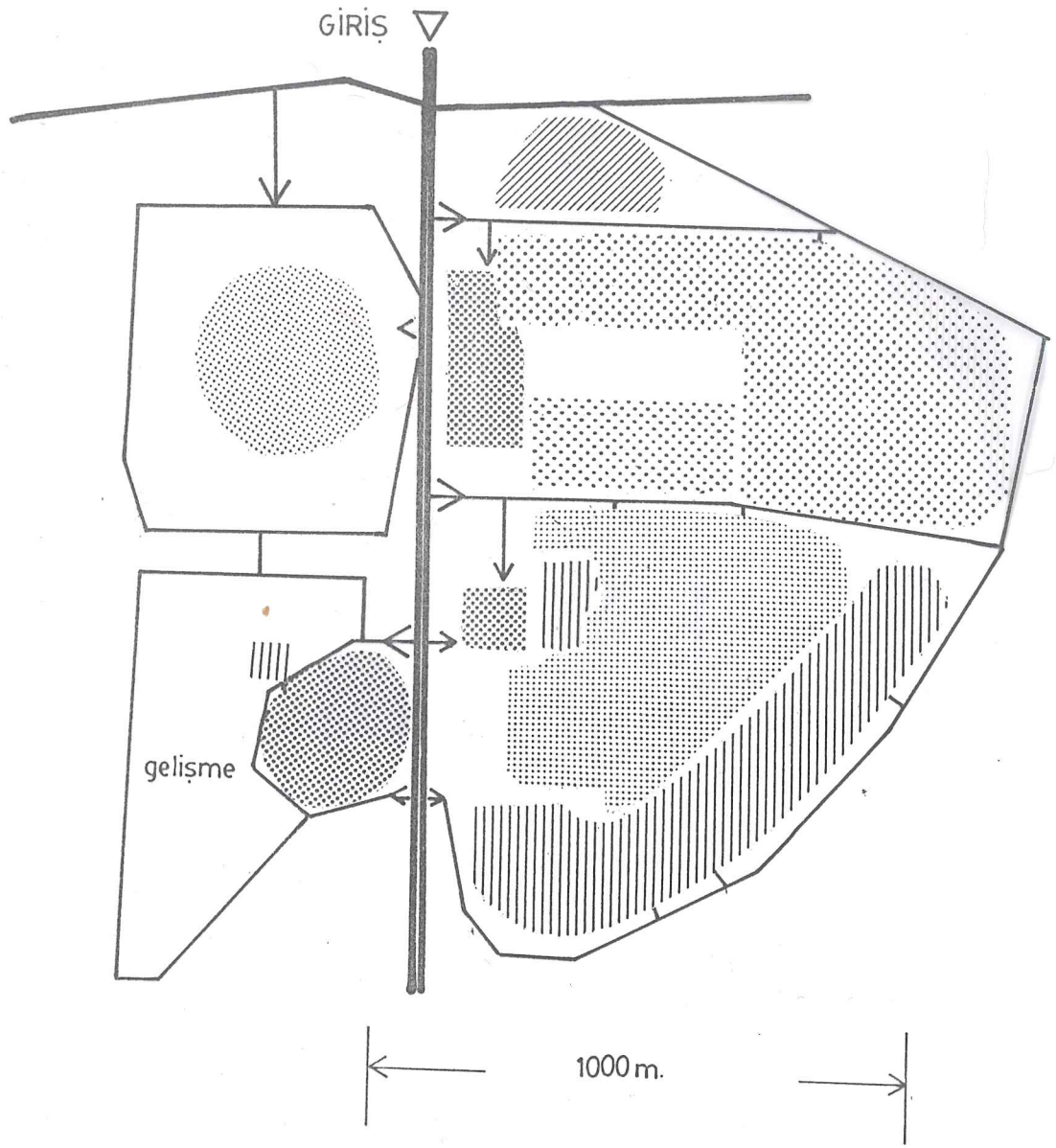
MEKSİKO ÜNİVERSİTE KENTİ, MEKSİKO

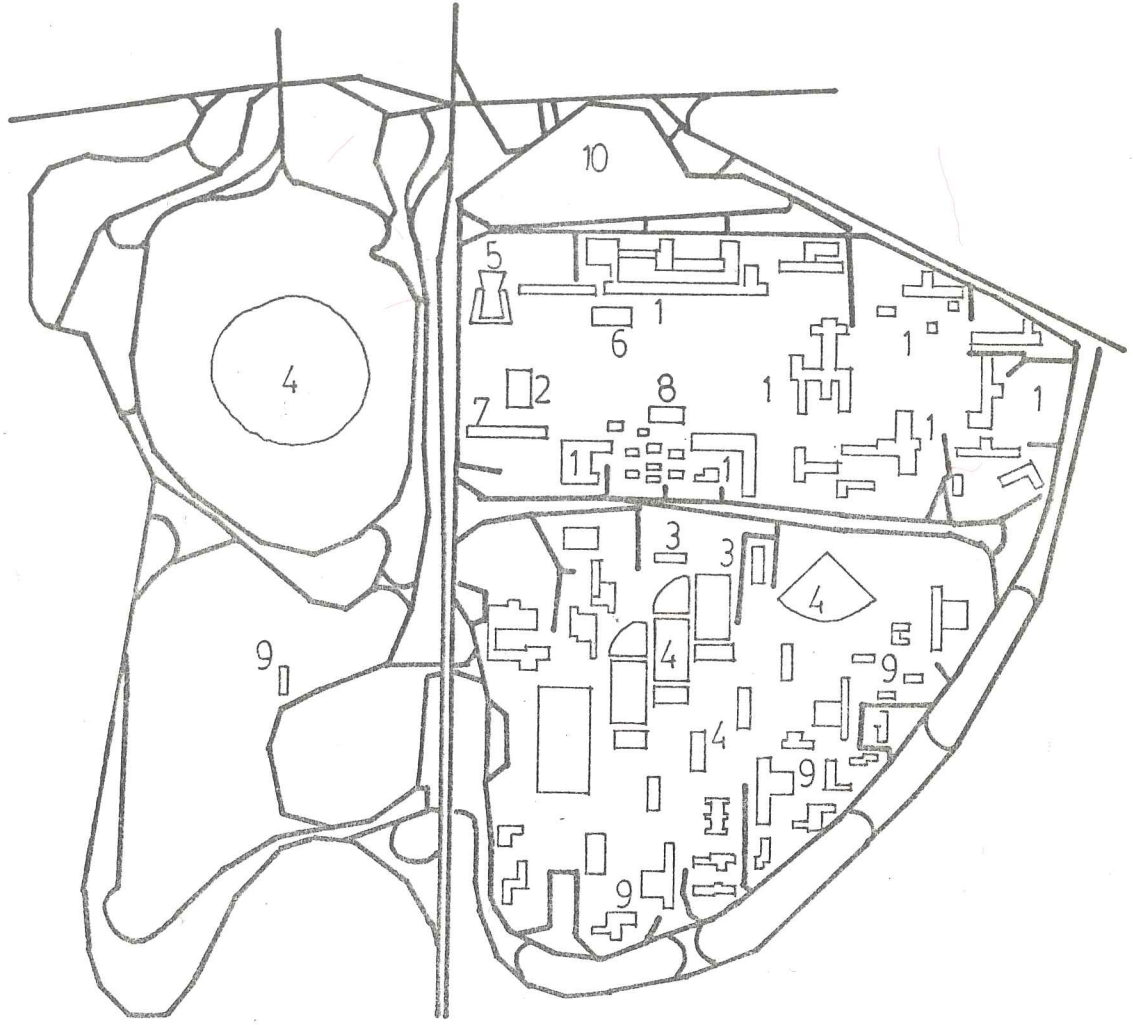
MARIO PANI, ENRIQUE DEL MORAL, 1951'den önce

- 30 000 öğrenci ve 15 000 personel (öğretim üyeleri, servis personeli) için tasarlanmış bir uydu kenttir.
- Tasarımda 1933 Atina toplantısının etkisi görülmektedir.
- 400 m.x 1 000 m. lik bir alan kaplamaktadır. Yaya yürüme mesafesi 15 dakikadır.
- Rektörlük ve kütüphane, simgesel olarak yüksek yapılardır. (Ön plan yapıları)
- Kampüs "Kompozisyonel Biçim"de tertiplenmiştir.
- Taşıtlar, kampüsü çevreleyen yollara bağlı otoparklarda tutulmuş, iç bölümlere sokulmamışlardır.

Şek. 5.3 Meksiko Üniversite Kenti, Kuşbakışı görünüşü
Ka: L'Architecture Aujourd'hui

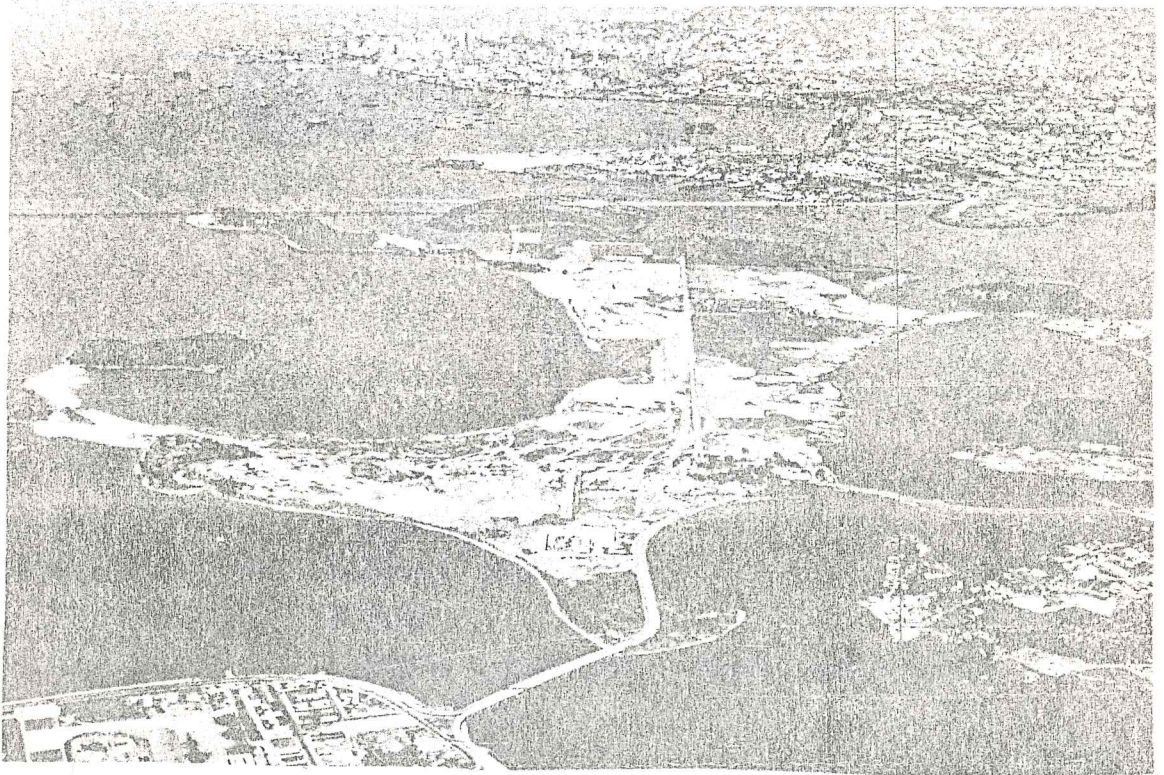

- 1_ Eğitim
- 2_ Idare
- 3_ Kapalı spor
- 4_ Ađık spor
- 5_ Oditoryum
- 6_ Kütüphane
- 7_ Çarşı
- 8_ Sosyal merkez
- 9_ Konut
- 10_ Servisler

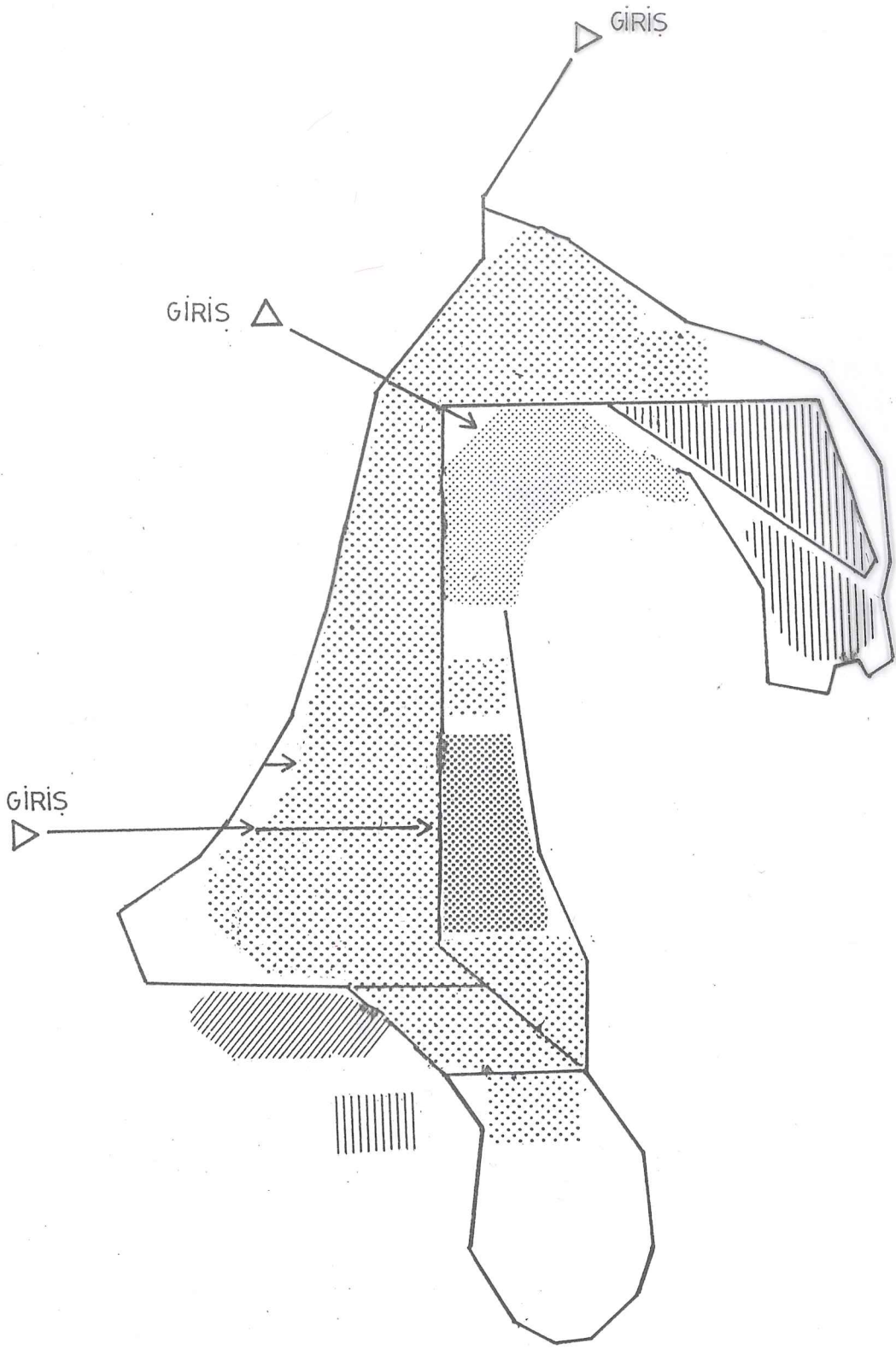
RIO DE JANEIRO ÜNİVERSİTE KENTİ, BREZİLYA

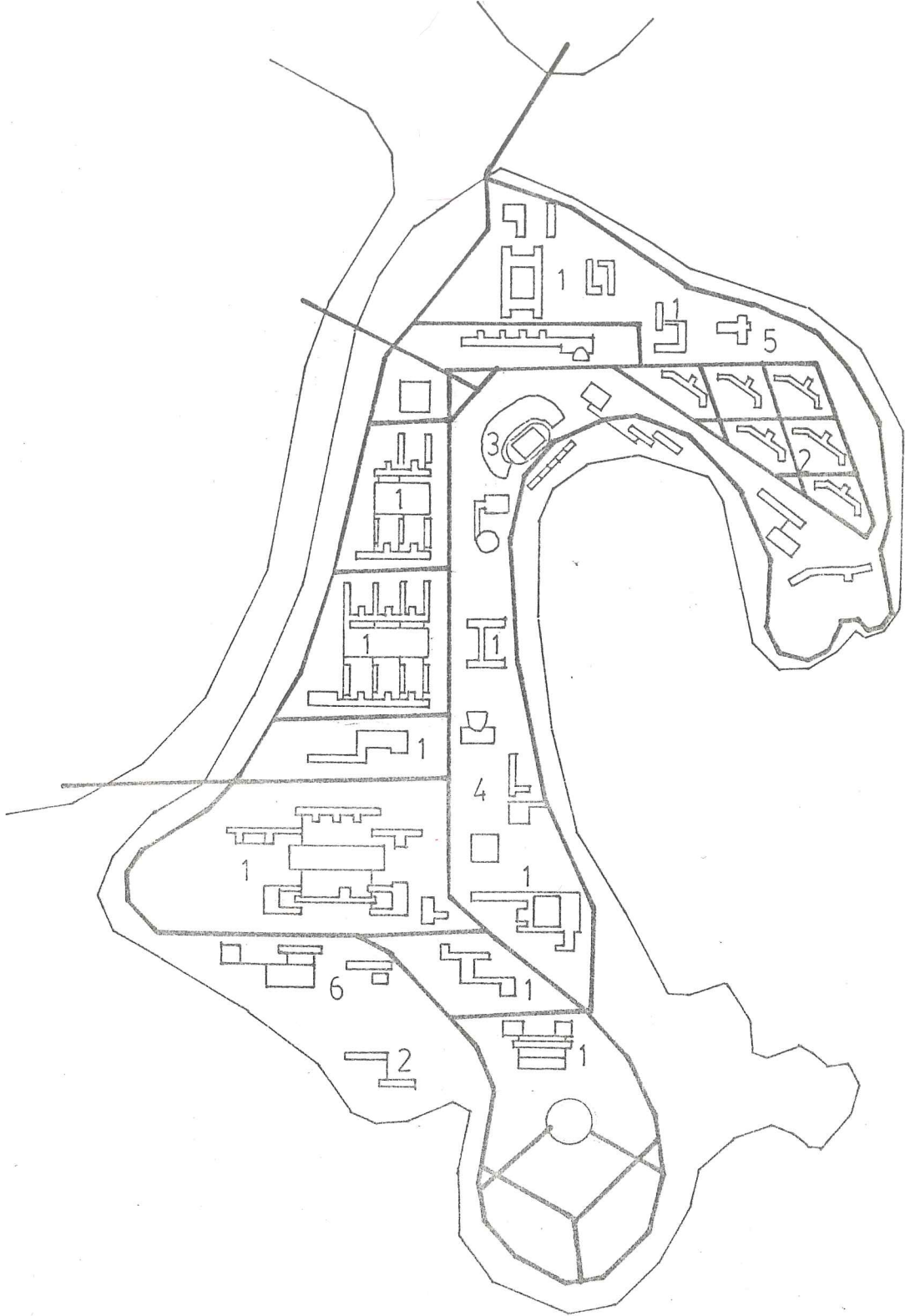
J. MACHADO MOREIRA, A. H. TOLEDO, 1954'den önce

- Üniversite bir ada üzerinde tasarlanmıştır. 600 ha. lık bir alana sahiptir.
- 30 000 öğrencilik bir kampüstür.
- Bölgeleme ilkelerine uyulmuştur. Ancak bölgeler arası ilişkiler iyi düzenlenmemiştir.
- Kampüste iki önemli merkez vardır:
  - 1- Uygarlık Merkezi
Rektörlük, kütüphane, müze ve anfiteatro binalarından oluşmuştur. Tertip şekli "Kompozisyonel Biçim"dedir.
  - 2- Sportif Merkez
- Kampüs içinde ortalama uzaklık 2 000 m.'dir. Bu kampüs artık yayalar kampüsü değildir. Taşıt yollarındaki kaldırımlar yayalara ayrılmıştır.

Şek. 5.4 Rio De Janeiro Üniversite Kenti, Kuşbakışgörünüşü.
Ka: L'Architecture Aujourd'hui

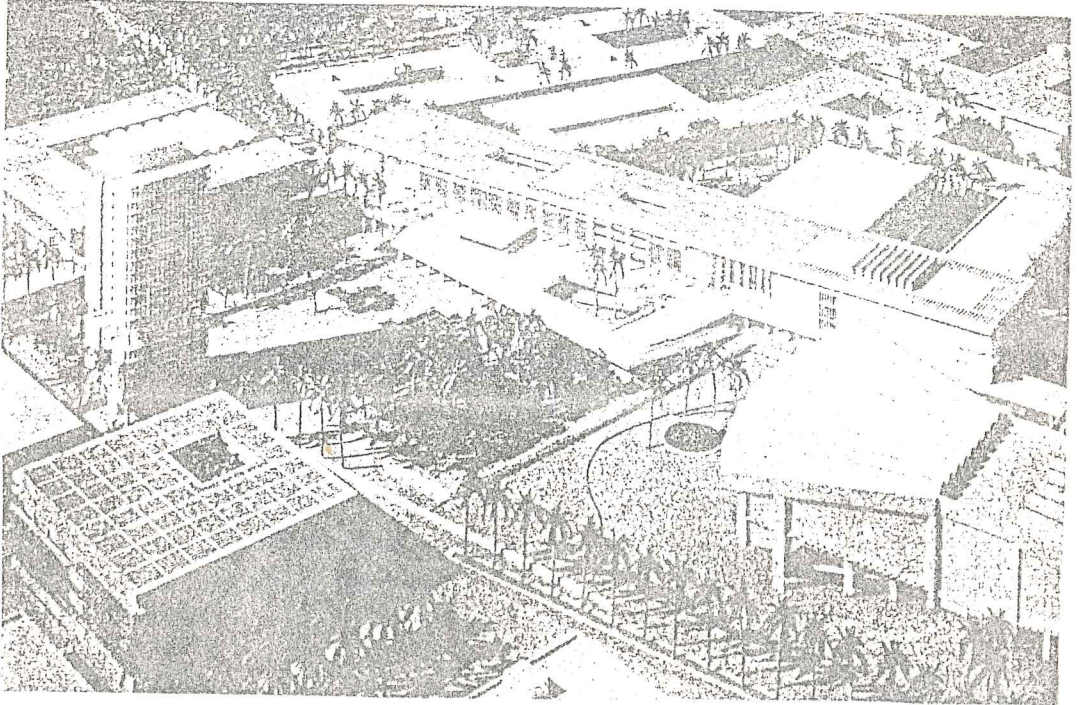

- 1_ Eğitim böl.
- 2_ Konut böl.
- 3_ Spor
- 4_ İdare, oditoryum, müze, kütüphane
- 5_ Yemekhane
- 6_ Genel servisler

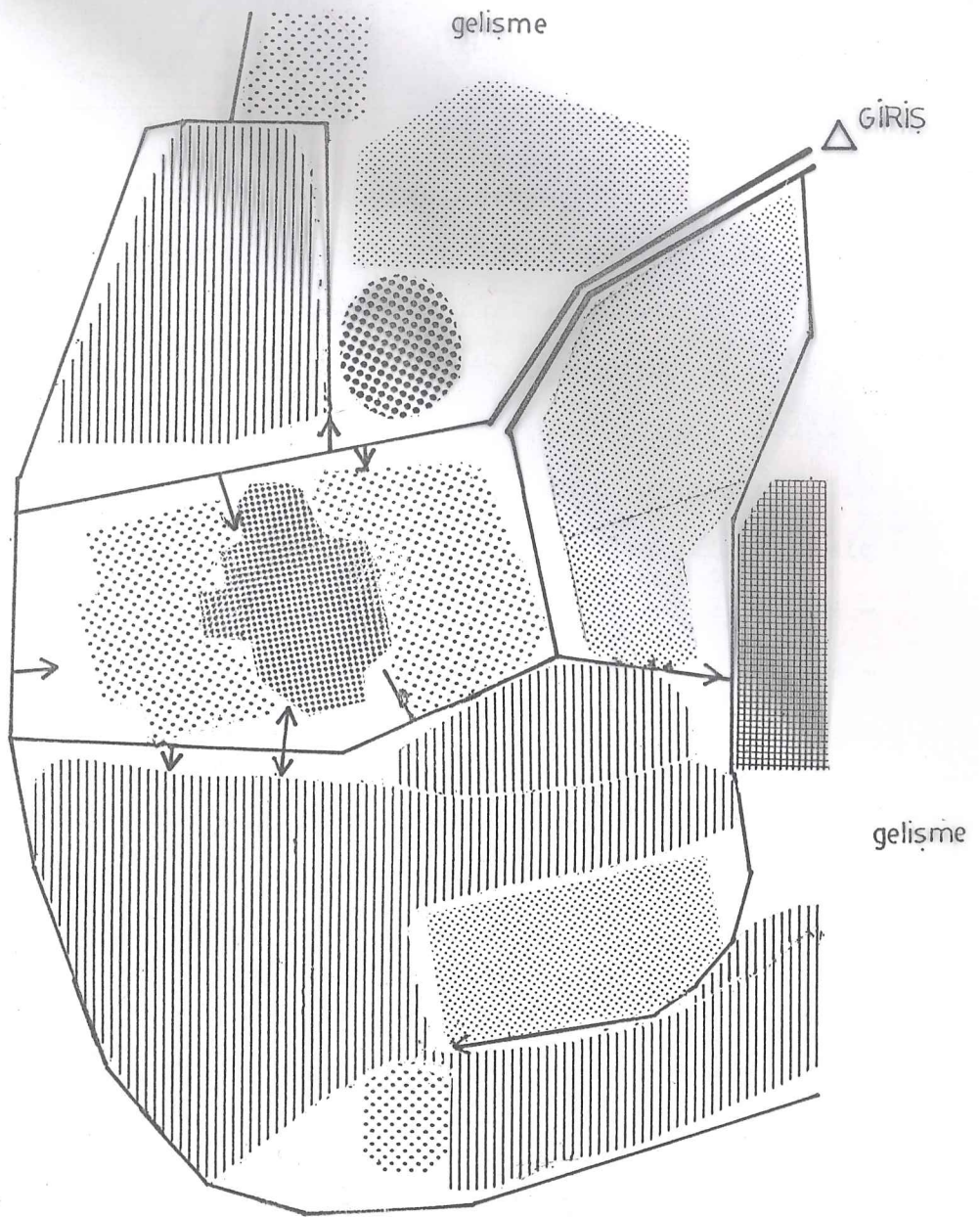
BAĞDAT ÜNİVERSİTE KENTİ, İRAK

WALTER GROPIUS, ROBERT McMILLAN, LOUIS McMILLAN, H. MORSE
PAYNE, 1957

- Dicle nehri kıyısında 12 000 öğrenci için planlanmıştır.
- Ana şema, bir merkez çekirdek bölgesi ve onun etrafında gelişen diğer bölgelerden oluşur. Bu merkezde ön plan yapıları yer almaktadır.
- Motorlu araç yolları merkezi çevrelemekte, iç kısımlar tümüyle yayaların olmaktadır.
- Merkezin çevresinde konut bölgesi yer almaktadır. Her konut grubuna üç kafeterya düzenlenmiştir.
- Spor sahaları hem üniversiteliye, hem de kentliye açık olarak kente yakın bölümde tasarlanmıştır.
- Konutlar, eğitim bölgelerine yaya yollarıyla bağlanmıştır. Merkezi çevreleyen motorlu taşıt araçlarının yolunun üzerine konan üst geçitlerle öğrenciler taşıtlardan korunmuş olur.

Şek. 5.5 Bağdat Üniversite Kenti, Genel Görünüşü
Ka: E. Kortan

← 1000 m. →

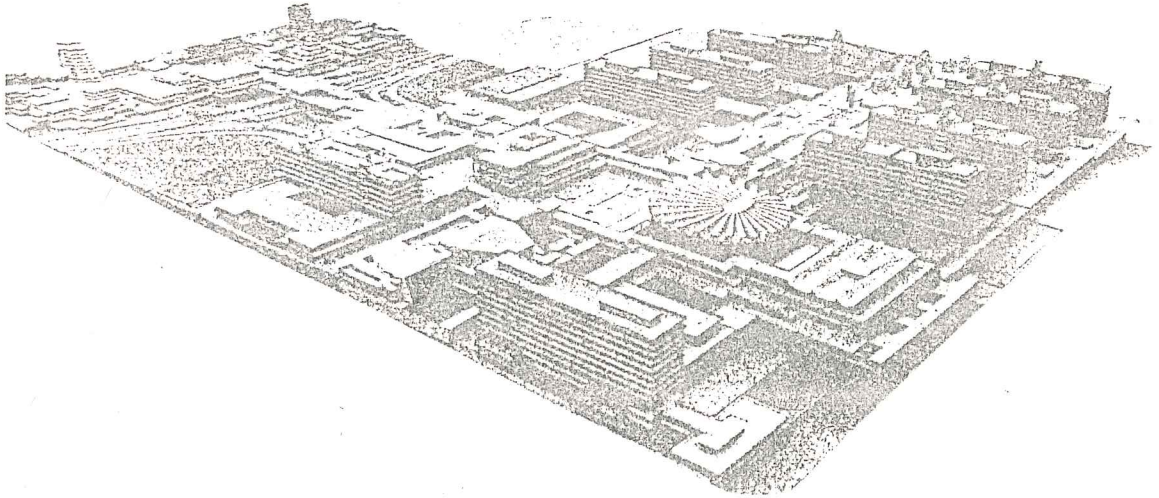

- 1_ Eğitim böl.
- 2_ İdare
- 3_ Kütüphane oditoryum müze
- 4_ Restoran
- 5_ Konut
- 6_ Kapalı spor
- 7_ Açık spor
- 8_ Dini merkez

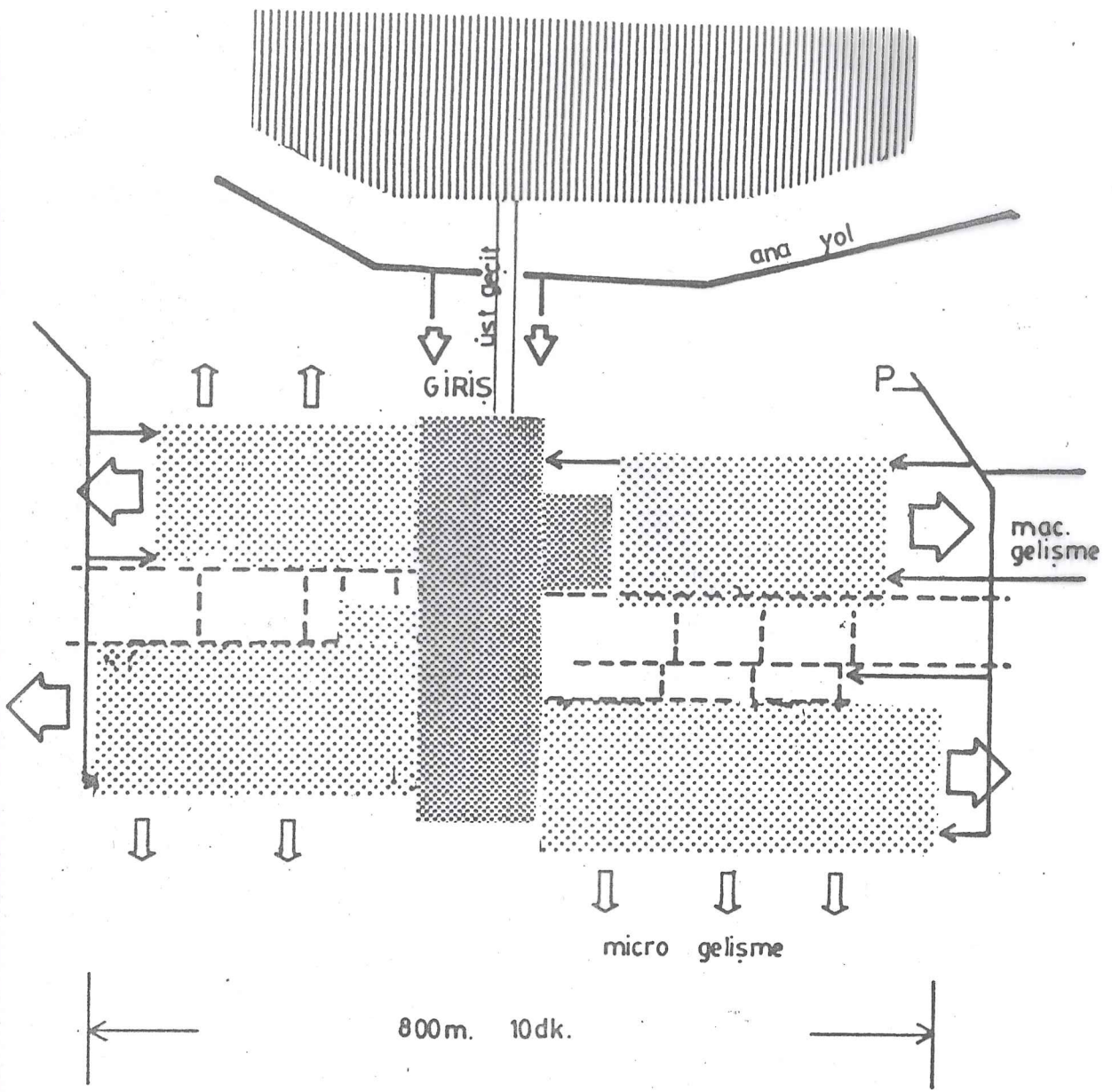
BOCHUM ÜNİVERSİTESİ, FEDERAL ALMANYA

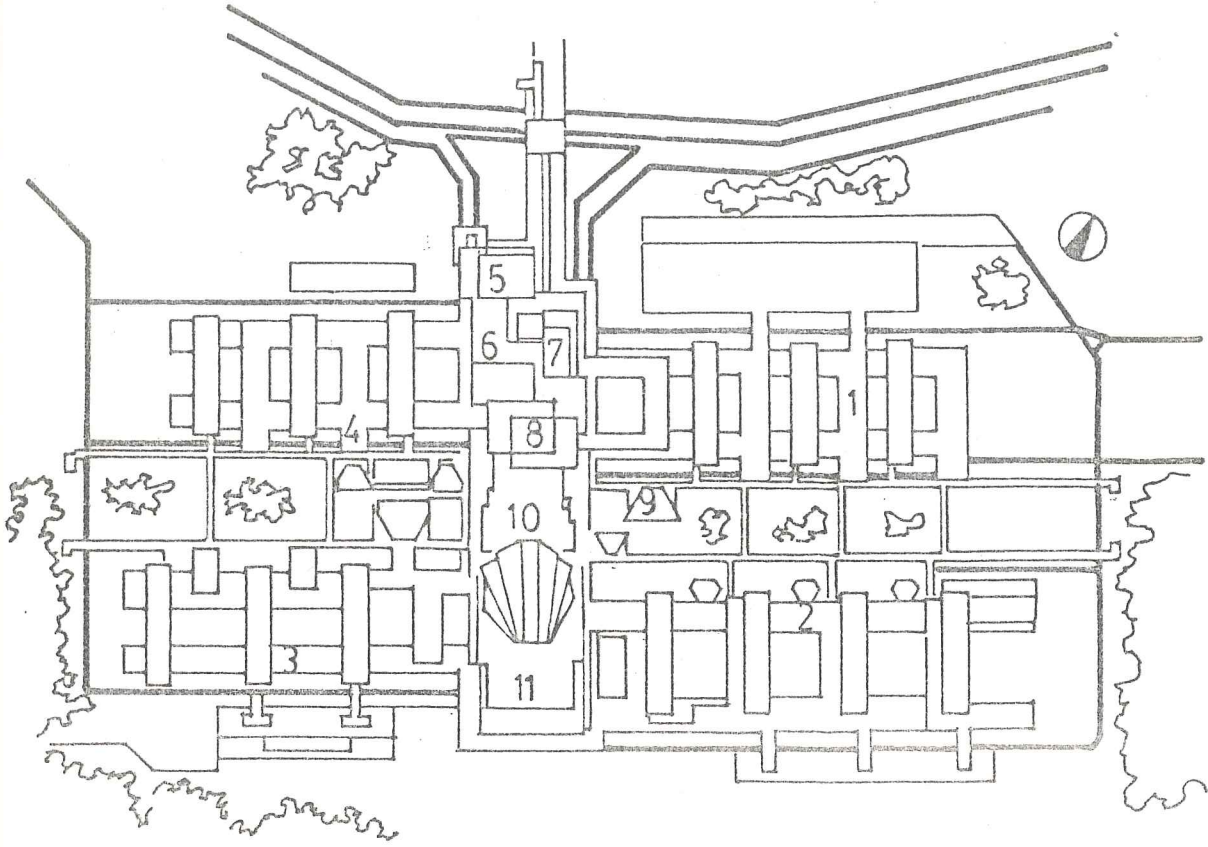
HENTRICH ve PETSCHNIGG, 1962

- Kentin merkezine 3,5 km. uzaklıktadır. 520 ha.lık bir alana yayılmıştır.
- Üniversite 20 000 öğrenci için planlanmıştır.
- Bölgeleme ilkesi açıkça görülmektedir.
  - Eğitim
  - Merkez - Ortak kullanımlar
  - Konut
- Eğitim yapıları, arka plan yapılarını oluşturur.
- Merkez - Ortak kullanım bölgesinde ise ön plan yapıları yer almaktadır.
- Yüksek yapılar sayesinde "toplu" bir şema elde edilmiştir.
- Yayalar motorlu taşıtlardan kot farkıyla ayrılmışlardır.

Şek. 5.6 Bochum Üniversitesi, genel görünüş, Ka: E. Kortan

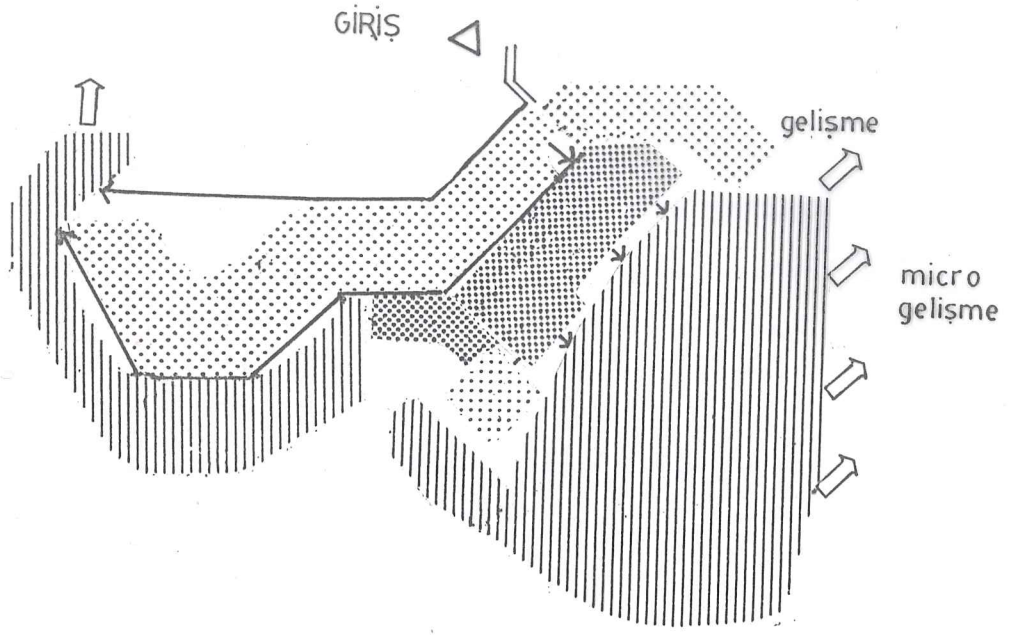

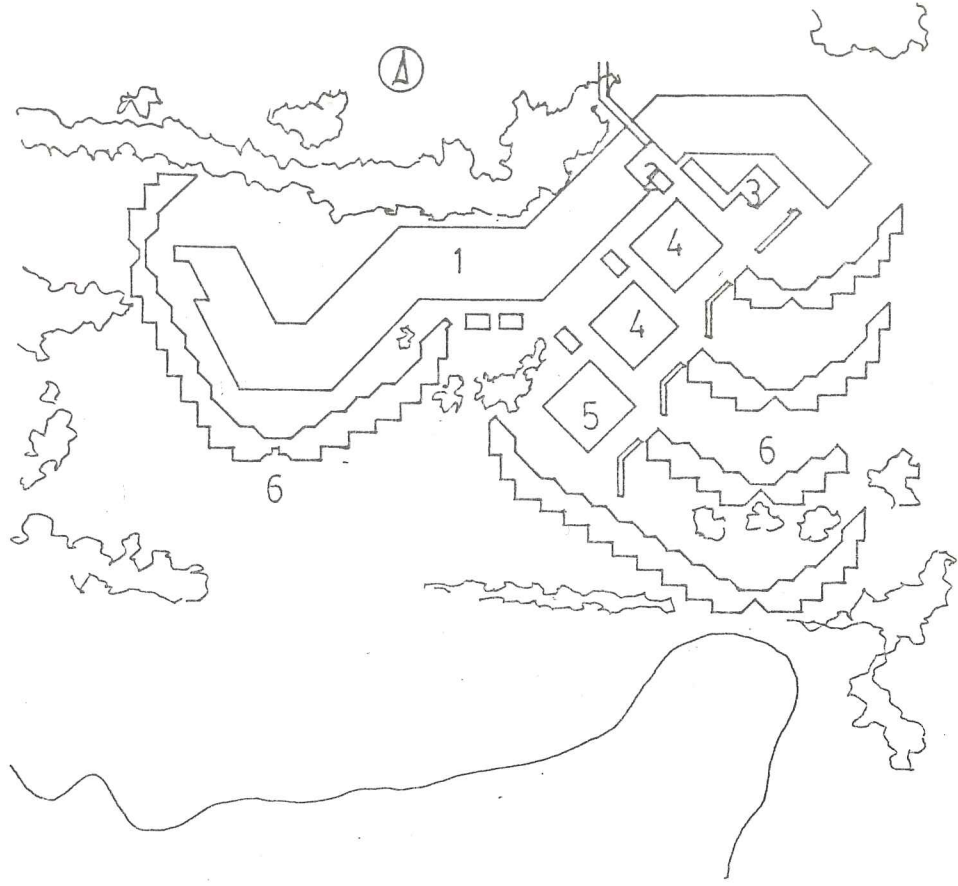
- 1_ Mühendislik
- 2_ Doğa Bilimleri
- 3_ İncancı Bilimler
- 4_ Tıp Bilimleri
- 5_ Sanat Merkezi
- 6_ Öğrenci Birliği
- 7_ İdare
- 8_ Kütüphane
- 9_ Küçük Oditoryum
- 10_ Büyük Oditoryum
- 11 Kafeterya

EAST ANGLIA ÜNİVERSİTESİ, İNGİLTERE

DENYS LASDUN, 1962

- Norwich kentine 3 km. uzaklıktadır.
- İlk önce 3 000 öğrenci, daha sonra 6 000 öğrenci olacağı düşünülmüş ve tasarlanmıştır.
- Üniversitenin kompakt olması istenmiştir. Yoğunlaşma sonucu doğal çevre korunacaktır. Üniversitenin boyu 5 dakikayı geçmeyen bir çap içindedir. Binanın boyu 440 m., eni 15 m., ve yüksekliği 4-6 kattır. Bu süper blok, disiplinler arası ilişkilerin gelişmesini sağlamıştır.
- Projede bölgeleme fikri vardır ve lineer gelişme ilkeleri uygulanmıştır.

- 1_ Eğitim bloğu
- 2_ Mağazalar
- 3_ Oditoryum
- 4_ Öğrenci birliği
- 5_ Kütüphane
- 6_ Konutlar- yurtlar

DUBLIN UNİVERSİTESİ, İRLANDA

GIANCARLO DE CARLO, 1963

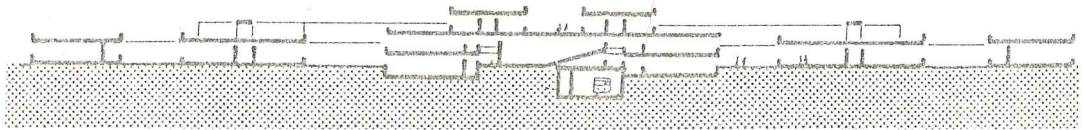
- Kente 5 km. uzaklıkta tasarlanmıştır.
- Bir omurga üzerine kurulmuş lineer bir düzene sahiptir.
- Kampüsün maksimum uzaklığı 650 m. dir.
- Motorlu taşıt araçları omurga altındaki bir kanala alınarak yayaların kampüs içinde rahat dolaşmaları sağlanmıştır.

-	Özel kullanımlar
	Kısmi kullanımlar
	Genel kullanımlar
Omurga	Toplumsal kullanımlar
	Genel kullanımlar
	Kısmi kullanımlar
	Özel kullanımlar

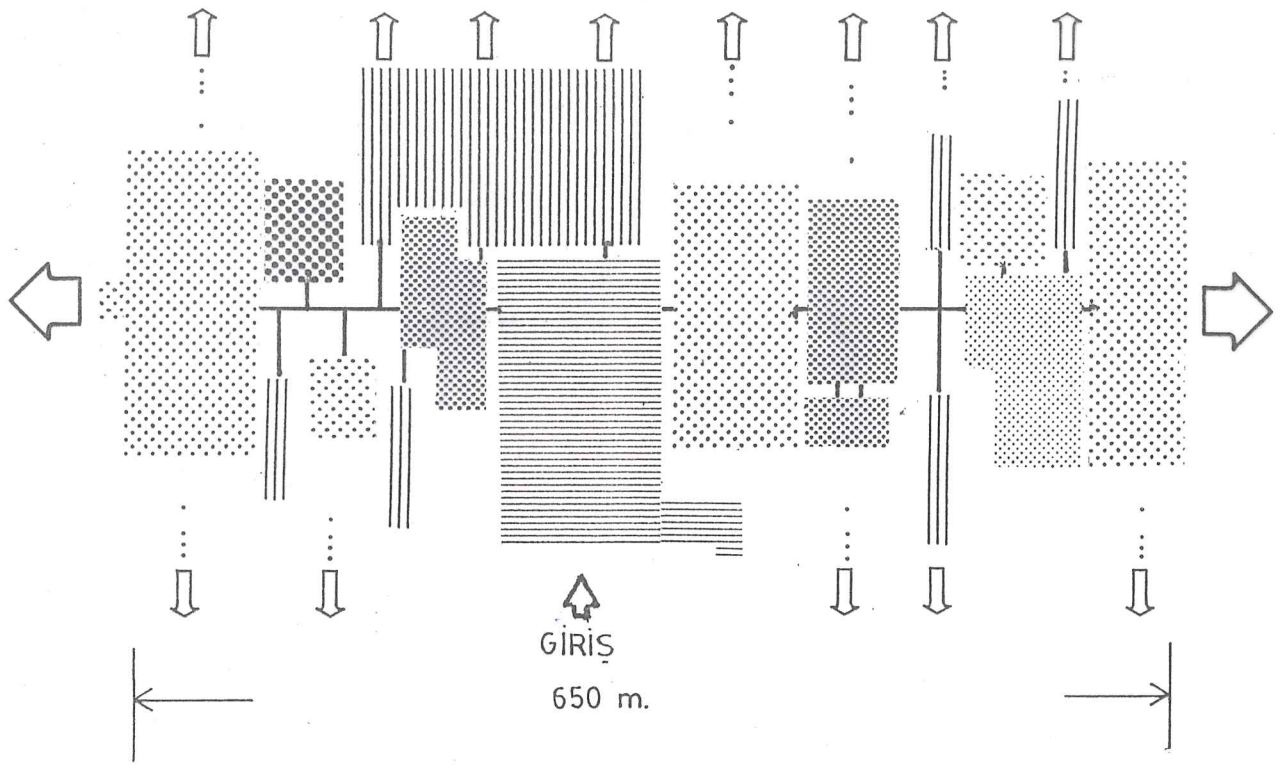
Bu kampüste hiyerarşik düzen yukarıdaki gibi ön görülmüştür.

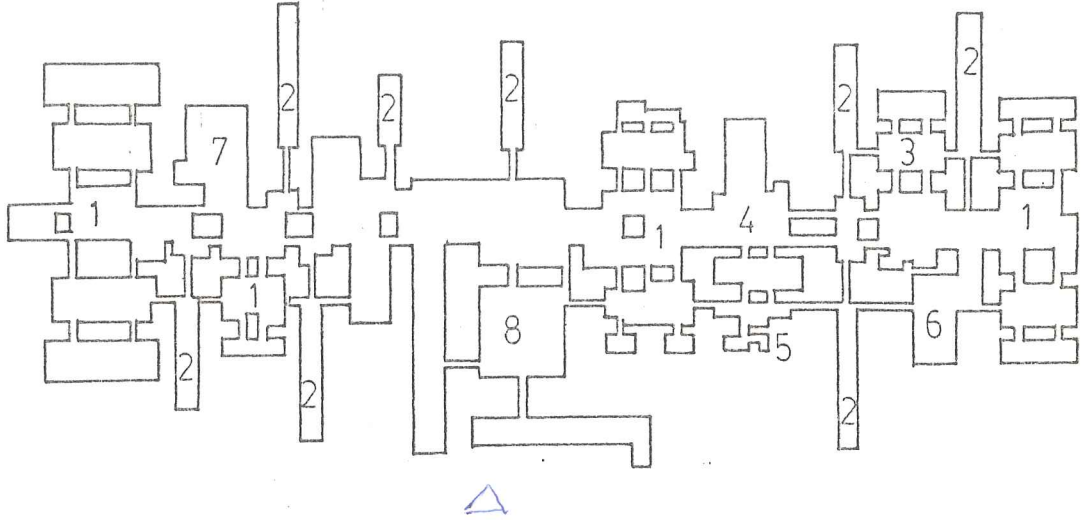
Böylece uçlara gidildikçe mekânlar özelleşmektedir. Omurga üzerinde toplumsal kullanımlar yer almaktadır.

- Bu kampüste bölgeleme ilkesi bir anlamda kullanılmamıştır. Omurga üzerinde ortak kullanışlara yer verilmiştir. Ancak yürütler, eğitim vd. kurumlardan ayrılmayıp, geceleri de bu-raların yaşanan bir yer olması düşünülmüştür.
- Açık uçlu sistemler uygulanmıştır. Böylece büyüme sorun olmaktan çıkmıştır.

Şek. 5.7 Dublin Üniversitesi Kesiti, Ka: E. Kortan

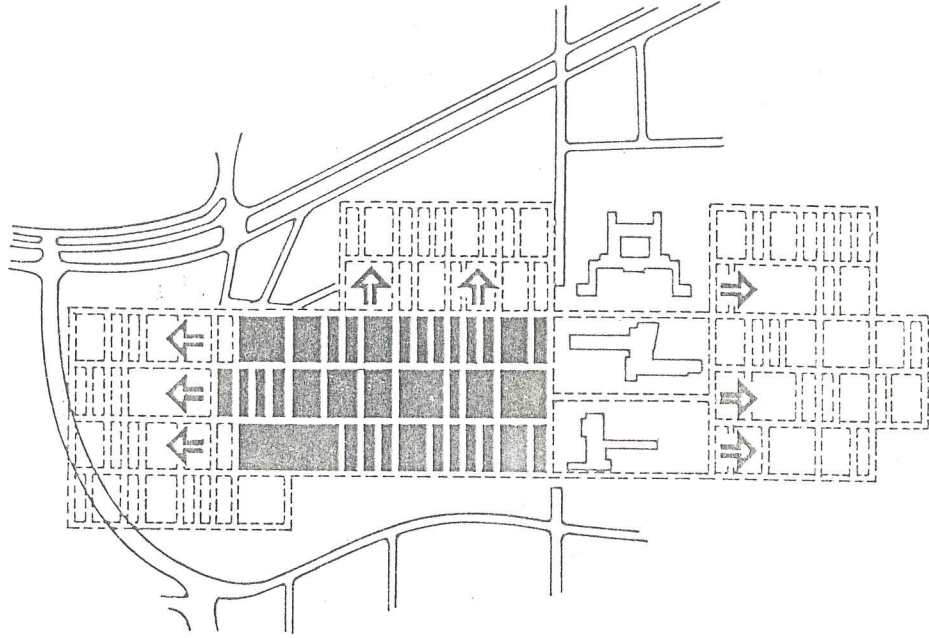

- 1_ Eğitim
- 2_ Konut
- 3_ Kütüphanne
- 4_ Sosyal merkez, oditoryum
- 5_ İdare
- 6_ Spor
- 7_ Dinî merkez
- 8_ Genel kullanım alanları

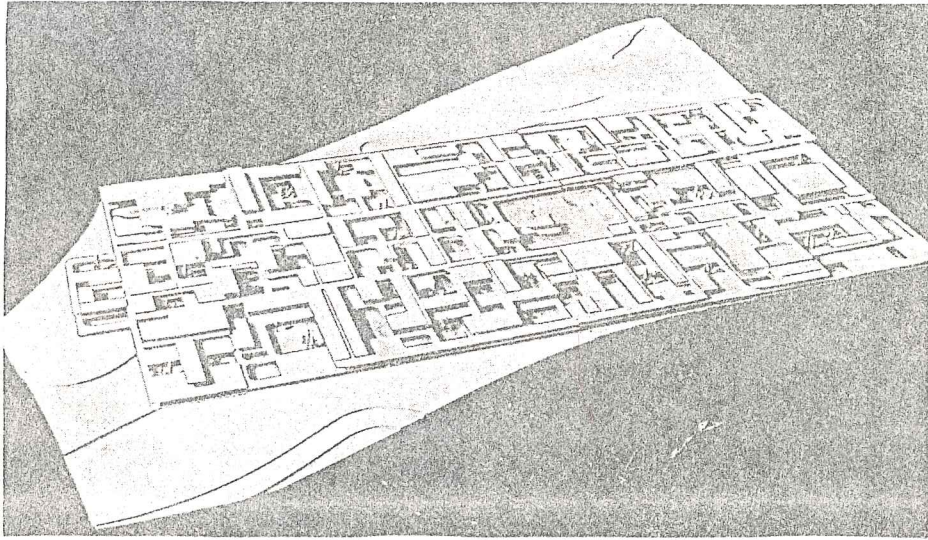
SERBEST BERLİN ÜNİVERSİTESİ, BERLİN

CANDILIS, JOSİC, WOODS; 1969

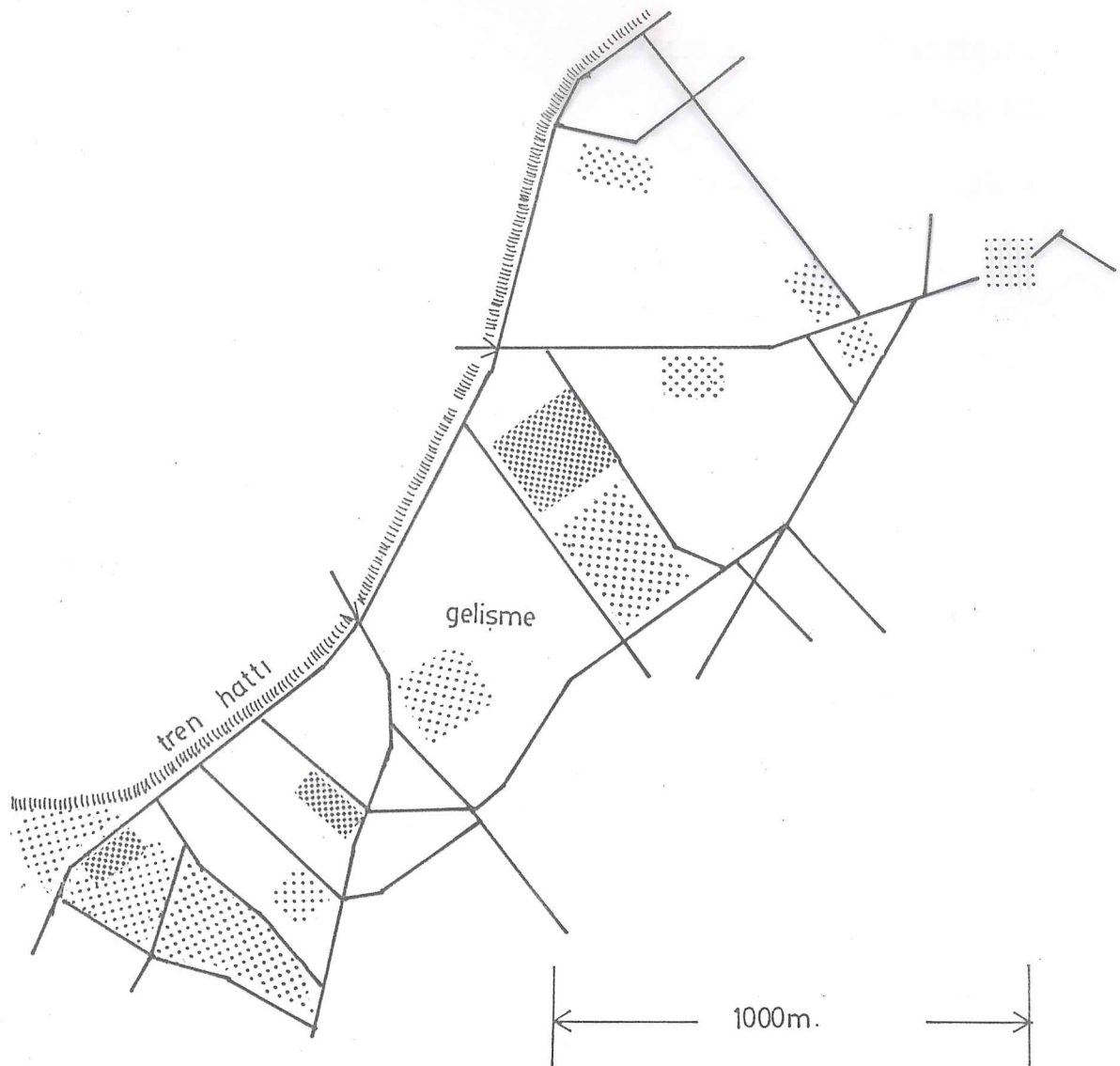
- Şehir dışında 10 km² lik bir alanda planlanmıştır.
- İlk olarak Jansen ve Althoff'un şehir planına uygun biçimde 1948'de 2140 kişi için bir fakültesi yapılmış. Bu sayının 1964'de 15 000 kişi olması düşünülmüş. 1962'de bir yarışma sonucu Georges Candilis, Alexy Josic ve Shadrach Woods'un tasarımları kabul edilmiştir.
- Son tasarımda öğrenci sayısının 13 500 olacağı kabul edilmiştir.
- Bu planlamada bölümlerin esnekliği teorisi kabul edilmiş, binanın dört yönde büyüyeceği gözönüne alınmıştır. Bina gelişimini tamamladıktan sonra 850x300 m.lik dev bir yapı olarak ortaya çıkmıştır.
- Dinlenme zonu, zemin katta yeşil avlu, birinci katta bahçe ve teras şekilleriyle doğa ile bütünleşir.
- Bina iki katta tutulmuş, değişik fonksiyonlar değişik birimler bu binada yer almıştır.
- Bu bina bir anıt olarak değil zamanla değişebilecek çok amaçlı, şekilli programlara uyum sağlayacak biçimde planlanmıştır.
- Binada farklı işlevler "hasır yapı" içinde yer almıştır. Ön plan yapıları bütün içinde eritilmiştir.
- Bölgeleme fikri mevcut değildir. Megastrüktür fikri hakimdir. Bina, aktivite, çalışma ve dinlenme olarak üç bölgeye ayrılmıştır.
- Öğrenci yurtlarını binanın en üst katına alarak üniversitenin kent içinde 24 saat kullanılması düşünülmüştür.

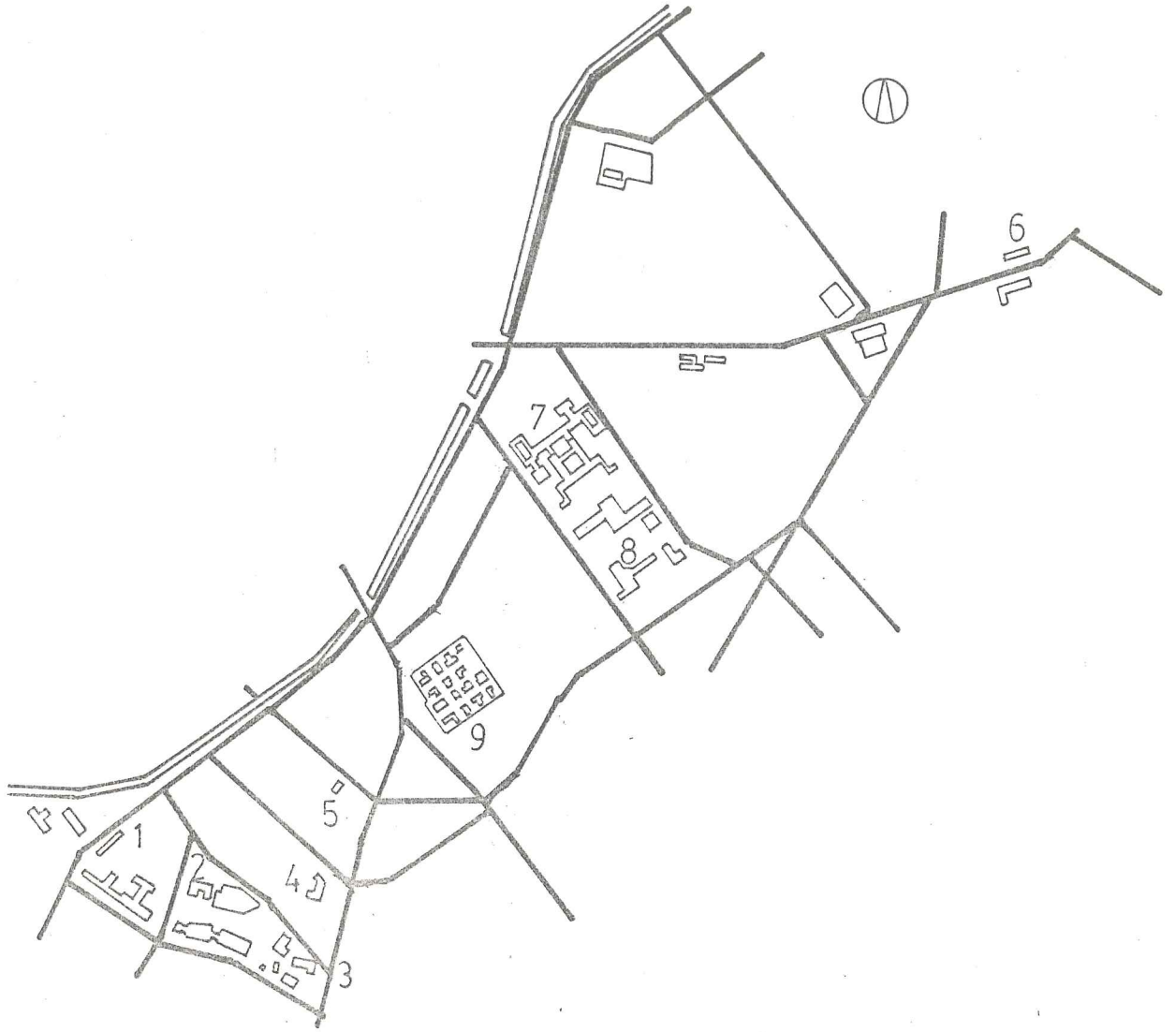

Şek. 5.8 Serbest Berlin Üniversitesi büyüme şeması
Ka: Linde.

Şek. 5.9 Serbest Berlin Üniversitesi genel görünüşü
Ka: Linde

- 1_Rektörlük
- 2_Akademik merkez
- 3_Farmakoloji
- 4_Kimya
- 5_Mediko-sosyal
- 6_Botanik, zooloji
- 7_Müze
- 8_Eğitim
- 9_Ana eğitim binası

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ, İSTANBUL

KEMAL AHMET ARÜ Başkanlığında İ.T.Ü. Kampüs Planlama

Grubu, 1970 - 71

4 Kampüs şehir dışında 12,8 ha.lık bir alanı kaplar.

- Gelişiminin on yıl içinde tamamlanacağı düşünülmüştür.

Gelişimin iki yıllık etaplar halinde olması planlanmıştır.

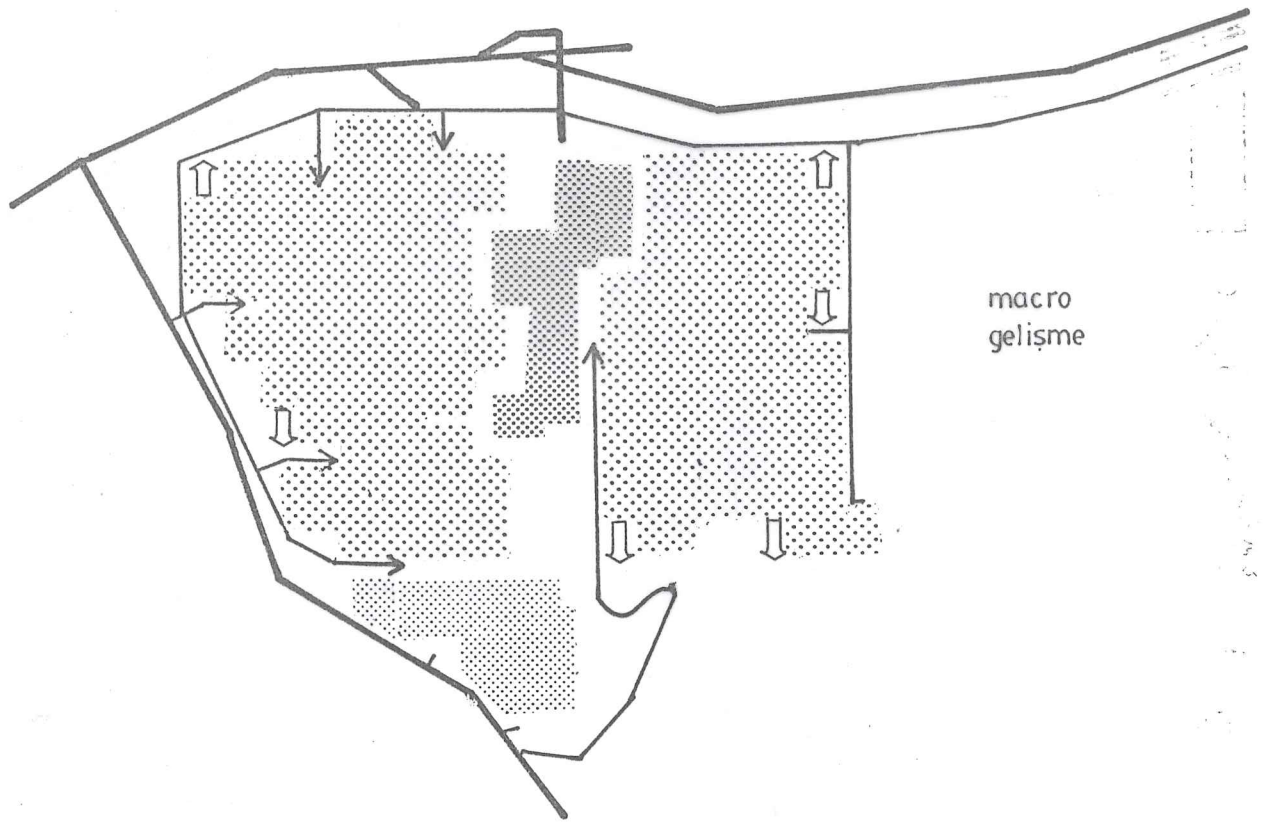
- Planlamada yoğun bir plan dokusu kabul edilmiştir. Böylece bilimler arası devamlılık sağlanmıştır.

- Gelişmeye açık, esnek bir yapı sistemi uygulanmıştır. Birimler yatayda gelişebilecekleri gibi düşeyde de gelişebilirler.

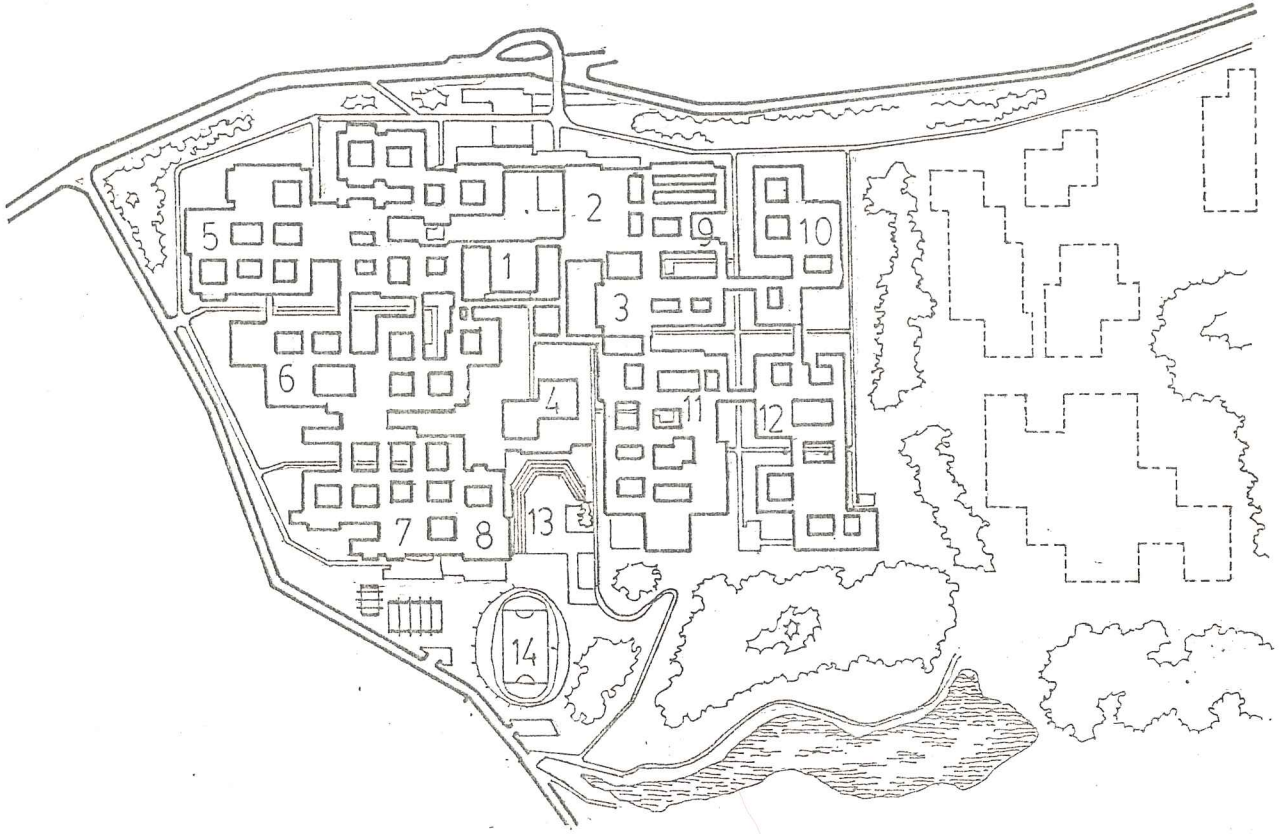
- Akademik merkezden yurtlara ve eğitim binalarına yaya ulaşımı 5 dakikalık mesafe içindedir.

- Akademik merkez bir semboldür. Yüksek yapılardan meydana gelir.

- Motorlu taşıt ulaşım şebekesi her fakültenin birimlerine yaklaşmaktadır. Yayalar bir üst kotta hareket etmektedirler. Merdiven ve rampalar iki ayrı kullanımı birbirine bağlamıştır.

macro gelişme

- 1-Rektörlük
- 2-Oditoryum
- 3-Kitaplık
- 4-Menza
- 5-İnşaat
- 6-Makina
- 7-Gemi
- 8-Endüstri
- 9-Temel Bilimler
- 10-Kimya
- 11-Elektrik
- 12-Maden
- 13-Açık hava anfisi
- 14-Spor sahası

6. SONUÇ

6. SONUÇ

Üniversiteler, günümüze değin pek çok aşamalardan geçmişlerdir. İlk kurulduklarında dinî birer kurum olmalarına karşın bilimle uğraşan kişilerin toplanma yerleri durumundaydılar. Giderek, Rönesansla birlikte dinin etkisinden kurtularak, bilime ağırlık vermişler ve toplumdan dışlanarak kendi içlerine kapanmışlardır. Endüstri devrimi ile yeni bilgi kaynaklarına ve dolayısı ile bilim adamlarına, buluşlara ulaşmak amacıyla dışa açılmışlardır. Geçirdikleri evreler, içinde buldukları çevresel faktörlere de etki etmiştir. İlk başta kilisede başlayan eğitim ve öğretim giderek kendi gereksinmelerine uygun "kentler" tasarlama aşamasına gelmiştir.

Türkiye'de ise ilk Üniversite Dar-ül-fûnun adı ile kurulmuş, ancak kısa sürede kapatılmıştır. Son olarak açılan Dar-ül-fûnun 1933 reformu ile kapatılıp İstanbul Üniversitesi haline gelmiştir. Üniversiteler bu tarihten sonra gelişmeye başlamışlardır. Günümüz Türkiye'sinde, yeni üniversitelerin açılmasının doğurduğu öğretim elemanı eksikliği, öğrenci sayısının çokluğu, bazı kentlerde üniversitelerin büyüklüklerinin yetersiz kalması, üniversiteler için planlanmış alanların olmaması gibi sorunlarla gelişimini sürdürmeye çalışmaktadır.

Üniversite kentleri ya da kampüsleri küçük bir kent gibi kabul edilip bazı ilkeler benimsenmiştir. 1933 CIAM Atina Anlaşmasında şehircilikle ilgili verilen kararlar üniversite kentlerinde de uygulanmıştır.

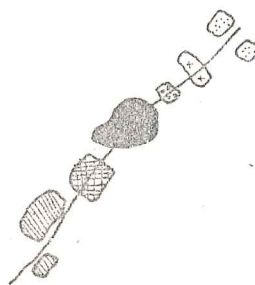
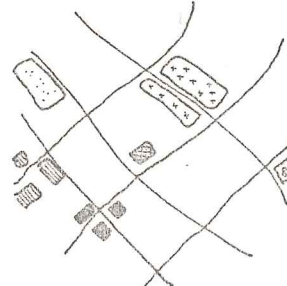
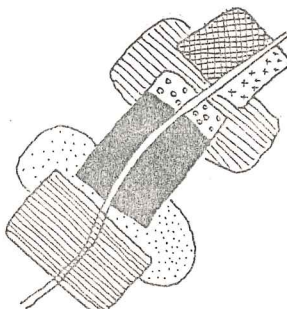
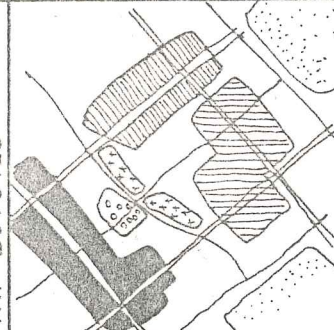
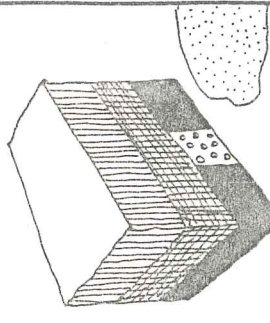
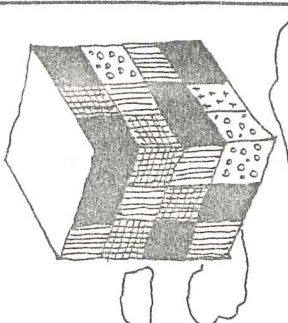
Kampüste bölgeleme ilkesi uygulanarak "Kümelenmiş Fonksiyonlu" üniversite kentleri ortaya çıkmıştır. İlk örnek Le Corbusier'in tasarladığı Brezilya Üniversitesidir. Daha sonra Atina Anlaşmasının etkilerinin azaldığı dönemde Team X'in etkileri kampüs planlamalarında görülmeye başlamıştır. Bu akımda Kümelenmiş Fonksiyonlu üniversiteler görülebildiği gibi "Dağınık Fonksiyonlu" üniversite kampüsleri planlandığı görülmektedir. Bu planlama sürecinde yaygın planlamalardan yoğun planlamalara, megaversitelere ulaşılmıştır.

Örnekler incelendiğinde kampüslerde aktivitelerin birbirleriyle olan ilişkilerinde (organizasyonunda) ve vaziyet planlarında şekil deki gibi bir tablo ortaya çıkar.

İncelenen örneklerde ve yapılan araştırmalarda yaya yürüme mesafesi, ortak hayat ve bununla birlikte özel hayat, esneklik, ekonomiklik gibi unsurlar gözönünde bulundurulmuştur. Bu unsurlar bazı durumlarda birbirleriyle çakışmalar bile önemli olan optimunda çözümlenmiş olmasıdır.

Yaygın Planlamalar:

- Ekonomikliğin sağlanması zorlaşır.
- İklimsel önlemlerin alınması zordur.
- Ortak hayatın sağlanmasında güçlükler doğar.
- Özel hayat yaratılmasında başarı sağlanır.
- Maksimum yürüme mesafesini korumak zorlaşır.

SOYUTLANDIRILMIŞ KAMPÜS DOKU ALTERNATİFLERİ					
SEYREK ALTERNATİFLER		YOĞUN ALTERNATİFLER			
BİR BOYUTLU	İKİ BOYUTLU	BİR BOYUTLU	İKİ BOYUTLU	ÜÇ BOYUTLU	
DAĞINIK FONK. ALT.	KÜMELENMİŞ FONK. A.				

AKADEMİK

SOSYAL

YARDIMCI FİZ. TES.

KONUT

İDARİ

SPOR VE DİNLENME

Yoğun Planlamalar:

- Üç boyutlu şemalarda gelişme ve esneklik sağlanması zorlaşır.
- İklimle karşı önlemler kolayca alınabilir.
- Ortak hayat ortamı kendiliğinden doğar.
- Özel hayatın sağlanmasında ise üç boyutlu şemalarda zorluklarla karşılaşılır.
- Yürüme mesafesini doğal olarak sağlarlar.

Bu sonuçlardan da çıkarılabileceği gibi yoğun doku da çizgisel ve alansal çözümler planlama için en uygun şemalar olarak ortaya çıkmaktadır.

7. FAYDANILAN KAYNAKLAR

F A Y D A L A N I L A N K A Y N A K L A R

1. Akurgal, Ekrem : Ancient Civilizations and Ruins of Turkey, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1978.
2. Arshitectural Design, No.7, 1970.
3. Arseven, Celal Esat : Türk Sanatı Tarihi, VI. Fasikül, Maarif Basımevi, İstanbul.
4. Aslanapa, Oktay : Osmanlı Devri Mimarisi, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1986.
5. Ataöv, Türkkaya : Bilimsel Araştırma El Kitabı, Balkanoğlu Matbaacılık Ltd. Şt., Ankara, 1973.
6. Aydemir, Işık : "Üniversite Planlaması ve Mimarisi", İ.D.M.M.A. Mimarlık Bölümü, Yeterlik Çalışması, İstanbul, 1975.
7. Banham, Reyner : Megastructure, Thames and Hudson Ltd., London, 1976.
8. Beard, Ruth M. : Objectives in Higher Educations, Society for Research into Higher Educations Ltd., London, 1969.
9. Birsal, Cemil : İstanbul Üniversitesi Tarihi, Kenan Matbaası, İstanbul, 1943.
10. Cunliffe, Barry : Swan Hellenic Cruise Handbook, Jarrold and Sons Ltd., Norwich, 1982.
11. Çelen, M.S., Erk, R : "İstanbul Üniversitesi Üzerine bir Araştırma", İstanbul, 1978
12. Çetiner, Ayten : Donatım İlkeleri, İ.T.U. Mimarlık Fakültesi, İstanbul, 1972.
13. Dober, Richard : Environmental Design, Van Nostrand Reinhard Company, New York, 1969.
14. Domus, No. 534, 1974.
15. Doxiadis, Constantinos A. : "Ancient Planning", Ed. Arnold Whittick Encyclopedia of Urban Planning, McGraw Hill, New York, 1974.
16. Goodwin, Godfrey : A History of Ottoman Architecture, The Johns Hopkins Press, Baltimore.

17. Göçer, Orhan : Ülke Planlama Çalışmaları İçinde Gelişme Aksları- Şehirsel Gelişme Merkezleri İlkeleri ve Türkiye İçin Bir Model Denemesi, Doçentlik Tezi, İ.T.Ü. Matbaası, 1977.
18. İncooğlu, Necati : Mimarlıkta Bina Programlama Olgusu, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, İstanbul, 1982.
19. Janne, Henri : Üniversite ve Çağdaş Toplumun İhtiyaçları, çev. B. Karafakıoğlu, İ.T.Ü. Matbaası, İstanbul, 1973.
20. Keleş, Ruşen : "Yerleşme Kararları Açısından Büyük Kent Dışı Üniversiteler Sorunu", Mimarlık, No. 12, 1972.
21. Kortan, Enis : Çağdaş Üniversite Kampüsleri Tasarımı, O.D.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, Ankara, 1981.
22. Kuran, Abdullah : Anadolu Medreseleri, Cilt I, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1969.
23. L'Architecture Aujourd'hui, 1954, 1950-51, 1963, 1968.
24. N.P. Larousse; Paris, Librarie Larousse, 1954.
25. Linde, H. Horst : Hochschulplanung, Verner-Verlag, Düsseldorf, 1971.
26. Livigstone, Hugh : The University: An Organisational Analysis, Blackie Ltd., London, 1974.
27. Maki, Fumihiko : Investigations in Collective Form, Washington University, St. Louis, 1964.
28. Meydan Larousse, cilt. 12, Üniversite Maddesi.
29. Özdeş, Gündüz : Şehirciliğe Giriş ve Toplum Mikyası, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, İstanbul, 1962.
30. Pamukçu, Sibel : "Üniversite Menzaları", İstanbul, 1984.
31. Parsons, T. : "Suggestions for a Sociological Approach to a Theory of Organizastions", Admisitration Science, Quarterly, 1956.
32. Ritter, Paul : "Planning for Man and Motor, Pergamon Press, London, 1964.

33. Smithson, Peter, Alison: "We Need To Reserve Our Priorities", Architecture, Forms, Functions, No.15 1969.
34. Sönmez, Atilla : "Üniversitenin Toplumdaki Yeri", Mimarlık, No.12, 1972.
35. Tapan, Mete, Sözen Metin: 50 Yılın Türk Mimarisi, Kırıl Matbaası, İstanbul, 1973.
36. Tekeli, İlhan : "Büyük Kent Dışı Üniversitelerin Kuruluş Yeri Sorunları Üzerine", Mimarlık, No. 12, 1972
37. Türkiye Ansiklopedisi: 1923-1973, 4. Cilt,s. 1396-1397.
38. Yüksek Öğrenim Bülteni, Mart 1986.
39. 1981 Yüksek Öğretim Reformu ve İki Yıllık Uygulama Sonuçları, Ankara, 1983.

Ö Z G E Ç M İ Ş

19 Temmuz 1963'te Ankara'da doğdu. İlk ve Orta okulu İzmir'de okudu. İzmir Ticaret Lisesinden 1979-80 döneminde mezun oldu. Aynı yıl Ege Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Mimarlık Bölümüne girdi. Okuduğu okul 1982'de isim değiştirdi. 1984 Haziran ayında Dokuz Eylül Üniversitesi Mühendislik, Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümünden dönem üçüncüsü olarak mezun oldu. 1984 Ekim ayında Yıldız Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarî Tasarım Bilim Dalında Yüksek Lisans eğitimine hak kazandı. Aynı tarihlerde Türkiye Anıt, Çevre ve Turizm Değerlerini Koruma Vakfında (TAÇ Vakfı) mimar olarak çalışmaya başladı. Halen, Ekim 1985 tarihinde başlayan Yıldız Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Bina Bilgisi Ana Bilim Dalı'ndaki Araştırma görevliliğine devam etmektedir.